

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduskond
Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond

Kristina Tubli

2003. ja 2004. aasta Meediapäeva uurimuses osalenute ootused ja huvid
trükimeedia suhtes

Magistritöö

Juhendaja: Andu Rämmer, MSc

Maarja Lõhmus, PhD

Juhendaja allkiri:

Sotsioloogiaosakonnas registreeritud: “ “

Allkiri:

Tartu
2007

Summary

The purpose of this paper is to analyze data collected in 2003 and 2004 within a research project that concentrated on media use in Estonia. People were asked to write about their media use during one day and to share their opinions about Estonian media. In this paper there are analyzed those writings that consisted thoughts about printed media. Firstly there is a short theoretical overview, goal of the second part of this paper is to talk about the sample and method of this analysis, third chapter represents what was written generally about printed media, which are the assessments, habits and practices connected to printed media, it gives also an overview of purposes and functions that people consider printed media has. Also youth as an age group is reviewed. Purpose of the fourth part is to compare the results of 2003 and 2004 and to compare results reached here to the results of the survey Me. World. Media. The last part of this paper concentrates on conclusions and offers new ideas for further research.

In texts that were written by participants there were mentioned large amount of different newspapers and magazines. In addition to national daily newspapers there were considered to be important also local newspapers. Local newspapers were more important in 2003 than 2004. In texts there were both in 2003 and 2004 more information about newspapers than about magazines. Besides newspapers and magazines in Estonian language there were also mentioned some in Russian, German, English and Finnish. While talking about printed media, dominated neutral and rather negative emotions because one can find in a newspaper more unpleasant news than pleasant. Usually in 2003 people read one national daily newspaper and also local newspaper if existing in that area. In 2004 it was more common to read one printed newspaper and to read some others from the web. As mentioned before local newspaper was not that important. Due to high price of printed media many respondents in 2003 told that they buy newspapers and magazines together with relatives or neighbours or share them. In 2004 people did not feel that problem that much, also was common to read the newspaper from the web. Usually newspapers are being read more in the mornings, reading magazines does not depend so much on time during a day. Mainly are newspapers read at home. Older people are used to reading for a longer period. Youngsters spend less time on reading. Mostly were

criticized in printed media the subjective approaches to different topics and uncontrolled facts in printed media. Especially critical were youngsters aged 15-19. Most of them thought that reading a newspaper you should be cautious and not believe all you read. Most readers expect to have true, objective information about topics. With pleasure people read articles that are written by specialists and analysts.

There were mentioned different functions that printed media has, most common were entertainment and information. One role of printed media is to offer kind of regularity and secure feeling, to be like a friend. Printed media should also offer writings in correct Estonian language in order to maintain the culture and language. Purpose of printed media is also to be something shared.

Youngsters read newspapers and magazines rather randomly, reading depends on time and interesting topics available. There can be made strict differentiation between quality media and tabloid media. First category includes serious topics and articles, many-sided and controlled information and second category stands for entertainment. More than in other age groups young people appreciated magazines. Main functions that printed media has for young people are entertaining, educating and providing information. Topics that are connected to youth in media are education, relationships and problems that young people face in their everyday life.

Sisukord

SUMMARY	2
SISSEJUHATUS.....	7
I TEOREETILISED LÄHTEKOHAD JA ÜHISKONDLIK TAUST.....	8
1.1 Meediateooria ja ühiskonnateooria.....	8
1.1.1 Massikommunikatsioon kui kogu ühiskonda hõlmav protsess: ühiskondlike suhete vahendamine.....	9
1.1.2 Meediateooria peamised teemad.....	10
1.1.3 Meedia ja ühiskonna seoste teooriad.....	13
1.1.4 Meedia sotsiaalsete funktsioonide lähem iseloomustus.....	14
1.2 Retseptsiooniuringud.....	16
1.2.1 Kultuurilise traditsiooni retseptsiooniuringute kolm põlvkonda Pertti Alasuuteri järgi.....	16
1.2.2 Hermeneutika ja fenomenoloogia: tekst ja interpretatsioon.....	18
1.2.3 Tarvete ja tasude kontseptsioon.....	19
1.2.4 Nn meediasõltuvuse teooria.....	20
1.2.5 Meedialeping.....	20
1.3 Trükimeediale iseloomulikud näitajad.....	21
1.4 Eestist ajalehtede süsteemist.....	23
1.4.1 Eesti ajalehtede süsteem aprillis 2004.....	23
1.4.2 Eesti ajakirjade süsteem aprillis 2004.....	23
1.5 Ühiskondlik taust 2003. aasta 20. nov. ja 2004. aasta 8. dets. üleriiklike päevalehtede põhjal.....	24
1.6 Ajakirjanduse tekkimise ajalooline taust.....	29
II METOODIKA.....	30
2.1 Meetod ja valimi iseloomustus.....	30
2.2 Vastanute kirjeldus.....	30

III ANALÜÜS.....	31
3 Ülevaade trükimeedia tarbimisega seotud harjumustest, hinnangutest ja ootustest trükimeedia suhtes Meediapäeva kirjelduste põhjal.....	31
3.1 Kirjeldustes nimetatud väljaanded.....	31
3.2 Emotsioonid.....	34
3.3 Tellimine ja jagamine – küsimus ligipääsust.....	35
3.4 Millal, kus, mida ja kuidas loetakse? Kes mida loevad?.....	38
3.5 Suhtumine reklaami.....	46
3.6 Huvi tekitamine ehk trükimeedia reklaam.....	47
3.7 Kogumine seoses trükimeediaga.....	47
3.8 Lugemine Internetist.....	48
3.9 Ülevaade konkreetsete Eesti väljannetega seotud harjumustest, hinnangutest ja ootustest.....	50
3.9.1 Päevalehed Postimees, SL Õhtuleht ja Eesti Päevaleht.....	50
3.9.2 Kohalikud ajalehed.....	59
3.9.3 Väiksema tähelepanu osaliseks saanud ajalehed.....	61
3.9.4 Ajakirjad.....	63
3.10 Hinnang ajakirjandusele ja ajakirjanikele.....	67
3.11 Trükimeedia funktsioonid Meediapäeva uurimuses osalenute jaoks.....	74
3.12 Koolinoorte ootused ja huvid trükimeedia suhtes.....	82
IV ARUTELU.....	88
4.1 2003. ja 2004. aasta respondentide trükimeedia ootuste ja huvide sarnasused ja erinevused Meediapäeva uurimuste põhjal.....	88
4.2 Võrdlus olemasolevate kvantitatiivsete andmetega.....	91
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED.....	102
1. Kokkuvõte.....	102
2. Uue uurimisprobleemi pakkumine.....	105

KASUTATUD KIRJANDUS.....107

LISAD.....108

Lisa 1 Üleskutse tekst

SISSEJUHATUS

Antud töös analüüsin Eesti elanike poolt vabas vormis kirja pandud 2003. aasta 20. novembri ja 2004. aasta 8. detsembri kirjeldusi, mida koguti vastavalt 20. novembril 2003. aastal ja 8. detsembril 2004. aastal Tartu Ülikooli meedia ja kommunikatsiooni õppetooli ja Eesti Kirjandusmuuseumi koostöös läbi viidud uurimuse “Üks meediapäev” raames. Mõlemal korral oli osalemine vabatahtlik, üleskutset Meediapäevast osa võtmiseks levitati erinevates meediakanalites. Enamik uurimuses osalenuist kirjutas koduses miljöös, suur osa kooliõpilastest kirjutas essee teemal “Üks meediapäev” emakeele või meediaõpetuse tunni ajal. Kirjeldused, esseed ja arutelud paluti saata posti või elektronposti teel. Uurimuse eesmärgiks oli mõlemal korral koguda Eesti elanikelt infot nende meediatarbimise ja meedia retseptsiooni kohta. Uurimuse “Meediapäev” tekstid on erinevas vanuses inimeste kirjeldused meedia erinevate liikide (raadio, telekanalid, raamatud, ajalehed, ajakirjad ja Internet) tarbimisest nii ühe konkreetse päeva näitel kui ka üldisemalt. Varasemalt taolist uurimust Eestis läbi viidud pole.

Antud uurimustöö eesmärk on anda ülevaade sellest, mida kirjutati trükimeediast 2003. ja 2004. aasta Meediapäeva uurimuse raames saabunud kirjeldustes. Tähelepanu all on küsimused meediatarbijate ootustest ja funktsioonidest ning ülesannetest, mida (trüki)meediale omistatakse. Huvipakkuv on ka, kuidas leiab aset nende ootuste täitmine (teemad, mille kohta infot peetakse vajalikuks, ka kanalid ja allikad, mida ootuste täitmiseks kasutatakse). Antud töö puhul on oluline saada infot ka meediatarbimisega seotud harjumuste, trükimeediaga rahulolu ja trükimeediale antud hinnangute kohta. Vaatluse all on ka ootuste seos vanusega ja ootuste täitmine seoses trükimeedia tarbimise harjumustega.

Töö esimeses osas annan ülevaate teoreetilistest lähtekohtadest ja ühiskondlikust taustast, teises osas on vaatluse all antud töö metoodikaga seonduv, kolmas osa keskendub 2003. ja 2004. aasta Meediapäeva uurimuste tulemustele, püüdes anda ülevaadet sellistest alateemadest nagu nimetamist leidnud ajakirjandusväljaanded, neile antud hinnangud, ligipääsuküsimus, trükimeediaga seotud harjumused, ajalehtede lugemine Internetist, trükimeediale omistatud funktsioonid ja nii

trükimeediale kui ka ajakirjanikele antud hinnangud. Töö neljas osa sisaldab endas võrdlevat ülevaadet 2003. ja 2004. aasta respondentide ootuste ja huvide sarnasustest ja erinevustest, samuti ka olemasolevate kvantitatiivsete andmetega.

Antud töös kasutan sünonüümidena sõnu “(Meediapäeva) kirjutus”, “kirjeldus”, “tekst”.

Antud töö on mõeldud minu bakalaureusetöö jätkuna.

Uurimuse üleskutsetekst on kaasa pandud lisana.

I TEOREETILISED LÄHTEKOHAD JA ÜHISKONDLIK TAUST

Meediateooria ja ühiskonnateooria

Suurem osa meediateooriast seostub nii ühiskonna kui kultuuriga üheskoos, samuti tuleb seda seletada mõlema suhtes (McQuail 2003:55). Rääkides meediateooriast kui ühest ja kõikehõlmavast, peab Denis McQuail minu hinnangul silmas erinevaid teoreetilisi lähenemisi meedia seletamise kohta, kasutades nende teooriate koondamiseks sõna “meediateooria”.

Ühiskond ja massimeedia

Kommunikatsiooniteooriate seletamisele keskendunud McQuail (2003:56) leiab, et massimeedia institutsioon kuulub ühiskonna struktuuri ning selle tehnoloogiline infrastruktuur on osa majanduslikust ja võimu baasist, samas kui ideed, kujundid ja informatsioon, mida meedia levitab, on ilmselgelt meie kultuuri oluline aspekt. Kui me loeme massimeediat ühiskonna osaks, siis saame materialistliku lähenemisviisi, kui aga käsitleme meediat eelkõige meedia sisu tasandil, saame idealistliku lähenemisviisi. Vastastikune sõltuvus osutab sellele, et massimeedia ja ühiskond sõltuvad teineteisest ja mõjutavad teineteist pidevalt. On tõenäoline, et ühiskond ja massimeedia võivad teatud piirini iseseisvalt toimida (McQuail 2003).

Massikommunikatsioon kui kogu ühiskonda hõlmav protsess: ühiskondlike suhete vahendamine

Nii ühiskondlikke kui kultuurilisi küsimusi käsitledes eeldatakse, et meediainstitutsioon tegeleb peamiselt teadmise tootmise ja levitamisega selle sõna kõige laiemas tähenduses (McQuail 2003:58). Meedia määrab suures osas selle, kuidas me sotsiaalset reaalsust tajume ja mida me peame normaalseks, kujundab ühise avaliku elu ja jagatud kogemuse. Meedia on peamine standardite, mallide ja normide allikas (McQuail 2003). Olen arvamusel, et seda aspekti ei tohiks kindlasti unustada ja see on ühtlasi ka põhjendus sellele, miks peaks iga meediatarbija säilitama endas teatud kriitilisuse. Nagu ütleb kommunikatsiooniuurija McQuail (2003:58), tagab meedia pideva kontakti peamiste sotsiaalsete institutsioonidega. Kaasaegses ühiskonnas kaldub massimeedia väärtuste ja ideede osas üle võtma kooli, vanemate, religiooni, sugulaste ja kaaslaste varasemat rolli. Seega sõltume me väga tugevasti meediast kui oma sümbolilisest keskkonnast, see määrab suures osas meie pildi maailmast isegi siis, kui me oleme võimelised kujundama omaenda reaalsuse versiooni. Tõenäoliselt loob just meedia need elemendid, mis on meil teistega ühised, kuna me tänapäeval kasutame valdavalt samu meediaallikaid ja ühist meediakultuuri (McQuail 2003).

McQuail lähtub kontseptsioonist, et kontakt sotsiaalse reaalsusega on vahendatud. Vahendatus hõlmab tema sõnul erinevaid protsesse ja osutab usaldusele teise (või kolmanda) osapoole versioonide vastu nendest sündmustest või olukordadest, mida me ei saa ise otseselt jälgida. See viitab ka ülejäänud sotsiaalsete subjektide ja institutsioonide pingutustele kontakteeruda meiega oma eesmärkide saavutamise nimel (või meie oletatavaks kasuks). Nende subjektide ja institutsioonide all peab McQuail silmas poliitikuid, valitsusi, reklaamijaid, eksperte ja igat liiki võimuesindajaid. Vahendatus osutab otsese kogemuse puudumisele, kaudsetele arusaamadele gruppidest ja kultuuridest, kuhu me ise ei kuulu (McQuail 2003:59).

Massimeedia poolt vahendatud suhted on tõenäolisemalt kaugemad, umbisikulisemad ja nõrgemad kui otsesed isiklikud suhted. Massimeedia ei monopoliseeri meie poolt

vastuvõetavat infovoogu ega sekku meie suhetesse ühiskonnaga, kuid paratamatult on kõikjal tunda meedia kohalolekut (McQuail 2003:59).

Ideoloogiat, meediat ja modernsust uurivale John B. Thompsonile (1993) viidates toob McQuail (2003) välja näost näkku interaktsiooni kõrval kahte tüüpi kaudse interaktsiooni tüübid. Üks neist, mida Thompson nimetab vahendatud interaktsiooniks, hõlmab mõnd tehnilist meediumit (paber, elektrijuhtmed), mis võimaldab informatsiooni või sümbolilist sisu üle kanda üksikisikutele, kes asuvad ruumiliselt ja (või) ajaliselt kaugel. Teist tüüpi interaktsiooni nimetab ta vahendatud kvaasi-interaktsiooniks ja see viitab massimeedia loodud suhetele (osalised pole orienteeritud konkreetsetele partneritele; kommunikatsioonivoog on ühesuunaline, monoloogiline, vastuvõtjalt ei oodata otsest või kohest reaktsiooni) (McQuail 2003).

Vahendamise metafoorid

Erinevaid vahendamise variante kirjeldab McQuail (2003) mitme kommunikatiivse rolli abil, mis väljendavad erinevaid viise, kuidas meedia võib meid reaalsusega siduda (nn aken, peegel, filter, teeviit, foorum, kaasarääkija). Kuna need metafoorid on üsna üheselt mõistetavad, siis siinkohal pikemalt ma ei peatuks.

Meedia varustab oma auditooriumi informatsiooni, kujundite, lugude ja muljetega vastavalt eeldatud vajadustele, vahel juhindudes oma eesmärkidest (näiteks tulu või mõju saavutamiseks), mõnikord järgides teiste ühiskondlike institutsioonide tegutsemismotiive (näiteks reklaamimisel, propaganda tegemisel, soovitatavate kujundite loomisel, informatsiooni saatmisel).

Meediateooria peamised teemad

I võim ja ebavõrdsus

Meedia seondub alati domineeriva poliitilise ja majandusliku struktuuriga. Meedial on majanduslik hind ja väärtus, ta on kontrolli ja juurdepääsu pärast toimuva konkurentsi objekt. Teiseks on meedia allutatud poliitilisele, majanduslikule ja juriidilisele

regulatsioonile. Kolmandaks peetakse massimeediat üldiselt mõjukaks võimuinstrumendiks, millel on mitmesugused mõjutamisvõimalused.

Massimeedia võimu aspektid on järgmised:

- Avalikkuse tähelepanu köitmine ja suunamine
- Veenmine, arvamuste ja uskumuste kujundamine
- Käitumise mõjutamine
- Reaalsuse määratluste korrastamine
- Staatuse ja legitiimsuse kinnistamine
- Kiire ja laiaulatuslik informeerimine

Arutledes meedia võimu üle vastandatakse teineteisele tavaliselt kaks mudelit: domineeriva meedia ja pluralistliku meedia mudel. Esimese mudeli kohaselt nähakse meediat allumas teistele omavahel seotud institutsioonidele. Domineerib valitsev klass või eliit. Meediat iseloomustab ühetüübilisus. Tootmine on standardiseeritud ja kontrollitud. Sisu on eliidi otsustatud ja auditoorium sõltuv ja passiivne. Meedia mõju on väljakujunenud ühiskonnakorda kinnitav. Pluralistliku mudeli kohaselt puudub domineeriv eliit, võimalikud on nii muutused kui demokraatlik kontroll. Diferentseeritud auditooriumi nähakse nõudmise algatajana, kes suudab mõjustamisele vastu seista ja meedia poolt pakutule reageerida. Meediasüsteemis eksisteerivad erinevad üksteisest sõltumatud tüübid. Tootmine on loov ja vaba. Sisule on iseloomulikud erinevad konkureerivad maailmavaated. Auditoorium on valiv ja aktiivne. Meedia mõju on mitmekesine ja seda on raske prognoosida.

II sotsiaalne integratsioon ja identiteet

Kesksed küsimused meedia ja integratsiooni vallas on järgmised:

- Kas massimeedia suurendab või vähendab sotsiaalse kontrolli ja konformsuse määra?
- Kas meedia tugevdab või nõrgendab ühiskondlikke institutsioone?
- Kas meedia abistab või pidurdab erinevate gruppide ja identiteetide moodustamist?

Välja võib tuua neli erinevat teoreetilist positsiooni sotsiaalse integratsiooni suhtes:

1. Vabadus, mitmekesisus.

2. Sidusus, solidaarsus.
3. Normide puudumine, identiteedi kadumine.
4. Dominantsus, ühetaolisus.

Hanno Hardt (1979) on kirjeldanud 19. sajandi ja 20. sajandi alguse saksa teoreetikute huvi ajakirjanduse integreeriva rolli vastu ühiskonnas. Hardt tuvastas järgmised ajakirjanduse funktsioonid:

- ühiskonna liitmine
- üldsusele juhtpositsiooni andmine
- kaasaaitamine avaliku sfääri kujunemisele
- ideede vahendamine juhtide ja massi vahel
- teabevajaduste rahuldamine
- ühiskonnale tema peegelpildi pakkumine
- toimimine ühiskonna südametunnistusena.

McQuaili (2003) sõnul rõhutasid massikommunikatsiooni uurimise algatanud Chicago koolkonna liikmed USA-s (Rogers 1993), eriti Robert Park ja tema õpilane Herbert Blumer massimeedia võimalikku positiivset rolli. Viidates Clarkile (1969), toob McQuail näiteks sisserändajate sulatamise nende uue asukohamaa rahva hulka. Toetudes McCormackile (1961), ütleb McQuail (2003), et modernne, arenev ühiskond on paratamatult segmenteerunud ning “massimeedia ainulaadne funktsioon on pakkuda nii tööstusele kui ka ühiskonnale sidusust, kogemuste sünteesi ja arusaamist tervikust”. Meediast oodatakse ka tuge vähemusidentiteetide arengule või sotsiaalsete konfliktide lahendamisele. Viimasel ajal on tähelepanu koondunud vastupidisele toimele, kuna järjest rahvusvahelisemaks muutuv meedia ähvardab kahjustada rahvuslikku ja kultuurilist autonoomiat.

III sotsiaalsed muutused

Tähelepanu on pööratud sellele, kas meedias toimuv on ühiskondliku muutuse põhjus või tulemus. Peamised muutuse suunad on ühiskonna tsentraliseerituse või hajutatuse suurenemine. Teemaks on kolme põhielemendi seostamise alternatiivsed võimalused: (a) kommunikatsioonitehnoloogia ning meedia sisu ja vorm; (b) muutused ühiskonnas

(ühiskondlik struktuur ja institutsionaalne korraldus) ja (c) arvamuste, uskumuste, väärtuste, kogemuste levik elanikkonna hulgas.

Meedia ja ühiskonna seoste teooriad:

1. Massiühiskond

Massiühiskonna teooria rõhutab võimu teostavate institutsioonide omavahelist sõltuvust, seega ka meedia integratsiooni sotsiaalse võimu ja autoriteedi allikatega. Meedia sisu teenib suure tõenäosusega poliitiliste ja majanduslike võimuhoidjate huve. Meedialt ei saa oodata kriitilist või alternatiivset maailmakäsitlust.

Massiühiskond on ühiskonna liik, mis arenes välja industrialiseerimisest ja linnastumisest, seda saab iseloomustada perekonna privatiseerumise, konkurentsi, solidaarsuse ja osaluse madala määra abil. Massimeedia on põhjuslik tegur, meedia pakub teatava vaateviisi maailmale, loob asendusliku või tehislaku keskkonna, mis võimaldab inimestega manipuleerida, kuid samas ka aidata inimesi rasketes tingimustes psüühiliselt ellu jääda. Massiühiskonna teooria kohaselt kontrollivad ja juhivad meediat monopolid ja meedia on mõjus vahend inimeste organiseerimisel massideks (nt turud, valijaskonnad). Massimeedial on tavaliselt võimu häääl, hinnangu, juhtnööride ja psüühilise rahulduse andja häääl. Meedia on tsentraliseeritud, edastamine on ühesuunaline, inimeste identiteet sõltub meediast. Meediat kasutatakse manipulatsiooniks ja kontrolliks.

2. Marksistlik käsitlus

Meedia kui tööstus esindab üldist kapitalistlikku mudelit, millel on tootmistegurid ja tootmissuhted. Meedia on tõenäoliselt kapitali omava klassi monopolistlik omand ja on nii riigisiselt kui rahvusvaheliselt organiseeritud teenima selle klassi huve. Seda tehaksegi, ekspuuteerides materiaalselt töötajaid ja tarbijaid. Meedia töötab ideoloogiliselt, levitades valitseva klassi ideid ja maailmavaadet. Meedia edendab tööliklassi väärteadvust. Poliitilise opositsiooni juurdepääs meediale on takistatud.

3. Funktsionalism

Funktsionalism on Mertoni (1957) järgi sotsiaalse praktika ja institutsioonide seletamine ühiskonna ja üksikisikute vajaduste kaudu. Ühiskonda vaadeldakse kui omavahel seotud osade või allsüsteemide toimivat süsteemi, millest massimeedia moodustab ühe osa, ja iga osa annab olulise panuse jätkuvuse ja korra säilimisse. Meedia on süsteem, mis end ise suunab ja korrigeerib. Meedia on pigem ühiskonda alalhoidev vahend kui suuremate muutuste allikas. Meedia funktsioon osutab rohkem või vähem meedia objektiivsetele ülesannetele (nagu uudiste koostamine ja toimetamine) ning eesmärkidele või kasule, nagu neid tunnetab meedia tarbija (näiteks informeeritus või meelelahutus).

Meedia sotsiaalsete funktsioonide lähem iseloomustus

Lasswelli (1948) järgi olid kommunikatsiooni peamisteks funktsioonideks ühiskonnas keskkonna jälgimine, ühiskonna osade sidustamine keskkonna olukorrale reageerimisel ja kultuuripärandi edasiandmine. Wright (1960) lisas neljanda meedia võtmefunktsioonina meelelahutuse. See võib olla osa kultuuri edastamisest, kuid meelelahutusel on veel teine, individuaalse kasusaamise, lõdvestuse ja pinge alandamise aspekt (Mendelsohn 1966). Lisades viienda tunnuse – mobilisatsiooni, mis peegeldab massikommunikatsiooni laialdast kasutust poliitiliseks ja äriliseks propagandaks – võime esitada järgmise põhiideede kogumi meedia ülesannete (=funktsioonide) kohta ühiskonnas:

- Informeerimine
  - pakkuda informatsiooni ühiskonna ja kogu maailma sündmuste ning seisundi kohta
  - võimuhetele osutamine
  - uuenduste, kohanemiste ja progressi hõlbustamine
- Sidustamine
  - sündmuste ja informatsiooni tähenduste selgitamine, tõlgendamine ja kommenteerimine
  - väljakujunenud võimuhete ja normide toetamine
  - sotsialiseerimine
  - erinevate tegevuste koordineerimine
  - konsensuse kujundamine
  - prioriteetide järjestamine ja sellest teada andmine

- Kultuurilise jätkuvuse tagamine
  - domineeriva kultuuri väljendamine, subkultuuride ja uute kultuuriliste arengute tunnustamine
  - ühiste väärtuste edendamine ja säilitamine
- Meelelahutus
  - lõbu, meelelahutuse ja muude lõdvestusviiside pakkumine
  - sotsiaalse pinget vähendamine
- Mobiliseerimine
  - poliitiline, militaarne, majanduslik, tööalane ja vahel ka usuline kihutustöö ühiskondlike eesmärkide saavutamiseks
  - Massimeedia on ühiskonna jaoks oluline ka integratsiooni ja koostöö, korra ja stabiilsuse, muutustega kohenemise ja pingetega toimetuleku aspektist.

Neid punkte ei saa järjestada ega öelda midagi ka nende suhtelise esinemissageduse kohta.

4. Kriitiline poliitökonoomia

Antud käsitlus keskendub peamiselt majandusliku struktuuri, meediatööstuse ja meedia ideoloogilise sisu vahelistele suhetele. Tähelepanu keskmes on omandi struktuur ja kontroll meedias, turujõudude tegevuse empiiriline analüüs. Meediainstitutsioon on majandussüsteemi osa, millel on tihedad sidemed poliitilise süsteemiga. Peamine on kasumi saamine meedia tegevuse kaudu. Selle käsitluse peamine tugevus seisneb võimes esitada empiiriliselt kontrollitavaid väiteid turu otsustuste kohta. Kriitilises poliitökonoomia teoorias käsitletakse sisu ja auditooriumit kui tarbekaupa, mitmekesisus väheneb, opositsioon ja alternatiivsed hääled tõrjutakse kõrvale ning avalik huvi allutatakse kommunikatsioonisfääris erahuvidele.

5. Moderniseerumine ja areng

Antud lähenemine põhineb uskumusel, et massikommunikatsioon suudaks olla mõjus instrument maailma majanduslikus ja sotsiaalses arengus. Meedia võiks tulemuslikult levitada modernsuse sõnumit. Eelduseks on see, et modernne ühiskond on rohkem arenenud ning et muutuste võti on individuaalne motivatsioon. Massimeedia saab

sellesse panustada erinevalt, võib soodustada moderniseerumiseks vajalike uuenduste levimist ja omaksvõttu ning õpetada kirjaoskust ja teisi olulisi oskusi. Massimeedia on arengu käivitajaks ka julgustades individuaalseid muutusi ja mobiilsust, levitades demokraatiat ja õhutades tarbijate nõudmist.

6. Kommunikatsioonitehnoloogiline determinism

Kommunikatsioonitehnoloogia on ühiskonna jaoks fundamentaalse tähtsusega. Iga tehnoloogia eelistab teatud kindlaid kommunikatsioonivorme, sisu ja tarbimisviise. Kommunikatsioonitehnoloogia rakendamine ja levik toob kaasa sotsiaalseid muutusi. Kommunikatsioonirevolutsioonid viivad sotsiaalsete revolutsioonideni.

7. Infoühiskond

Uus meediatehnoloogia viib välja infoühiskonnani, mida iseloomustab informatsiooniga seotud töö ülekaal, suur infovoog, suhete interaktiivsus, tegevuste integratsioon ja vastastikune lähenemine, võrgustike kasv ja omavaheline seotus, globaliseerumistendentsid ja postmoderne kultuur.

Kultuurilise traditsiooni retseptsiooniuringutes võib Pertti Alasuuteri (1999) järgi eristada kolm nn põlvkonda:

Esimene põlvkond: vastuvõtu ehk retseptsiooni uurimine

Retseptsiooniuringute sünnile pani aluse Stuart Hall oma 1974. aastal ilmunud raamatuga *“Encoding and Decoding in the Television Discourse”*. Hall käsitles sõnumeid tehnilise poole rõhutamise asemel semiootiliselt. Sõnum ei olnud enam miski, mida saatja “viskab” vastuvõtjale. Halli lähenemise kohaselt sõnum kodeeritakse programmi looja poolt ning seejärel dekodeeritakse (ja muudetakse mõistetavaks) vastuvõtja poolt, mis tähendab, et saadetud ja vastuvõetud sõnumid ei ole ilmingimata identsed ning erinevad auditooriumid võivad ka dekodeerida sõnumit erinevalt. Hall asetas probleemi interpreteerivasse raamistikku, milles kõik mõjud sõltuvad meediasõnumite tõlgendamisest. Halli mudel andis tõuke paljude televisioonisaadete retseptsiooni empiiriliste uuringute läbiviimiseks.

Teine põlvkond: auditooriumientograafia

Empiiriliste retseptsiooniuuringute hulga suurenemisega kaasnesid ka järk-järgulised muutused terves paradigmas, mistõttu võibki öelda, et loodi auditooriumientograafia paradigma. Huvi hakati tundma nii soodiskursuse kui ka televisiooni funktsioonide vastu. Retseptsiooni hakati vaadelda lähtuvalt vastuvõtjast, uuritakse meedia rolli inimgrupi igapäevases elus, mitte igapäevaelu tähendusi või mõjusid saate retseptsioonile. Rõhutati etnograafilise juhtumiuuringu olulisust.

Kolmas põlvkond: konstruktsionistlik vaatepunkt

Rõhutati, et pole sellist nähtust nagu “auditoorium”, pigem on tegemist diskursiivse konstruktsiooniga, mis on loodud teatava analüütilise pilgu poolt. Antud lähenemine tõi kaasa laiema raamistikku, milles meediat ja meedia kasutust nähakse. Põhitähelepanu on suunatud kaasaja meediakultuuri olemuse lahtimõtestamisele, eriti meedia rollile igapäevaelus. Etnograafia, milles kombineeritakse erinevaid meetodeid, muutub üha tavaprasemaks. Oluline on näha ka ennast kui uurijat kogupildi sees.

Uue lähenemise juures peab Alasuuteri olulisteks järgmisi aspekte:

1. suurenenud refleksiivsus

Meediauurijad peavad arvesse võtma ja reflekteerima ka enda positsiooni, ka uurija on osa sellest samast ühiskonnast, mida ta uurib. Meediakasutuse näol on tegemist ka n-õ moraalsuse küsimusega – kui seriaalide vaatamist õigustatakse või selgitatakse vaatamise tagamaid, siis uudistega kursisolek ja uudistesaadete vaatamine on justkui kodanikukohus. Nn moraalsed pinged, mis piiravad meie meediakasutust, ei ole pelgalt isikliku loomuga, vaid peegeldavad diskursuseid, mille raames meediapoliitikaid organiseeritakse ja õigustatakse.

2. nihe auditooriumipsühholoogia juurest sotsioloogia juurde

Psühholoogiline huvi vaatajatepoolse meediasõnumite vaimse töötlemise ja tõlgendamise vastu on andnud teed sotsioloogilisemale lähenemisele, mille raames uuritakse raamistamise ja diskursuste ulatust meedias. Kultuuripõhised

kontseptsioonid, mille abil püütakse reaalsust mõista, pakuvad võimalust uute sõnumite tõlgendamiseks, sõnum võib olla erinevatele indiviididele erineva tähendusega. Mõisteti, et vaja on hakata uurima gruppe, kuna konkreetne auditooriumi liige on sotsiaalne olend spetsiifilise kultuurilise identiteediga, mis omakorda on kogukondade omavahelise suhtluse tulemiks.

3. meediakultuuri käsitlemine

Selle asemel et käsitleda meediasõnumeid pelgalt nende tõepärasuse ja mõjude vaatepunktist, nähakse nii meediat, saateid kui ka sõnumeid osana sotsiaalsest reaalsusest. Nüüdisaja ühiskonnas keerleb elu meedia ja moodsa kommunikatsioonitehnoloogia ümber, mis tähendab ka seda, et üle maailma jagatakse üha enam samu teemasid, olgu nad siis sündmused või popstaarid. Retseptsiooniuringute kultuurilise lähenemise ülesandeks on Alasuuteri hinnangul uurida empiiriliselt tänapäeva erinevaid meediakultuuriga seotud fenomene sellisel viisil, et uurijad ei oleks pimestatud enese kartustest ja huvidest.

H.-G. Gadameri hermeneutika ja fenomenoloogia: tekst ja interpretatsioon

Mõistmine ja interpretatsioon puudutavad lisaks kirjalikult fikseeritud eluväljendustele ka inimeste üleüldist suhet üksteise ja maailmaga. Interpretatsioon on see, mis inimese ja maailma vahel sooritab mitte kunagi lõpuleviidavat vahendamist, ja sedavõrd on ainus tegelik vahenditus ja antus see, et me mõistame midagi millenagi.

Hermeneutilise arusaamise jaoks on ainsana oluline üteldust arusaamine ehk teisisõnu tekst peab olema loetav.

Eelmõistmine, tähendusootus ja seega kõiksugused asjaolud, mis pole kätketud mitte teksti kui niisugusesse, mängivad oma rolli teksti käsitamise jaoks. Ka igasugune tõlkimine on midagi interpretatsiooni taolist. Interpretatsiooni ülesanne kerkib siis, kui fikseeritu tähendussisu on vaieldav ja tuleb saavutada õige arusaamine "teatest". "Teade" on see, mida kõneleja-kirjutaja oleks tahtnud ütelda oma algupärasele kõneluspartnerile.

Tarvete ja tasude kontseptsioon

Kui teooria osa alguses on esitatud ülevaade meedia peamistest funktsioonidest ühiskonnas, siis järgnevalt on välja toodud, miks inimesed meediat tarvivad ning milliseid vajadusi seeläbi rahuldavad, tuginedes Katzi, Gurevitchi ja Haasi poolt 1973. aastal aluse pandud nn tarvete ja tasude kontseptsioonile. Tasude ja tarvete kontseptsioon tähendas pööret makrotasandilt indiviidi tasandile.

Eeldati, et auditoorium on aktiivne, selle liikmed tunnevad erinevate meediumide sisu ja kasutavad meediat oma vajaduste rahuldamiseks. Meediakasutuse mustreid kujundavad kindlad ootused sisule ning inimesed on oma huvidest ja motiividest piisavalt teadlikud (Blumer et al. 1974).

Auditooriumi rahulolu mõjutavad meedia sisu, kättesaadavus ja sotsiaalne kontekst. Nad järeldasid, et erinevad meediumid rahuldavad erinevaid vajadusi: raamatud aitavad paremini end tundma õppida, kino ja televisioon toetavad sõprust ja perekondlikku solidaarsust ning vestlusteemad on ajendatud ajalehtedest ja raamatutest. Meediaga seotud vajadused pole loodud meedia poolt, tegemist on üldinimlike vajadustega, mida on võimalik rahuldada erineval moel. Meedia on vaid üks võimalikest rahuldusviisidest ja kaugeltki mitte kõige tõhusam (Katz et al. 1973).

Blumer & Katz ei uurinud meedia mõju, vaid auditooriumi kui erinevate inimeste kooslust.

Katz jt (1973) pakkusid välja 35 vajadust, mida meedia rahuldab, jagades need viide põhikategooriasse:

- kognitiivsed vajadused, sh info-, teadmiste- ja arusaamise vajadus
- afektiivsed ehk emotsionaalsed vajadused, sh esteetilised kogemused, nauding, tunded
- isiksuse, identiteediga seotud vajadused, sh usaldusväärsus, stabiilsus, staatus (sisaldavad nii kognitiivseid kui ka afektiivseid vajadusi)
- sotsiaalse integreerituse vajadused, sh seotus pere, sõprade ja ümbritseva maailmaga
- vajadus lõõgastuse ja pingetest vabanemise järele, sh probleemidest eemaldumine ja meelega lahutus (Katz et al. 1973).

Nn meediasõltuvuse teooria (De Fleur & Ball-Rokeach 1989) laiendab tarvete ja tasude kontseptsiooni. Kui tarvete ja tasude kontseptsioon keskendub meediatarbija individuaalsetele vajadustele, siis meediasõltuvuse teooria võtab aluseks indiviidi eesmärgid ning arvestab ka ühiskonna mõju. Meediasõltuvuse intensiivsus oleneb sellest, kuidas tajuvad inimesed nende valitud meedia suutlikkust aidata saavutada nende eesmärke, samuti on meediasõltuvus seotud meediaallikate kättesaadavusega – mida väiksem kättesaadavus, seda suurem sõltuvus. Üks ja sama meedium võib aktiveerida ja rahuldada tarbijate erinevaid eesmärke.

De Fleuri ja Ball-Rokeachi järgi (1989) sisaldavad individuaalsed eesmärgid sotsiaalset mõistmist ja enesemõistmist, interaktsiooni ja tegevusele orienteeritust (muuhulgas ka nõu valikute tegemiseks ja ostude sooritamiseks jne) ning mängu (*play*) sotsiaalses plaanis või omaette, sh lõõgastumine üksi olles, kinno minek pere ja sõpradega (De Fleur & Ball-Rokeach 1989, http://en.wikibooks.org/wiki/Communication_Theory/Uses_and_Gratifications).

Sõltuvus meediast kasvab, kui ühiskonnas on kriis või pöördelised sündmused, kuid sõltuvus meediast võib kasvada ka isikliku elu muutuste taustal.

Tarvete ja tasude kontseptsiooni kriitikud on kontseptsioonile ette heitnud liigset individikesksust ja sotsiaalse ning kultuurilise konteksti ignoreerimist (Reimer 1997).

Vaatamata kriitikale pakub tarvete ja tasude kontseptsioon meediauurijatele endiselt huvi ning kaasajal kasutatakse seda sageli just uue meedia kasutajate motivatsiooni uurimiseks (en.wikibooks.org/wiki/Communication_Theory/Uses_and_Gratifications). Meetod näibki enam sobivat aktiivsete ja pühendunud meediakasutajate motivatsiooni uurimiseks.

Meedialeping

Nn meedialeping annab Escudero Chauvel (1997) järgi uudismeediale tõe ja objektiivsuse staatuse. Uudise diskursuse funktsioon on esmapilgul “teada anda”. Escudero Chauvel (1997) viitab Barthes`ile (1984), kes kasutab selle kohta väljendit

“*the referential illusion*” (n-ö viitav illusioon). See konstruktsioon näib esitlevat trükimeediat kui neutraalset pinnast. Diskursuse kohustuslikuks osaks on kirjeldavad elemendid nagu koht, aeg, kuupäev, kogus. Tõe rääkimise amet on see, mis legitimeerib uudisajakirjanduse informatsioonimeediana.

Escudero Chauvel (1997) defineerib nn meedialepingut kui teatud usaldusel põhinevat lepingut, mille meedia sõlmib lugejaga. Selle lepingu kaudu aktsepteerib lugeja esitletud info sisu tõesena.

Trükimeediale iseloomulikud näitajad

Järgnevalt vaatlen, millised on ajalehtede ja ajakirjade kriteeriumid ja milline oli Eesti ajalehtede ja ajakirjade süsteem Eestis 2004. aasta aprillis. Annan lühiülevaate olulisematest etappidest ajakirjanduse tekkimisel ja kujunemisel nii Eestis kui ka Euroopas.

Ajalehe kriteeriumid (Kõuts & Vihalemm 2004)

Formaat:

- A2 või A3 mõõtmed
- mitu eri pikkusega lugu ühel leheküljel

Sisu ja lähenemisviis:

- temaatiline, žanriline ja funktsionaalne mitmekesisus
- uudislikkus, päevakajalisus
- avalikku huvi pakkuv aine
- avalikust huvist (ühishuvist) lähtuvate materjalide avaldamine toimetuse poolt

Materjali päritolu:

- omaette toimetuse olemasolu ja toimetuse sõltumatus
- avatus kaastöödele väljastpoolt
- arvamuste pluralism
- toimetuse materjalide eristatus tasulistest

Ilmumise regulaarsus ja sagedus:

- vähemalt kord nädalas (50 numbrit aastas)

Kättesaadavuse aste, levi iseloom:

- võimalus osta või (ja) tellida või tasuta saada väljaspool väljaandvat institutsiooni ja väljaandmiskiirkonda (avalik levitamine)
- omaette levi, ühe lehe lisad ei ole omaette ajalehed

Ajakirja kriteeriumid (Kõuts & Vihalemm 2004)

Formaat:

- mõõtmed A3 ja A5 vahel, tavaliselt lähedane A4le
- mitmed eri pikkusega lood ühes numbris
- ühel leheküljel tavaliselt üks materjal (tekst + foto(d), joonis(ed) jt visuaalsed elemendid)
- tavaliselt teisest (paksemast) materjalist kaaned

Sisu ja lähenemisviis:

- temaatiline, žanriline ja funktsionaalne mitmekesisus
- avalikku huvi pakkuv aine
- avalikust huvist (ühishuvist) lähtuvate materjalide avaldamine toimetuse poolt

Materjali päritolu:

- omaette toimetuse olemasolu
- avatus kaastöödele väljastpoolt
- toimetuse materjalide eristatus tasulistest materjalidest

Ilmumise regulaarsus ja sagedus:

- vähemalt 2 numbrit aastas

Kättesaadavuse aste, levi iseloom

- võimalus osta või (ja) tellida või tasuta saada väljaspool väljaandvat institutsiooni ja väljaandmiskiirkonda (avalik levitamine)
- omaette levi, ühe ajakirja lisad ei ole omaette ajakirjad
- teatud perioodiks kehtestatud kindel hind

Eestist ajalehtede süsteemist

Eesti ajalehtede süsteem aprillis 2004 (Kõuts & Vihalemm 2004)

Ilmumissageduse järgi:

- 13 päevalehte
- 13 kaks-kolm korda nädalas ilmuvat lehte
- 31 nädalalehte

Levi ulatuse järgi:

- 20 üleriigilist, 37 kohalikku lehte

Temaatilise suunitluse järgi:

- 41 üldsuunitlusega lehte
- 1 pensionäride ja 1 kirikukoguduse liikmetele suunatud leht
- 2 majandust, 1 kultuuri, 1 haridust, 1 tervist ja meditsiini, 1 erakondi ja poliitikat, 6 reklaami ja tarbimist käsitlevat lehte ja 1 spordileht

Keele järgi:

- 42 eestikeelset
- 15 venekeelset lehte

Omandisuhte järgi:

- 55 eraomandis
- 2 riiklikus omandis olevat lehte

Levi iseloomu järgi:

- 52 tasulist
- 5 tasuta lehte

Eesti ajakirjade süsteem aprillis 2004 (Kõuts & Vihalemm 2004)

Ilmumissageduse järgi: 5 nädalikirja, 1 kaks korda kuus ilmuv ajakiri, 61 kuukirja, 30 5-8 korda aastas ilmuvat ajakirja, 52 kvartaliajakirja, 31 2-3 korda aastas ilmuvat ajakirja

Suunitluse tüübi järgi:

- 38 üldsuunitlusega, 74 huvialase ja 68 erialase suunitlusega ajakirja

- 48 kommertsliku, 59 osaliselt kommertsliku ja 73 sotsiaalse orientatsiooniga

Temaatilise suunitluse järgi:

- 9 naisteajakirja, 8 kodu ja kodunduse ajakirja, 7 moe- ja elustiili ajakirja, 13 majandusajakirja, 22 kultuuri ja humanitaarteaduste teemalist ajakirja, 12 looduse ja loodusteaduste alast ajakirja, 16 tervishoiu ja meditsiini ajakirja, 11 religiooniteemalist ajakirja, 5 ehituse ja sisekujunduse ajakirja, 4 infotehnoloogia ajakirja;
- 18 populaarteaduslikku, 53 teaduslikku ajakirja

Omandisuhte järgi:

- 172 eraomanduses;
- 8 riiklikus omanduses

Keele järgi: 135 eesti, 17 vene, 21 inglise, 1 saksa, 2 läti, 1 leedu keeles, 3 kakskeelse tekstiga ajakirja.

Kuigi eelnevalt on välja toodud väga suur hulk erinevaid ajalehti ja ajakirju, on Eestis üleriigilisi iga päev ilmuvaid ajalehti siiski ainult kolm tükki ja seega võib siinse trükimeedia eripäraks minu hinnangul pidada seda, et riigi ja turu väiksuse tõttu loetakse samu väljaandeid, mis käsitlevad ka teemasid üsna sarnaselt. Eesti üleriigiliste lehtede puhul ei saa välja tuua erinevaid ideoloogiaid.

Ühiskondlik taust 2003. aasta 20. nov. ja 2004. aasta 8. dets. üleriiklike päevalehtede põhjal

Mõistmaks paremini uurimuses osalejate kirjeldusi, annan ülevaate uurimuse läbiviimise ajal ühiskonnas toimuvast trükimeedias kajastatu põhjal.

2003. aasta 20. november

2003. aasta novembris olid huviorbiidis eelkõige valitsuses toimuvad sündmused. Võimutülga seonduvast tehti juttu praktiliselt kõikjal. Seoses valitsuskriisiga olid kõrgendatud tähelepanu all Juhan Parts ja Villu Reiljan kui võimupartnerid.

2003. aasta 20. novembri Eesti uudistes oli juttu ka Pärnusse jõudvast Teises maailmasõjas osalenud ja hukkunud sõjameeste mälestussambast. Kajastamist leidis

ka kõikvõimalik kuritegevusega seonduv, keskenduti Eesti allilma suuremate kurjategijate algavale kohtuprotsessile. Nagu tavaks on saanud, leidis artikleid ka liiklusõnnetusest ja surmajuhtumitest (nt lugu emast, kes võis põhjustada pisitütre surma). Veel tehti juttu õpetajate streigist, plaanist kaotada üüri piirmäärad, eurotoetustest ja geneetiliselt muundatud organismidest (GMO-toit).

Kultuurisündmustest oli oluline sügisel toimuv Pimedate Ööde filmifestival (PÖFF).

Välispoliitika vallas oli meeliterutavaks teemaks sõda Iraagis ja Ameerika Ühendriikide õigustused seoses sellega. Räägiti ka president George W. Bushi visiidist Londonisse. Mitmel pool mainiti lühiuudise näol populaarne Michael Jacksoni arreteerimist ja pedofiiliasüüdistust.

Postimees

2003. aasta 20. novembri Postimehe esikaanel oli lugu pealkirjaga “Peaminister Parts pakkus tülis võimupartneritele lepituskava”. Lehe ülaserivas viidati õpetajate streigist rääkivale loole, üleval vasakus servas oli Siim Kallase foto ja tsitaat valitsuskriisi teemal. Vasakus servas viidatakse PÖFFile (fotol Tiina Lokk), eestlaste jalgpallivõidule Ungari üle ning tagaküljele, millel on artikkel nimevahetustest. Paremal servas viidatakse üüri piirmäära teemale, Eesti sokitootja Suva sokkidele ning välisuudistest Bushi Londoni visiidile. Lehekülgedel 5 ja 6 leiab kajastamist võimutüli, Reformierakonna esimehe Siim Kallasega intervjuu ning Isamaaliidu ja Rahvaliidu nõudmiste võrdlus. Seejärel võib leida artikli “Tules kaotanud pere asub maja üles ehitama”. Väliskülgedel on juttu ELi maaelu konverentsist ja Bushi riigivisiidist Londonisse, samuti Michael Jacksonist (lehe alumises nurgas). Arvamusrubriigis on taas päevakorral valitsuskriisi temaatika. Kommenteerib Andrus Saar. Lisaks valitsuskriisile kirjutatakse ka õpetajate streigist. Kultuurikülgedel on kirjutatud PÖFFist ja Metro Luminali uuest plaadist. Spordilehtedel on aktuaalne Eesti võrkpallikoondise kaotus Soomele ja Eesti jalgpallikoondise võit Ungari üle.

Eesti Päevaleht

Eesti Päevalehe esikaanel kajastatakse samuti võimutüli temaatikat, pealkirjaks “Võimu päästev Parts andis järele”. Esikaanel oli antud loost väga lühike ülevaade, artikli all oli suur foto, mida illustreeris pealkiri “Ellamaa raudteeülesõidu ohutussüsteem töötab ennenägemata moel”. Lehe ülemises osas asetsevad viited Hardo Aasmäe ja Svea Talvingu arvamused, esimene rääkimas Tallinna esmamärkimisest ning teine vanemapalga teemadel. Esikaanel viidatakse muundatud toiduainetele, sõdurite ausamba Pärnusse jõudmisele, raudtee konfliktile, miljonimängu imiteerivale raamatule, kraana- ja tõstukitootja tootmise Eestisse toomise teemale. Viidatakse nii jalgpalli- kui ka korvpalliuudisele. Välisuudistest kajastati Bushi Londoni visiiti. Eesti uudistes on allilmajahi kohtu alla sattumisest. Lehe esikaas annab küllaltki hea ülevaate lehe sisust. Välismaa uudistest oli esile toodud Leedu presidendi skandaal ning lugu Michael Jacksonist. Majandusküljel oli juttu muusikapoodidest ja piraatlusest. Kultuuriküljel oli kirjutatud Urmas Alenderi eluloofilmist.

SL Õhtuleht

SL Õhtulehe esikaas rääkis furgoonauto ja koolibussi kokkupõrkest. Esilehel viidati ka Michael Jacksoni vahistamist kajastanud artiklile, mis 13. leheküljel on leidnud põhjalikku kajastamist ning illustreeritud kolme fotoga. Tarbija rubriigist viidati SL Õhtulehe osturetketele, näitamaks erinevate toidupoodide hinnataseme sarnasusi/erinevusi. Esilehel reklaamiti ka laulja Tanja Mihhailovast rääkivat artiklit, mis tegelikult osutus ainult väikeseks uudislooks. Spordiuudistest oli esilehele toodud Eesti jalgpallikoondise võidust rääkiv artikkel. Eesti uudistest oli esilehel kaablilõhkumisest rääkiv lugu. Välisuudistest oli esikaanele toodud artikli tutvustus, mis rääkis Londonis puhkenud skandaalset seoses ajalehe Daily Mirror ajakirjaniku töötamisega Buckinghami palees. Kirjutati ka rekordkaaluga sündinud beebi edasisest arengust. Ilmus intervjuu Villu Reiljaniga. Lk 17. võis leida leheküljesuuruse loo suhtlusportaali rate.ee loojast. Spordiuudised olid neljal lehel, illustreeritud suurte fotodega.

2004. aasta 8. detsember

Kui 2003. aastal oli uurimuse toimumise ajal aktuaalne valitsuses toimuv, siis 2004. aastal taolist uudist ei olnud. Postimees kirjutas aasta inimese valimisest, millega seoses oli tavapärasest rohkem juttu sõjaväelase elust ja elukutsest ning Eesti sõduritest. Kajastamist leidsid ka erinevad sotsiaalsed teemad. Parajasti oli aktuaalne euromüüdi valimine.

Postimees

Esikaanele on paigutatud foto sõdurist pojaga, pealkirjaks “Postimehe valik: lõppeva aasta inimene on Eesti sõdur Iraagis.” Esikaanel viidatakse ülemises ääres artiklile pealkirjaga “Olulisem kui pilt euromüüdi tagaküljel on number selle esiküljel”, mis asub lk. 16 Esikaane vasakus servas on Mart Kivastiku foto ning tema tsitaat ja viited juhtkirjale “Maimets tagasi koolipinki”, Küllike Roováli kommentaarile “Apteek pole vorstipood”. Paremas servas on viited artiklitele “Eesti Energia rikub seadust?”, “Lapsevanemaid ei huvita koolimured”, “Vabaturg viis ravimi”, “Kunagi pole hilja treeninguid alustada”, “Jõuluaeg valgemaks”. Ravimiteema on Postimehes võtnud enda alla terve lehekülje (lk 4). Samal leheküljel on uudislood Tartu tuberkuloosijuhtumi ja mündihääletuse teemal. Kirjutatud on ülemaailmses uuringus osalemisest: “Põhikooli lõpetajate haridus saab hinnangu”. Vaatluse all on ka Ülemiste liiklussõlm. Üsna põhjalikult vaadeldakse teemat “Vanemaid ei huvita hoolekogud”. Postimehe aasta inimese küljel on kahel lehel artikkel sõduritest (fotod, ühe pere lugu, sõjaväelaste kommentaarid). Seoses tarbimisega jõuluajal kirjutatakse teemal “Jõulud peibutavad võlgu võtma”. Keskkonnateemaks on valitud USA ja kasvuhoonegaasid. Väliskülgedel ähvardab Dmitri Rogozin Kremlit revolutsiooniga. Arvamusküljel kirjutab Ants Juske “Millist euroraha me tahame?” (illustreerib foto euromüntidest Euroopas). Ajaloolane Mart Helme räägib USA ja Lähis-Ida teemadel. Ei puudu ka artikkel PÖFFist. Kultuurikülgedel on vaatluse all tants ja Pärnu teatri Endla etenduse arvustus. Spordikülgedel on juttu autorallist ja profiraturrite tänavasõitudest ja naisjõutõstjast-kulturistist. Kodukülgedel on teemaks küünlad ja erksavärvilised kaunistused, kunstiajaloolase Jüri Kuuskemaa kodu ja jõululilled.

Eesti Päevaleht

Esikaanelugu on antud päeval “Politseil kaob ajutiselt õigus mõõta juhi joovet ja kiirust”. Lehe ülemises servas on viited Eurovisioonile, Ojulandi kriitikale Venemaa vastu, kirjastajate tüli kajastavale artiklile ning Erki Noole autovargusele. Lehe alumises osas viidatakse kahele uudisloole: “Isad kaebavad lastel sügeliste ja täide pärast” ning “Leiutajad lihtsustavad pimedate elu abivahenditega”, Enn Vetemaa arvamusoole. Arvamusküljel on kolm suuremat artiklit – peadirektor Aavo Kokk räägib eesmärkide mõjust tulemustele, islamiuuriija Üllar Peterson räägib Türgist seoses ELiga, Enn Vetemaa räägib eakatesse suhtumise muutumisest. Välisuudistest on päevakorral Ukraina sündmused. Ilmus Kodu ja kinnisvara lisaleht ja Ärioleht, millest võis leida järgmiseid artikleid: “Arvutitootjate pidulaud”, “Eestlased toovad turule kiiresti lahustuva alkoholi”, “Illar Hallaste siirdus turismiärisse” ja “Viimsi meelitab järjest uusi ettevõtjaid”. Kultuuriküljel on kajastatud PÕFFi ja tantsuteemat. Spordiküljel on pikem lugu Jaak Salumetsast.

SL Õhtuleht

Esikaanel võis näha suurt pealkirja “Miks Markko Märtni kallim ei sõitnud “Miss Worldile”? ning suurt fotot MariLiis Sallost. Ülemises lehe ääres on viide kolmele artiklile erinevatest rubriikidest:

M & N: “Endine nohik Baari-Paavo naudib naiste tähelepanu”

Tarbija: “Päkapikumaad ootavad lapsi”

Uudised: “Kuhu kulub perearsti raha?”

2. ja 3. leheküljel jätkub missinduse teema. Lk. 4-5 on terve lehekülje suurune artikkel perearstide palgast. Seejärel leiame artikli “Liigesehaigetele Erlele annetatud 400 000 kroonist saab abi teinegi tüdruk”. Lk. 7 on samuti lehesuurune lugu, mille pealkirjaks on “Eesti tarbija on keskmisest eurooplasest kaks korda vaesem”. Välismaa uudisteküljel on juttu Ukraina presidendivalimistest. Küljel “Elu” on kajastatud kahel leheküljel laulja Bert Pringi tegemisi. Meelelahutuslikest uudistest on esindatud Eurovisiooni lauluvõistlus Kiievis. Juttu tehti ka seoses lumepuudusega Otepää MK-etapist. Viimasel küljel kajastatakse Raadio Elmari sünnipäeva (fotoseeria). Antud päeva SLÕhtulehte iseloomustavad kaheleheküljelised lood.

Ajakirjanduse tekkimise ajalooline taust

Juhan Peegli koostatud raamatus “Eesti ajakirjanduse teed ja ristteed” tuuakse välja, et keskaja lõppsajanditel tekkis vajadus kaubandusega seotud teabe hankimiseks ja vahendamiseks, selleks loodi asutused, kus kirjurid uudiseid käsitsi paljundasid. 15. sajandil loodud riikliku postikorraldus soodustas teabe levitamist (Eestis 1636. aastal). 15. sajandi keskel leiutas Johann Gutenberg trükkimise lahtiste tähetüüpide abil. Leiutisega ei kaasnenud aga koheselt trükitud ajakirjandust. Regulaarselt ilmuv trükitud ajakirjandus tekkis 17. sajandi algul. Esimesed päevalehed ilmusid 1660. aastal Saksamaal, 1702. aastal Inglismaal ja 1777. aastal Prantsusmaal. Saksakeelne ajaleht hakkas Tartus ilmuma 1852. aastal ja Tallinnas 1860. aastal. 18. sajandi teisel poolel algas hoogne ajakirjade asutamine. 19. ja 20. sajandil arenes jõudsalt trükitehnika, mis tegi võimalikuks suurte ajalehtede kiire paljundamise suurtes tiraažides. Rahvusvaheline sideteenistuse paranemine lõi eeldused uudiste kiiremaks edastamiseks kauge maa taha.

Peegel et al. leidsid, et ajakirjanduse tekkimise põhilisi eeldusi on rahva lugemisoskus. (1994:29) 1766. aastal hakkas Põltsamaal ilmuma esimene eestikeelne ajakiri. Varasem eestikeelne ajakirjandus oli rohkem Liivimaa ajakirjandus, suurem osa tellijaid ja lugejaid elas Lõuna-Eestis. Lõuna-Eesti elanike eeliseks oli kirjaoskus. 1785. aastal hakati Kuressaares välja andma ajalehte, mida alguses paljundati käsitsi. 1844. aastal hakkas ilmuma käsitsikirjutatud nädalaleht “Õppetus vabdrahvale”, mille teksti koostas mõisaomanik B. v. Üxküll.

Peegel et al. leiavad, et Eesti ajakirjandusele nüüdseks juba rohkem kui 200-aastasele arenguteele tagasi vaadates võib sellest leida hämmastavalt kiirel tempol läbitud etappe: vähem kui paarikümne aastaga muutus eestikeelne ajakirjandus vähenõudlikust rahvavalgustajast 1850. aastail ühiskondlikke suhteid tuntavalt mõjutavaks teguriks 1870.-1880. aastail. 20. sajandil leiame samasuguse tormilise arengujärgu 1905.-1907. aastal, 1920.-1930. aastail ja kindlasti elame üht taolist muutustest pulbitsevat aega läbi just praegu. (1994: 337)

II METOODIKA

Meetod ja valimi iseloomustus

Vaatluse alla võtsin kõik 2003. aasta 325 saabunud teksti ja 2004. aasta 520st meediakirjeldusest 150. 2004. aastal analüüsimiseks valitud kirjelduste väiksem kogus oli osaliselt tingitud tekstide kättesaadavuse probleemist, kuid ka asjaolust, et ka selline arv tekste annab üldise ettekujutuse ja pakub võimalust kahe aasta Meediapäeva uurimuse raames kogutud tekstide kõrvutamiseks. Nendest meediakirjeldustest selekteerisin välja need tööd, milles tehti juttu trükimeediast. Lähenemine oli induktiivne, esmalt eristasin tekstides kõik trükimeediaga seonduvad aspektid ja seejärel vaatlesin erinevaid teemasid üldisemalt, 2003. aasta analüüsi käigus tekkisid kategooriad nagu trükimeedia poolt esile kutsutud emotsioonid, trükimeedia kättesaadavus, harjumused seoses lugemisega, trükiväljaande füüsiline olemasolu (ja sellega seonduvad võimalused), hinnangud ajakirjandusele üldiselt ja arvamused ka erinevate väljaannete suhtes. Olulise kategooriana võib välja tuua trükimeediale esitatud ootused ja funktsioonid.

2004. aasta kirjutiste analüüsimisel lähtusin osaliselt juba olemasolevatest kategooriatest, kuid tekkisid ka mõned uued kategooriad: “ajalehtede lugemine Internetist” ja “trükimeedia reklaamimine”. Aktuaalne oli ka küsimus trükimeedia usaldamisest.

Töös on oluline osa ka Meediapäeva uurimuses osalenud inimeste tekstides leidunud trükimeediale omistatud funktsioonidel.

Vastanute kirjeldus

2003. aasta 325 kirjutajat jagunesid erinevatesse vanuserühmadesse: 10-24-aastaseid oli 119, 25-55-aastaseid 23 ja üle 55-aastaseid 183. Vanuseline jaotus oli üldjoontes sarnane ka 2004. aastal, siiski ei domineerinud enam üle 55-aastased, vaid nn koolinoored (enamik neist vanuses 15-19 eluaastat). 2004. aastal kirjutas 520 inimest.

2004. aastal võttis uurimusest osa 18 üldhariduslikku kooli. Võibki öelda, et respondentide arvu suurenemise taga oligi peamiselt koolinoorte aktiivsem osavõtt. Selle põhjuse taga on aga eelkõige uurimuse läbiviijate tihedam koostöö koolidega.

Mõlemal aastal olid praktiliselt kõik respondendid eestlased.

Mõlemal aastal osales naisi märksa rohkem kui mehi.

Meediapäeva uurimuse respondentide sissetuleku kohta üldjuhul info puudub, hariduse kohta oli infot mõnevõrra rohkem, kuid siiski mitte kõik respondendid ei märkinud elukutset ja/või haridustaset.

Tsitaatide all on viited respondentidele, mis sisaldavad infot soo, vanuse, mõnedel juhtudel ka ameti kohta. Kõikide respondentide puhul pole viide täielik, kuna uurijaile pole teada kõik sotsiaaldemograafilised tunnused. Samuti on märgitud, kas tsitaat pärineb 2003. või 2004. aasta uurimusest.

Saadetud kirjutised olid küllaltki erineva pikkusega (0,5 – 100 lk). Autorite hulgas oli nii õpilasi, pensionäre, töötuid, koduperenaisi, lapsega kodus olevaid emasid kui ka meediaga seotud inimesed. Lisaks eelpool nimetatutele oli kirjutajaid ka muudelt erinevatelt eluvaldkondadelt, näiteks oma mõtted meedia teemal saatsid ka ehitusinsener, endine näitleja, psühholoog-loomaarst.

III ANALÜÜS

Ülevaade trükimeedia tarbimisega seotud harjumustest, hinnangutest ja ootustest trükimeedia suhtes Meediapäeva kirjelduste põhjal

Kirjeldustes nimetatud väljaanded

2003. aasta Meediapäeva kirjeldustes mainiti väga suurt hulka erinevaid väljaandeid. Suurima tähelepanu osaliseks said üleriigilised päevalehed (Eesti Päevaleht ja Postimees ning SL Õhtuleht), tähtsusele teisele positsioonile jäid kohalikud lehed ehk piirkonnalehed (Linnaleht, Võrumaa Teataja, Sakala, Vooremaa, Virumaa Teataja,

Harjumaa, Lääne-Harju Ekspress, Järva Teataja, Lääne Elu, Pärnu Börs, Pärnu Postimees, Koit, Põhjarannik, Kuulutaja, Kuukiri, Vooremaa ja Misso Leht). Väga palju tehti juttu ka nädalalehest Maaleht, hinnati ka lehe lisasid, kalendreid ja raamatuid. Ei unustatud ka teist olulist nädalalehte Eesti Ekspress. Mõnel korral nimetati ka ajalehte Äripäev ja majandusajakirju Ärielu ja *Director*.

2003. aasta kirjeldustes tehti juttu ka ajakirjadest, kuid seda üsna vähe, kui võrrelda ajalehtede osakaaluga. Nimetati selliseid ajakirju nagu Kodutohter, Tervis Pluss, Annabella, Trend, Stiina, Pere ja Kodu, Eesti Naine, Anne, Kodukiri, Elukiri, Saladused ja Maaja. Seltskonnaajakiri Kroonika ei olnud 2003. aasta Meediapäeva uurimuses osalenute jaoks väga oluline ja seda nimetati üsna vähe. Kultuuriajakirjadest toodi välja Tuna, Teater. Muusika. Kino, Kultuur ja Elu, Looming ning kultuuriajaleht Sirp (ja selle lisa Diplomaatia), teadusajakirjadest Keel ja Kirjandus, Eesti Loodus ja naisteemat kajastav Ariadne lõng. Poiste huviorbiidis olid ajakirjad Sporditäht, Tehnikamaailm ja Auto-leht.

Mainiti ka muukeelsete väljaannete lugemist, venekeelsetest väljaannetest nimetati järgmiseid: *Таллинн*, *Вьицгород*, *Вести+*, *Аргументы и факты*, *Огонёк*, soomekeelsetest *Suomen Kuvalehti*, *Et-lehti* ja *Helsingin Sanomat* ning inglisekeelsetest ajakirju *Smash Hits*, *TV Hits* ja *Vogue* ning ajalehte *Manly Daily*.

2003. aastal võrreldi sageli praegu ilmuvaid väljaandeid lapsepõlve või noorusaja omadega. Näiteks meenutati seoses ajalehega Postimees kunagist eelkäijat ajalehte Edasi. Ununenud ei olnud ka Luup, millest nii mõnigi lugeja puudust tundis. Lugejatel meenusid ka Meie Meel ja varasemast perioodist Punane Täht, Pärnu Kommunist, Noorte Hääl, Täheke, Pioneer, Säde, Sotsialistlik Põllumajandus, Nõukogude Naine, Noorus, Sirp ja Vasar, Horisont, Vikerkaar ja Siluett.

Lisaks eelpoolnimetatutele räägiti 2003. aastal ka telesaateid tutvustavatest ja nädalakavasid sisaldavatest väljaannetest Teleleht ja Nädal, haridusalasest trükimeediast leidsid märkimist Õpetajate Leht ja Haridus. Religioosse trükimeediana nimetati väljaannet Eesti Kirik ja ühel juhul ka oma koguduse lehte. Nimetatute hulgast ei puudunud ka alternatiivmeditsiini ja rahvaravi ajakiri Kolmas Silm, huvikalastuse ajakiri Kalastaja, nädalaleht Videvik, kuulutusteleht Kuldne Börs ja

ajaleht KesKus. Poliitilistest lehtedest oli ainuke mainitu Keskerakonna ajaleht Kesknädal.

Ka 2004. aastal nimetati palju erinevaid väljaandeid. Mõnel juhul mainiti konkreetseid väljaandeid ühekordselt ja n-ö muu jutu sees, mõnest väljaandest räägiti aga pikemalt, anti ka hinnang nii sisule kui vormile ning räägiti enda ootustest antud ajalehe-ajakirja või ka üldisemalt trükimeedia (ja ka muu meedia) suhtes. Ka 2004. aastal said suurima tähelepanu osalisteks üleriigilised päevalehed (Postimees, Eesti Päevaleht, SL Õhtuleht, samad ajalehed mis 2003. aastalgi). Lähtudes sellest, kui palju kirjutati kohalike lehtede (Sakala, Vali Uudiseid, Sõnumitooja, Lääne Elu, Virumaa Teataja, Linnaleht, Vooremaa, Kuukiri, Mulgi Talu) lugemisest ning nendest loetud artiklitest, võib öelda, et 2004. aasta Meediapäeva uurimuses osalenute jaoks olid piirkonnalehed märksa ebaolulisemad võrreldes 2003. aasta kirjutajatega. Ka nimetatud kohalike lehtede arv oli märkimisväärselt väiksem.

Maalehest rääkisid 2004. aasta kirjeldustes pigem üksikud respondendid. Seda võiks seletada ehk asjaoluga, et kahel aastal erines mõnevõrra kirjutajate taust: 2004. aastal kirjutas rohkem linnainimesi. Teise Eestis ilmuva nädalalehega Eesti Ekspress seonduv jäi kahel aastal üsna sarnaseks. Nii nagu ka 2003. aastal, nimetati ka 2004. aastal pigem üksikutel kordadel ajalehte Äripäev ja majandusajakirja *Director*. Vähesed respondendid rääkisid ka kultuurilehest Sirp.

Võib märkida, et 2004. aastal kirjutatud töid iseloomustab ajakirjade suurem tähtsustamine võrreldes 2003. aastal kirjutatud töödega. Nimetamist leidsid sellised väljaanded nagu seltskonnaajakiri Kroonika, naistele suunatud ajakirjadest Eesti Naine, Cosmopolitan, Annabella, Trend, Stiil, Anne, Saladused, tütarlastele mõeldud Stiina, tehnikatemaatikat kajastav Tehnikamaailm, autoajakiri *Autobild*, kultuuri- ja teadusajakirjadest Vikerkaar, Teater. Muusika. Kino, Looming, Akadeemia, Keel ja Kirjandus, Eesti Loodus, Horisont, kirjandusajakiri Vihik, noorteajakirjadest Marker, kodu ja pereeluga seonduvaid ajakirju Pere ja Kodu, Kodukiri, Maakodu, Kodutohter, üldhuviajakiri meestele ja naistele Elukiri, ristsõnaajakiri Kõige paksem ristsõna, telekava-ajakiri Nädal.

Nagu ka 2003. aastal, kirjutati ka 2004. aastal muukeelsetest väljaannetest, venekeelsetest nimetati järgmiseid: *Литературная Газета*, *Новая Газета*, *Здоровье Для Всех*, *Молодёж Эстонии*, inglisekeelsetest *Los Angeles Times*, *New Yorgis* ilmuv ajaleht *Vaba Eesti Sõna*, Cambridge'i vilistlasajakirja ja ajakiri *Vogue*, saksakeelsetest *Westfälische Rundschau*, *Ennepe-Ruhr-Süd-Kreis*, *Bild*, ajakiri *der Spiegel*, soomekeelsetest *Helsingin Sanomat*, *Suomen Kuvalehti*.

Kuigi juttu tehti ka Postimehe eelkäijast Edasist ja meenutati ka Postimehe endist nädalalõpuajakirja Luup ning räägiti ka näiteks sellisest väljaandest nagu Eesti Aeg, ei olnud 2004. aasta kirjeldustes juttu sedavõrd suurest hulgast varasemalt ilmunud ajakirjanduslikest väljaannetest.

Lisaks eelpoolnimetatutele räägiti ka nn telekava-ajakirjast Nädal, haridusalasest trükimeediast leidis märkimist Õpetajate Leht. 2004. aastal religioosse suunitlusega väljaannetest ei räägitud. Samuti ei olnud 2004. aastal juttu n-ö huvi- või hobiaajakirjadest (nagu nt 2003. aastal Kalastaja). Juttu tehti ka kord nädalas ilmuvatest lehtedest Videvik ja Terviseleht.

Ka 2004. aastal oli ainuke nimetatud erakondlik väljaanne Keskerakonna ajaleht Kesknädal.

Emotsioonid

2003. aastal toodi paljudes Meediapäeva kirjeldustes välja, et trükimeedias kajastatav tekitab neis sageli negatiivseid emotsioone, kuna kirjutatakse palju vägivallast, õnnetustest ja muudest ebaseeldivatest juhtumitest. Eriti sageli nimetasid seda ajalehe SL Õhtuleht lugejad.

“Kuid tänapäeva meedial on ka halbu külgi. Nimelt on ta üsna tihti stressitekitaja. Näide: ajalehtedest loen sageli kuritegevusest ja vägivaldlaaktidest, mis kellelegi ei või mõjuda rahustavalt, vaid vastupidi, teeb ärevaks ja rahutuks.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a uurimus.

Kui võrrelda kahe aasta kirjeldusi, siis võib öelda, et 2003. aasta kirjeldustes oli mõnevõrra rohkem toodud välja meedia poolt esile kutsutud negatiivseid emotsioone.

Aga ka 2004. aastal räägiti sellest, et leh(ted)es käsitlemist leidnud teemad panevad respondentide sõnul neid sageli tundma hirmu ja muret. Siiski ei saa öelda, et kõik respondentid olid arvamusel, et meedia tekitab eelkõige negatiivseid emotsioone, oli ka neid, kes leidsid enda jaoks palju meelepärast. Võrreldes ajalehtede ja ajakirjade lugemisega saadud emotsioone, võib öelda, et ajakirjadega seostusid pigem meeldivad tundmused, ajakirjades kajastatav info on teist laadi ning ei mõju üldjuhul kuidagi ärritavalt.

Emotsionaalsemalt suhtutakse eelkõige siis, kui artikli lugeja näeb kajastatud teemat mingil viisil lähedasena või seostab antud teemat isikliku elu-oluga.

„Seekord loen, et Aasta inimeseks on 101 (sic! parlament!) rahuvalvajat. Ühtpidi on see austusavaldus mehistele ja tublidele meestele, teiselt poolt tunnen emana elu alalhoiuhirmu - mõned neist on tulnud ju tagasi tinakirstus. Ma ei taha mitte iialgi näha oma poega sõdimas, ei kohustuslikult ega ka vabatahtlikult! Mul on alati miskipärast tunne, et need mehed panevad ühele ja samale kaalukausile raha ja elu. Kumb jääb võitjaks?“

Naine, 43-aastane, õpetaja, 2004. a. uurimus.

„Ma lugesin õhtul lehest, et apteek pole vorstipood. Et ravimiturg toimib kui vorstiturg. Mõtlesin, et kui ravimid otsa saavad ja üldsegi enam rohtu apteegis ei ole, mis siis saab? Mulle tuli hirm peale. Mul on nii palju õdesid- vendi. Ja mida need ravimid veel maksavad ja kuidas me need ostetud saame, väiksemad on ju tihti haiged.“

Tütarlaps, 12-aastane. 2004. a. uurimus.

„See päev jättis mind ükskõikseks, võibolla veidike kurvameelsemaks, kuna minu jaoks leidis palju ohu märke sellest, et tulevik ei ole võibolla nii kindel, kui ma tahaksin.“

Naine, 18-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Tellimine ja jagamine – küsimus ligipääsust

2003. aasta uurimuse põhjal võib öelda, et koju tellitakse peamiselt ühte suuremat päevalehte ja kohaliku lehe olemasolul ka seda. Kui majanduslikud ressursid lubavad, tellitakse koju ka mõnda meelepärast ajakirja, siiski oli ajakirja tellijaid Meediapäeva uurimuses osalenute hulgas üsna vähe. Väga paljudes Meediapäeva kirjeldustes räägitakse sellest, et trükimeedia hind on üsna kõrge ja kõiki soovitud ajalehti-ajakirju ei ole võimalik koju tellida või osta. Paljud inimesed on just hinna tõttu pidanud viimastel aastatel loobuma tellimise rõõmust. Sellele murele on aga leitud lahendus sugulaste või naabritega kahasse tellimise näol. Ühe võimalusena nimetati ka

ajalehtede lugemist Internetist, kuid selle meetodi peamise miinusena toodi välja, et see on ebamugav ning pole võrreldav lehe käeshoidmisega. Sageli laenutatakse erinevaid väljaandeid sõpradelt või naabritelt või lähisugulastelt. Tellitakse neid ajalehti, mis on end lugejale näidanud heas valguses ja neid, millega lugejal on isiklik suhe. Sageli nimetasid just vanemad inimesed, et tellivad lehte juba aastaid ja seetõttu on välja kujunenud harjumus lugeda just seda väljaannet. Mõnedes kirjeldustes räägiti ka sellest, et kunagi ei ole käes nii suurt summat, et tellida leht pikemaks perioodiks, kuid lugeda siiski soovitakse ja ostetakse meelepärane ajakiri või ajalehe üksiknumber poest või postkontorist. Maainimesed tõid välja ka asjaolu, et ajaleht on oluline abivahend ka kütmisel. See oli ka üks põhjustest, miks nad ei loobunud igavaks või liiga kollaseks muutunud ajalehe tellimisest.

“Mõlemad lehed: Õhtu ja Valga annan läbiloetult naabrinoorperele. Kenad inimesed, raha vähe.”

Naine, 89-aastane, 2003. a. uurimus.

“Loen ajalehti, koju on tellitud PM, naabrid toovad ka EEi ja Kesknädalat.”

“Ajalehte ära ei viska, annan lugeda poja perele.”

Mees, 64-aastane, 2003. a. uurimus.

“Sirvisin kahe peale ostetud Eesti Ekspressi. Hiljem saan lugeda (vahetuse korras PM ja EE vastu) Eesti Päevalehte, Sirpi, Loomingut ja Vikerkkaart. Ajakirjandusega oleme kursis poja perega kahasse.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Oleme mõlemad abikaasaga mittetöötavad pensionärid. Meil on samasuguse naabripaariga ajalehed kahasse tellitud. Nemad telliseid meie aadressil SL Õhtulehe, mina nende aadressil Postimehe.”

Mees, 74-aastane, 2003. a. uurimus.

“Niikaua, kuni pole mul interneti arvutit, pean tellima ajalehti, aga neid on vaja ka tule süütamiseks ahjus või pliidi all.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

2004. aastal kirjutati ajalehtede-ajakirjade kättesaadavusest märksa vähem. Eriti just koolinoorte jaoks ei tundunud olevat ajalehtede-ajakirjade kättesaadavus probleemiks. Kui ka lehti kodus polnud, loeti Internetist, pigem oli harv, et esines küll lugemissoov, aga selleks ei olnud võimalust.

„Kodus kõndisin vanadest lehtedest mööda mõttega, et tuleks ainult aeg, mil saaks neid lugeda. Uusi ajalehti pole mul kuskilt võtta. Mõnikord isa toob lehti töölt koju,

mõnikord saab poest ostetud, aga minu silmis ei ole hind vastavuses sisuga, ja nii mul ei tekigi kihku endale mõni ajaleht soetada.“

Naine, 18-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Kui 2003. aastal räägiti palju ajalehtede-ajakirjade jagamisest naabrite või sugulastega ning nimetati erinevaid lugemispaiku, siis 2004. aastal oli levinud erinevate väljaannete lugemine Internetist. Seda mitte ainult noorte vanusegrupis, vaid ka kõikides teistes eagruppides (ka kõige vanemate respondentide hulgas). Selle muutuse taga võib olla mitu põhjust: kas tegemist oli kahel aastal küllaltki erinevate võimalustega vastajatega, võibolla oli 2004. aastal rohkem neid, kellele oli Internet kättesaadavam. Teine võimalik põhjus võib olla ka see, aasta oli piisavalt pikk aeg, mil suurenes respondentide võimalus kasutada arvutit ja Interneti. Meediapäeva uurimuse abil seda oletust siiski kontrollida ei saa, kuna ainult paar vastajat (peamiselt koolinoorte hulgast) rääkis sellest, millal nad said koju arvuti ja/või Internetiühenduse ning mis seoses sellega nende jaoks muutus. Seega võib öelda, et 2004. aasta Meediapäeva uurimuses osalenud inimesed olid enda jaoks lahendanud 2003. aasta uurimuses küllalt levinud probleemi, mille kohaselt ajakirjanduslike väljaannetega tutvumist takistab otseselt nende hind – 2004. aastal loeti küllaltki palju ajalehtede *online*-väljaandeid. 2003. aastal räägiti ajalehtede-ajakirjade jagamisest ja tellimisest märksa rohkem.

Pigem erandlik oli mitme ajalehe tellimine. Samuti oli erandlik ühe inimese poolt nii paljude väljaannete tellimine-lugemine:

“Ajakirjandusest on tellitud koju Postimees (olen seda teinud terve iseseisva elu, aastatki vahele jätmata), Õhtuleht, Eesti Ekspress, Kroonika. Loen raamatukogu ja sugulastevahelise hästi töötava süsteemi abil Eesti Loodust, Loodust, Horisonti, Pere ja Kodu, Kodukirja, Maakodu, Kodutohtrit, Nädalat, Maalehte, Eesti Päevalehte, Terviselehte, Vooremaad, Vali Uudiseid. Varem ka Sirpi. Vahel harva loen veel mõnd ajakirja üksiknumbrit. Näiteks novembrikuu Elukirja, kus avaldati pikem kirjutis minu vennast raadiohäälest Esko Tasast.”

Naine, 68-aastane, 2004. a. uurimus.

Mida, millal, kus ja kuidas loetakse? Kes mida loevad?

Mida loetakse?

Kui 2003. aastal oli väga aktuaalne Eesti sisepoliitika ja parajasti aset leidvad sündmused ning nn valitsuskriis ning paljuski oli ka respondentidel vaatluse all Eesti elu nii momendil kui ka laiemalt vaadatuna, siis 2004. aastal jäid paljudele Meediapäeva uurimuse raames kirjutanud inimestele silma meditsiini- (perearstide rahast ja palgast ning ravimite kättesaadavusest rääkivad artiklid) ja hariduseteemalised lood ("Põhikooli lõpetajate haridus saab hinnangu", "Lapsevanemaid ei huvita koolimured"). Samuti pakkus paljudele huvi Eesti euromüüdi kavand, mis leidis kajastamist kõikides (Meediapäeva uurimuses osalenud inimeste jaoks olulistest) päevalehtedes. Välispoliitikast pakkusid enim huvi Ukraina ja Venemaa poliitikast rääkivad lood ning Iraagi temaatika. Üheks huvipakkuvaks teemaks oligi Venemaaga seonduv. Seda eriti vanemaaliste puhul, kuid Venemaast rääkisid oma kirjutistes ka koolinoored. 2004. aasta 8. detsembril ilmunud Venemaa teemalisi artikleid loeti suure huviga. Kultuurilugudest mainiti enim filmifestivalist PÖFF rääkivaid artikleid. Huvi tunti ka Kiievis toimuva Eurovisiooni lauluvõistluse vastu. Palju kommenteeriti SL Õhtulehe esikaanel olnud *Miss Worldi* artiklit, mida peeti vastavalt kas huvitavaks või ebahuvitavaks, mitmel korral öeldi ka, et selline (mõeldes "sellise" all ebaolulist) teema ei peaks olema ajalehe esikaanel. Kommenteeriti ka õnnetusjuhtumeid kajastavaid lugusid. Tähelepanu äratas ka Otepää suusavõistlus ja sellega alati kaasaskäiv küsimus, millised on selleks ajaks lumeolud. Lisaks eelnevalt nimetatud teemadele kommenteeriti rohkelt ka järgnevaid artikleid: "Ustimenko jääb eluks ajaks vangi", "Riigikogu kriminaliseeris alaealistele alkoholi müügi", "Kohus mõistis lapsevähkaja seitsmeks aastaks vangi" ja "Bussijuht jättis lapse tee äärde". Samuti oli palju lugejaid surmakuulutustel ja sünnipäevaõnnitlustel.

Nagu ka eelpool öeldud, andsid respondendid tagasisidet Venemaa kajastamise kohta Eesti meedias. Kui noorte kirjutistest on selgelt näha, et Venemaad nähakse pigem negatiivsena ja ohu allikana ning saab üsna hea ettekujutuse, milline on noorte ettekujutus Venemaast, siis üks keskealine respondent toob välja, et Venemaa uudiste

kajastamine on tegelikult väga ühekülgne ning info paljude eluvaldkondade kohta puudub Eesti meedias täielikult.

“Mõtlesin sügavalt ka selle üle, kui jube on Venemaa ühiskond. Lugesin artiklit, kus kaks vene neitut kähgistasid vanainimese ja väitsid, et tegid seda kadunukese enda soovil. Mis kõige jubedam - nad ei saanud selle teo eest minu meelest vääriolist karistust. Oli hea tunne, et ise elan Eestis.”

Naine, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

“Venemaa-teemalistes artiklites olen sageli pettunud. Põhiliselt kirjutavad need, kes Venemaal mõne aja olnud või muidu kokku puutunud. Sageli lähtutakse olnust, ei nähta muutusi. Puudub usutav analüüs, aina ühte värvasse. Tahaksin rohkem teada Venemaa majandusest, teadusest, kõrgharidusest, sellest ei ole kusagilt lugeda. Samuti Venemaa ja Ukraina ELi taolisest majandusliidust, mis kuuldavasti teoksil.”

Naine, 58-aastane, ajalehe tegevtoimetaja, 2004. a. uurimus.

“Pärast seda lugesin ma artiklit selle kohta, et Soomet süüdistatakse vaenulikkuses Venemaa suhtes. See oli minu arvates väga irooniline teema. Minu arvates on Venemaa ise vaenulik teda ümbritsevate riikide suhtes, kuna ta arvab, et kõik need maad peaksid kuuluma Venemaa koosseisu. Seetõttu on minu arvates ka see ülbus eestlaste suhtes piiririkumiste näol ning pidevad diskussioonid ja süüdistused venelaste halva olukorra pärast Balti maades. Kui Venemaa arvab, et Soome on tema vastu vaenulik, kuna ta kuulub Venemaad Euroopa Liidust eraldavasse riikide blokki, siis on ju pealtnäha selge, et Venemaal on mingid plaanid tungida Euroopasse.”

Naine, 18-aastane, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Kuna palju arutleti nende teemade üle, mis olid rohkem väljaandes esile tõstetud, siis võib arvata, et lugemisel mõjutab üsna palju, kus artikkel lehes paikneb, millised on illustreerivad elemendid nagu foto(d) ja pealkiri. Eriti olulised on need elemendid just koolinoorte jaoks.

Antud päeva kõige loetumaks artiklikaks võib pidada Postimehe aasta inimese artiklit, mis rääkis Eesti sõduritest Bagdadis. Seda artiklit kommenteeriti kõige rohkem, samuti arutleti palju antud teema üle. Lugu tekitas erinevaid emotsioone (nördimust, kaastunnet, kaasaelamist, austust), eriti jäi see silma just koolinoortele, sellest kirjutasid nii Tallinna, Viljandi kui ka Otepää koolinoored, seega regionaalseid erinevusi ei esinenud antud teema käsitlemisel. Võibolla oli antud loo mõju (lisaks nimetamisele räägiti sellest artiklist paljudes Meediapäeva töödes) märkimisväärne seetõttu, et artikkel sisaldas asise kirjelduse kõrval ka lähisuhteid sõjaväelaste peredes, oli seega emotsionaalsem ja avameelsem, samuti pani mõtlema sõja tähenduse üle. Naised kirjeldasid sageli loetut ematundmuste kaudu (ka naised, kel

poegi polnud). Artikkel pani mõtisklema antud teema üle ja pani ka seoseid otsima (nt mis oleks, kui minu laps valiks sellise elukutse).

“Kõige rohkem pakkus huvi artikkel Eesti sõduritest Bagdadis. Kirjeldati seda, kuidas seal elatakse ja mida tehakse, kuidas mõni abikaasa ja isa on pääsenud granaadi või püssikuuli eest, mõni mitte. Tänu sellele artiklile muutus minu suhtumine sõduritesse hoopis mõistvamaks. Rahulolu tekitas, et aasta inimeseks valiti Eesti sõdur Iraagis. Nad väärivad seda.”

Naine, täpne vanus teadmata, Otepää Gümnaasiumi 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

“Silma hakkasid sündmused Iraagis. Omamoodi nõrdimust tekitas esilehel olev sõdur 4-5-aastase poja embuses. Tekkis küsimus, kas armastus ja perekond on väärt lihtsalt ohverdamist sellepärast, et usulised ja poliitilised sõjad vajavad pidamist.”

Naine, täpne vanus teadmata, Otepää Gümnaasiumi 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

“Postimehest lugesin Iraagi sõduritest. See on positiivne, et nii väike riik nagu Eesti aitab võidelda vägivalda vastu. Samas arvan, et riigi rahad on valesti paigutatud: läheme teiste elusid päästma, endal on tervishoiusüsteemiga probleeme. Ravimid on liiga kallid, paljud ei saa korralikult toituda.”

Naine, täpne vanus teadmata, Otepää Gümnaasiumi 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

“Topeltlehekülg meie sõjameestest tekitab vastakaid tundeid. Peredest on kahju. Usun, et mehed on teinud ise oma valiku, aga selle võimaluse andsid neile suurriikide suured mängud. Sellise valiku tegi just-just ka üks mu endine õpilane, kes on tänaseks juba Bosnias. Tema vanematepoolne veenmine vastupidises ei aidanud.”

Naine, 68-aastane, endine õpetaja, 2004. a. uurimus.

“Kena lugu, inimlik lähenemine. Kuid minus kui täiesti tavalises eesti naises ja emas äratas Eesti sõdur Iraagis vastakaid tundeid. Olen pigem patsifist ega suuda mõista, miks ülepea peavad olemas olema sõjad ja sõdurid, miks ei saa riikidevahelisi kontakte sõnadega klaarida.”

Naine, 55-aastane, suhtekorraldusjuht, 2004. a. uurimus.

“Päevateemale mõtlen esialgu mitte aega pühendada, kuid hakkas siiski lugema. Vahele jääb vaid sõdurite täielik nimekiri. Kui tegemist pole nimekaimuga, on Eero Kinnunen mu kunagine kooliveli Põlvast, kuigi otseseid kokkupuuteid temaga pole mul olnud. Vahur Murulaiu andestusepalumist Andrese vanematelt lugedes muutuvad silmad vesiseks. Oma vanem poeg just noorsõdurieas.”

Naine, 45-aastane, 2004. a. uurimus.

Paljudel juhtudel märgiti, et kajastamist leiavad pigem negatiivsed uudised ning leiti (eriti noorte hulgas), et meeldiv on lugeda n-õ heategemise artikleid ja positiivse alatooniga lugusid ning ka abipalveid.

“Ajalehtede sisu iseloomuomadustele tahaksin kõvasti vastu vaielda, et kuidas ikka nii saab, ülekaalukalt ainult halbu asju kajastataksegi.”

Naine, 18-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

“Peatuma jäin artikli juures „Liigesehaigele Erlele annetatud 400 000 kroonist saab abi teinegi tüdruk.“ Lugesin selle läbi ning leidsin, et selliste annetuste korraldamine on väga hea mõte ning õnneks leidub palju inimesi, kes haigeid lapsi aidata soovivad.”

Naine, täpne vanus teadmata, Viljandi Paalalinna Gümnaasiumi 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

Kaks Meediapäeva uurimuse raames kirjutanud inimest (1936. aastal sündinud mees ja 1980ndatel sündinud neiu) tõid välja, et pildile (ja/või esikaanele) pääsevad sageli inimesed, kes on traagiliselt hukkunud või ise mõnes kuriteos osalenud. Seoses selle väitega anti SL Õhtulehele isegi nimi “Surmaleht”.

“Esile kerkivad paratamatult negatiivsed kangelased. Piltidelt vaatavad enamasti vastu mitmesugused kurjategijad, vaid harva nende paljastamises osalenud politseinikud ja uurijad. Nemad pääsevad pildile või tähelepanu keskpunkti vaid elu hinnaga (nii juhtus see alles hiljuti).”

Mees, 68-aastane, pensionär ja endine matemaatik, 2004. a. uurimus.

Millal loetakse?

2003. aasta kirjelduste põhjal ilmnnes, et ajalehe esmase lugemise või sirvimise kellaag sõltub suurel määral sellest, kas tegu on linna- või maaelanikuga. Linnas elavad inimesed rõhutasid hommikuse ajalehe olulist ja pahandavad enda sõnul väga, kui ajaleht hilineb ja jõuab postkasti hiljem kui tavaliselt. Öeldi isegi, et hommik ei ole täisväärtuslik, kui leht jääb õigel kellaajal tulemata. Kiideti läbi viidud muudatust, et lehtede kohaletoimetamisega ei tegele enam Eesti Post ja kui nii peaks taas juhtuma ja leht jõuaks postkasti alles lõunasel ajal, siis oleks tellimisest loobujaid päris palju. Seevastu maapiirkondades elavad meediatarbijad on harjunud tutvuma trükimeediaga pigem õhtupoolisel ajal. Paljude lehelugejate jaoks oli oluline lehe füüsilisus ja nende arvates *online*-väljaannete lugemine ei anna samaväärset naudingut.

“Õhtupoolikul tõime ~ poole km kauguselt postkastist ajalehed ära, nüüd tegeleme nendega ja raadio sumiseb niisama taustaks.”

Naine, 53-aastane, 2003. a. uurimus.

Sarnaselt 2003. aastale räägiti ka 2004. aastal lehelugemise kellaaja ja elupaiga (linn ja maa) seotusest.

“Linna õpetajana saan aga alati uudiseid jagada, sest Postimees jõuab minu postkasti umbes kella 6 paiku hommikul, maaõpetajad saavad ajalehte lugeda alles peale koolitööd, sest internetis lastakse uudised vabaks peale 16.00-i.”

Naine, 43-aastane, õpetaja, 2004. a. uurimus.

Samuti tähtsustati endiselt ajalehe varast saabumist.

“Täna hommikul kohvi juues lugesin läbi Postimehe nagu tavaliselt. Mulle on väga tähtis, et leht tuuakse varahommikul koju.”

Naine, 58-aastane, Tartu Ülikooli õppejõud, 2004. a. uurimus.

“Hommikul ongi hea söögi kõrval lehed läbi sirvida ning üle vaadata tähtsamad ja šokeerivamad uudised.”

Mees, täpne vanus teadmata, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Nii nagu ka 2003. aastal kirjutanud noored, kirjeldasid üsna sarnaselt oma lugemisharjumusi koolinoored ka 2004. aasta uurimuse raames. Esimene pilk visatakse ajalehele sageli hommikul ning sirvitakse või loetakse kas koolist koju jõudes või õhtul, kui tekib vaba hetk. Mõlemal aastal oli koolinoori, kes ütlesid, et loevad ajalehti-ajakirju eelkõige nädalavahetusel, kui on rohkem vaba aega.

“Kui tavaliselt hommikuti sirvin ja õhtul loen põhjalikult lehti ning puutun kokku ka teiste meediaväljaannetega, siis nimetatud päeva meediaaenus piirdus vaid hommikuse sirvimisega.”

Naine, 18-aastane, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Lugemisele kulunud ajast rääkisid mõlemal aastal pigem üksikud respondendid. Ajalehtedele (ja ka muule meediale) kulutatav aeg oli küllaltki erinev, kui mõni koolinoor leiab igapäevaselt paar tundi, siis teisel on trüki- ja muu meediaga tutvumiseks aega terve nädala jooksul mõned tunnid. Ajalehtede ja ajakirjade lugemisele kulutatav aeg on inimeste lõikes küllaltki erinev ja sõltub respondentide sõnul näiteks vabast ajast, huvist ja võimalusest (s.t kas ja kuidas kättesaadavad on ajalehed ja ajakirjad) lugeda. Mõnel juhul öeldi, et lugemisele kulutatav aeg on muutunud ka seoses muutustega elus (näiteks lapsega koju jäänud naisel). Pigem mainiti, kas loetakse hommikul, päeval või õhtusel ajal. Koolinoored loevad enda sõnul sageli ka nädalavahetusel, kuna koolinädal ei jäta piisavalt aega trükimeediaga tutvumiseks. Teistesse vanusegruppidesse kuuluvate inimeste puhul toodi

nädalavahetusel lugemist välja eelkõige seoses nädalalehtedega (nagu näiteks Eesti Ekspress).

“Minu jaoks tähendab normaalne kogus meediat päevas vähemalt ühe lehe lugemist, päevauudiste ning mõne sarja/filmi vaatamist ning vajadusel ka internetis surfamist. Seega kulutan päevas kokku umbes kaks kuni kolm tundi meediaväljaannete peale. Spordirubriik on ka lehes esimene, mida loen.”

Naine, 19-aastane, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

“Kuigi pole üldse aega lugeda lehti või vaadata telekat, suudan ikka mõne tunni nädalas välja pigistada, et ennast maailmaasjadega kurssi viia.”

Naine, 18-aastane, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Kus loetakse?

2003. aastal nimetati trükimeediaga tutvumise kohana peamiselt oma kodu, hommikuti visati pilk peale köögis või “koliti” koos hommikusöögi ja värskes ajalehega elutuppa. Sageli nimetati ka raamatukogu. Seal on võimalus sirvida uuemaid ajakirju ja ajalehti, mida kõike koju tellida ei ole rahaliselt võimalik. Mõned inimesed ütlesid, et sirvivad ajalehti-ajakirju poes ja hiljem loevad neid näiteks raamatukogu lugemistoas või Internetis. Trükimeediaga tutvumiseks annab võimaluse ka arsti või juuksuri juures käik. Ajalehtedele ja ajakirjadele saab pilgu peale visata ka bensiinijaamas ja suuremates poodides. Noored uurivad kaubanduskeskustes eelkõige värvilisi välismaiseid muusika- ja moeajakirju. Hinda peavad nad liiga kõrgeks, et neid ka endale soetada.

2004. aastal nimetatud lugemise kohtadest domineeris samuti kodu, kuid võrreldes 2003. aastaga oli erinevaid ajalehtede-ajakirjadega tutvumise kohti märgitud märksa vähem. Esindatud olid lisaks kodule ka koolis, töö juures ja raamatukogus lugemine.

“Nendega (maakonnalehtedega, nt Lääne Elu) saab kahjuks tutvuda vaid TÜ raamatukogus, sest internetis neid ei avaldata.”

Mees, 68-aastane, pensionär ja endine matemaatik, 2004. a. uurimus.

Inimeste harjumusi lehega tutvumisel ja selle lugemisel on mitmesuguseid, ka eelnevates alapeatükkides “Mida loetakse”, “Millal loetakse” ja “Kus loetakse” oli teatav ülevaade meediatarbivate harjumustest. Rääkides harjumustest, võib Meediapäeva kirjelduste põhjal öelda, et ühele piisab ainult pilguheitmisest

pealkirjadele, teisele on aga ajalehe lugemine oluline ja aeganõudev protseduur, mis eeldab süvenemist ja kaasamõtlemist. Mõni peab lugemiseks seda, kui viskab pilgu koomiksitele ja horoskoobile, teine peab lugemiseks terve ajalehe-ajakirja läbitöötamist. Näiteks 17-aastase Viljandi koolitüdrukü sõnul luges ta antud päeva jooksul ajalehti Postimees ja Sakala. Järgmise lausena aga täpsustas: “Lehtedest huvitun ainult koomiksist ja horoskoobist ning mõnikord ka spordiuudistest.” Sama vastaja ütles, et suhtub meediasse ülipositiivselt, sest see on tema jaoks üks vaba aja veetmise viise. Eelneva info põhjal võib siiski eeldada, et trükimeedia roll vaba aja veetmisel on siiski eeldatavasti televiisori ja Interneti kõrval minimaalne.

Nii 2003. kui ka 2004. aasta kirjelduste põhjal võib öelda, et keskealised ja vanemad inimesed kulutasid ajalehe lugemiseks märkimisväärselt rohkem aega kui nooremad meediatarbivad. Kuigi ajakulust meediakirjeldajad eriti juttu ei teinud, nimetas koduperenaine, et trükimeediaga tutvumiseks kulub tal päevas kaks tundi, noored said vahetevahel hakkama 15 minutiga.

Nii 2003. kui ka 2004. aasta koolinoorte hulgas joonistus välja tendents visata pilk peale pealkirjadele ja kui nende hulgas on mõni selgelt eristuv või märkimisväärne idee, siis see lugu loetakse ka läbi. Lugemisotsuse juures mängib rolli ka huvitav artiklit illustreeriv pilt. Kuna hommikuti on väga kiire, siis loetakse meeldejäänud pealkirjadega artiklid koolist koju jõudes. Mõni õpilane ütles, et loeb kõik ajalehed ja ajakirjad läbi nädalavahetusel, kuna koolinädal on trennide ja õpingute tõttu üsna pingeline ja siis selleks võimalus puudub. Õpilased pühendavad oma aega trükimeediale vastavalt ajaliste võimalustele, loevad nii õhtul enne magamaminekut kui ka koolis vahetundide ajal. Väga suur osa noortest tunnistas, et möödub ka päevi, millal ei ole üldse aega trükimeedia jaoks. Väsimus ja ajapuudus kumas läbi väga paljudest kooliõpilaste meediakirjeldustest. Omaette küsimus on aga, kas selle taga on tõepoolest uurimuses osalenud noorte hõivatus või on tegemist n-ö moeteemaga, mille kohaselt on elu kiire ja aega vähe. Erinevusena võib aga välja tuua, et 2004. aastal väitsid uurimuses osalenud koolinoored mõnevõrra rohkem end olevat huvitatud trükimeediast. Kui 2003. aastal pidasid paljud noored oma lemmikleheks SL Õhtulehte, siis 2004. aastal pidasid noored lugu ka teistest päevalehtedest.

“Ainult Eesti Kiriku loen algusest lõpuni läbi, Harjumaast ja Päevalehest loen peamiselt ainult pealkirju või kuidas kunagi, teinekord on ka neis lehtedes rohkem lugemist.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Ajalehte loen kaks korda. Esimene kord on 10-minutiline pealkirjade lugemine hommikul, sellele järgneb päeva jooksul süvalugemine.”

Mees, 64-aastane, 2003. a. uurimus.

“Alustasin nagu tavaliselt lehe tagumisest osast, kus on koomiksid ja anekdoodid.”

Naine, 18-aastane kooliõpilane, 2003. a. uurimus.

2004. aasta kirjelduste puhul ei saa öelda, et trükimeediaga oleks väga seotud harjumus hiljem mõtiskleda selle üle ja üheskoos arutleda. 2003. aastal toodi arutlemise momenti rohkem välja.

“Harva räägime perikeskis päeva sündmustest, sõprade ja koolikaaslastega räägime mõnedest naljasaadetest.”

Mees, täpne vanus teadmata, Tallinna 37. Keskkooli õpilane, 2004. aasta uurimus.

“8. detsembril häiris mind sügavalt SL Õhtulehe reklaam R-kioskil “Eesti rahvas-Euroopa omadest 2* vaesem!”, mis mind pani mõtlema ning õhtul pere seltsis arutlema, et kas meie elu siin on siis tõesti nii halb. Jõudsime järeldusele, et tõesti meie ajalugu on teinud meid küll vaesemaks kuid samas võime kõva häälega väita, et oleme mitu korda tugevamad kui keskmised eurooplased. Nüüd kui Eesti on osa suurest Euroopast, siis on loota, et varsti räägitakse meist, kui väikesest kuid väga tugevast rahvast Põhja-Euroopas.”

Naine, 17-aastane, 2004. a. uurimus.

“Tihti on meedia minu suhtlusringkonnas väga tähtsal kohal. Alatasa tekib arutelusid erinevatel teemadel, igäihel on ju oma seisukoht, mida lahkelt teistega jagatakse.”

Mees, 19-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Meedia tarbimine kui harjumus on mõnel respondendil pärit lapsepõlvest.

“Ajalehtede lugemine, õhtuste päevauudiste kuulamine-vaatamine on iseenesestmõistetavad igapäevaellu kuuluvad tegevused. Seda juba ikka lapsepõlvest saadik vanemate eeskujul.”

Naine, vanus teadmata, 2004. a. uurimus.

“Meediaga on seotud kogu mu elu, iga päev – ei kujuta elu teistmoodi ettegi. Vaatan oma imikuea pilte, kus mul on ajaleht käes, ise suu pruntis, seda “lugemas”, mis sest, et leht tagurpidi käes.”

Naine, 24-aastane, 2004. a. uurimus.

Meediapäeva uurimuse raames kirjutanud inimeste tööde põhjal võib öelda, et harjumusi on küllaltki erinevaid. Kui noored selekteerivad üsna rangelt välja

meelepärased artiklid, siis oli ka selliseid kirjeldusi, milles autor loeb enda sõnul läbi praktiliselt kõik, k.a. anekdoodid ja koomiksid. Seda said aga eelkõige endale lubada inimesed, kel rohkem vaba aega (nt vanemaelised inimesed). Siiski oli nn kõigelukemine harv nähtus ning omane mõnele üksikule Meediapäeva uurimuses osalenud inimesele.

Suhtumine reklaami

2003. aastal kritiseeriti reklaami rohkust mõnevõrra rohkem kui 2004. aastal. Mõlemal aastal oli levinud arvamus, et ajalehtedes võiks olla vähem pinda kulutatud reklaamile ning samuti leiti mõlemal aastal, et reklaamsugemetega artiklid (nagu näiteks reisi- ja autoteemalised lood) ei paku üldiselt huvi. Samas aga tõi mitu respondenti välja, et on reklaamidega harjunud ning ei lase end seetõttu enam nendest niivõrd häirida. Kui üldiselt reklaamide vormi ja sisu üle eriti ei arutletud, siis Viljandi koolitüdruk kirjutas, et tema hindab professionaalselt ja originaalselt tehtud reklaame. Kui üldjuhul oli mõlemal aastal reklaami suhtumine üsna negatiivne, siis näiteks ajalehtede reklaami suhtutakse pigem positiivselt. Heameelega kuulatakse-vaadatakse ajalehti-ajakirju tutvustavaid saatelõike (erinevate raadiokanalite ja ETV hommikuprogrammides).

“Rumal küll, aga olen juba selle paratamatusega, et nad on olemas ja võtavad suure pinna, harjunud. Äri! Aga vahel on nendest minu jaoks „raisatud” pindadest lausa kahju. Eriti reisipakkumised. Arvan, et need peaksid küll olema koondatud vaid kindlatesse väljaannetesse, et huviline nad paremini üles leiaks ja nad ei koormaks teisi väljaandeid. Arvan, et rõhuv enamus elanikkonnast ei vaja reisitutvustusi.”
Naine, 69-aastane, 2004. a. uurimus.

“Eesti reklaamid ei meeldi mulle ka, meeldivad professionaalsed reklaamid ja mitte mingid vanad reklaamid mis on nüüd meile võetud... kõik pesupulbri reklaamid jne. käivad närvidele, käivad ka mingid Eesti asjad omad... mis hakkab juba ära tüütama... alguses oli Radiolinja reklaam tore, kus näidati ilusat eesti loodust jne. kuid nüüd pole see enam originaalne ja sama on ka eesti söögireklaamide kohta..! puhast Eestist ja vana heast eesti asjast oleme juba küll kuulnud!”
Naine, 16-aastane, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

“Kogu selle päeva juures jäid aga mulle tõesti võiks öelda, et häirivalt silma reklaamid, mis igal pool meid ümbritsevad.”
Mees, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Huvi tekitamine ehk trükimeedia reklaamimine

Meediapäeva kirjutiste põhjal võib öelda, et üsna palju loetakse ajalehti reklaami ajal. ETV hommikusaates Terevisioonis ja kioski reklaamstendil nähtud ja raadiotes kuulnud tutvustused on kas esimese kontakti ajendiks või panevad inimesi uuesti juba loetud või sirvitud lehe poole pöörduma. Reklaamina nägid seda siiski üsna vähesed Meediapäeva uurimuse raames kirjutanud inimesed. Pigem paistis see olevat üsna tavapärane ning sellist ajalehtede-ajakirjade n-ö tutvustamist ei peetud reklaamiks, samuti ei paistnud see olevat häiriv või ebameeldiv. Lehtede ülevaadetest ja tutvustustest rääkisid küllaltki paljud respondendid erinevatest vanusegruppidest. Tutvustusi kuuldi-nähti vastavalt nendest kanalitest, millega tavapärasemalt rohkem kokku puututakse (nt vanemaealised sagedamini Vikerraadiost kui noored).

“Igal hommikul jääb minu kooliteele R-kiosk. Koiski aknal on SL Õhtulehe tabloid. Sellest möödudes võisin sealt lugeda "Eesti esikaunitarid loobusid Miss Worldil osalemast". Jalutades kooli poole mõtisklesin mis võis olla selle loo sisu. Koolis olles läksin neljandal vahetunnil arvuti klassi ja avasin SL Õhtulehe kodulehe.”
Mees, täpne vanus teadmata, Tallinna 37. Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

“Reklaam meelitab rahvast ajakirjandusele ligemale. Raadio vahendusel tehakse hommikuti Eestis ilmuvatest ajalehtedest lühiülevaade. Rahvas jätab kõrva taha teda huvitavad lood ja tõttab raha letile viima. Vastutasuks saad lugemist nii mõnekski hetkeks, pealekauba ka kübekese rõõmu või sortsu pettumust. Nii elu käib. Raha eest saad kõike! Ka seda, millest poleks ealeski lugeda tahtnud.”
Mees, 16-aastane, Paalalinna Gümnaasiumi õpilane, 2004. a. uurimus.

“Vikerraadiol on selles osas hea programm, et siin räägitakse lisaks üleriigilistele lehtedele ka maakonnalehtedest. Kõrva jääb kohe Eesti Päevalehe ülevaadest uudis... Lehtede toimetajad on igatahes oma tööd tublisti teinud ning õiged pealkirjad välja valinud. Minu huvi on igatahes üles kruvitud.”
Mees, 34-aastane, 2004. a. uurimus.

“Ajalehtede tutvustusest püüan tabada, mida tööl Internetist vaadata.”
Naine, 70-aastane, insener 2004. a. uurimus.

Kogumine seoses trükimeediaga

2003. aasta kirjeldustes toodi välja, et trükimeedia puhul on inimestele oluline selle füüsiline olemasolu, mis pakub lugejaile võimaluse teha väljalõikeid oluliste temade kohta ja luua isiklikke arhiive.

Kirjutati ka sellest, et vanade ajalehtede uuesti sirvimine on küllaltki huvitav tegevus. Põnev on jälgida muutusi nii Eesti poliitilisel maastikul kui ka muutusi lehe kujunduses ja muudes taolistes elementides. Seega ka ajalehenumbri eelmisest aastast või veel kaugemast ajast võivad omada väärtust.

“Kogun kokku kõik minu kodukohta ja minu perekonda puudutavad artiklid, ristsõnad, raamatuaruvestused, näputöö (loovus) jpm.

Vanade ajalehtede lappamine on üsna põnev tegevus – aja jooksul on asjaolud muutunud, suhtumine poliitikasse näiteks hoopis teine, kui aasta tagasi novembris.”

Vanad Nõukogude Naised on köidetud, ka Täheke.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Ajalehtedest loen kohalikku maakonnalehte Võrumaa Teataja, Postimees ja Maaleht, mis käib algusest peale ja kõik on hoitud alles. Osaliselt ka köidetud, kuid köitetööde kallinemisega pidin sellest loobuma.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Mul on alles kõik Loomingu numbrid 1973-1990.”

Naine, 48-aastane, 2003. a. uurimus.

2004. aastal räägiti küllaltki vähe võimalustest, mida pakub trükimeedia füüsilisus.

Pigem vähesed respondendid hindasid väljalõigete tegemise võimalust ja ajakirjade köitmist.

“Väljalõigete asi puudutab esialgu vaid Postimeest, kuna seda lehte ei pea edasi saatma – käib ka õeperes.”

Naine, 69-aastane, 2004. a. uurimus.

Lugemine Internetist

Võrreldes 2003. aasta kirjutistega võib 2004. aasta uurimuse taustal öelda, et üha rohkem kirjutajaid räägib sellest, et nad loevad ajalehti Interneti vahendusel. Sageli loetakse ajalehti nii Interneti vahendusel kui ka paber kandjal.

Kui paber kandjalt loetakse sagedamini ühte ajalehte, siis Internetis külastatakse sageli mitut ajalehe *online*-väljaannet ja vahetevahel ka mõningaid uudisportaale. Mõnel juhul toodi välja ka, et üks päevaleht loetakse põhjalikult läbi ning teise päevalehe *online*-väljaandest otsitakse lugusid, mida esialgselt loetud leht ei kajastanud. Samuti vaadatakse Internetist mitut ajalehte juhul, kui on mõni eriti huvipakkuv teema.

“Tavapärane ring mu neti-lugemistes on järgmine: SL Õhtuleht — pealkirjad ja lühitutvustused, siis Postimees — sama eelnevaga (siis hea lugeda mõni tund hiljem,

kui lehed kohale tööpaika jõuavad); edasi Sakala — sellest loen neti teel läbi enam-vähem kõik ja paber kandja kättejõudmise ajaks jääb veel sirvida viimased surmakuulutuste ja esimesed lühiuudiste veerud.”

Naine, 44-aastane, 2004. aasta uurimus.

Välisriikides elavad eestlased loevad samuti Interneti vahendusel Eesti ajalehti.

Kahe aasta Meediapäeva uurimuste tulemuste võrdluse põhjal võiks arvata, et aasta-aastalt kasutatakse üha rohkem *online*-väljaandeid ja loetakse vähem paber kandjal olevaid ajalehti-ajakirju. Seda kasvu mõjutab aga antud uurimuse puhul kindlasti asjaolu, et 2004. aastal kirjutas oma meediatarbimisest veelgi rohkem noori kui 2003. aastal ning noorte seas oli väga levinud, et uudiseid loetakse kas mõne Eesti ajalehe *online*-väljaandest või erinevatest Internetis tegutsevatest meelelahutuslikest keskkondadest (nt Delfi portaalist). Siiski ei ole Internetist lehtede lugemine ainult noorte n-ö pärusmaa, paber kandjal tellitud Postimehe kõrval loeb teisi väljaandeid Internetist ka näiteks 1936. aastal sündinud mees.

“Mul on kahju neist inimestest, kel pole võimalust kodus internetti kasutada, kuna minu arvates on nett tõesti kasulik näiteks kasvõi info hankimiseks. Enne seda, kui ma umbes 2 aastat tagasi interneti sain oli mul selline tunne, et ma oleks nagu ajast maas, sest alati jõudsid eelmise päeva sündmused minuni 1-3 päeva hiljem ja siis kõik imestavad: “Kas sa ei teagi??”

Naine, täpne vanus teadmata, Tartu Forseliuse Gümnaasiumi 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

Kirjutiste põhjal võib öelda, et koolinoortel näib olevat arusaam, mille kohaselt paber kandjal lehe lugemine on aeganõudev, kuid Interneti vahendusel artiklite leidmine ja lugemine seda pole. Paljud noored kirjutasid, et Internetist on kättesaadav kogu Eesti ja maailma info ning seetõttu nad ei vaja paber kandjal trükimeedia näol sellele lisa.

“Lehtede lugemisele aega ei kuluta, sest kõik uudised ja artiklid saan ka interneti kaudu kätte. Kõikidel suuremetel ajalehtedel on oma koduleheküljed, kust saab artikleid lugeda.”

Mees, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

“Internetist loen põhiliselt neid ajalehti, mis mul kodus ei käi.”

Mees, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Üksikud Meediapäeva uurimuse raames kirjutajad kõrvutasid 2004. aastal paber kandjalt lugemist Internetist lugemisega, ei räägitud sellest, millised on ühe

eelised teise ees. Ühe võrdlemise vähenemise põhjusena võiks ehk tuua asjaolu, et Internetist uudiste lugemine (just Eestis ilmuvate ajalehtede kodulehekülgedelt) on muutumas üha tavapärasemaks ning iseenesestmõistetavaid asju ehk ei kommenteerita niivõrd aktiivselt. Paber kandjal ajalehti lugeda eelistavatest inimestest pigem üksikud rõhutasid seda.

“Internetis heidan pilgu Postimees Online`le ja SL Õhtulehele. Olen vist pisut vanamoeline, aga paber kandjal ajaleht meeldib rohkem. Samas on väga tervitatav siiski ka see internetivõimalus, saab rohkemate uudistega kursis olla.”

Mees, 34-aastane, 2004. a. uurimus.

“Eelistan paberväljaandeid. Mulle meeldib värske ajalehe lõhn ja paberi krabin. See on harjumus, võibolla ka ealine iseärasus, millest ma ilmselt kunagi ei suuda loobuda.”

Naine, 55-aastane, suhtekorraldusjuht, 2004. a. uurimus.

“Mulle meeldib siiani ikka “vana krabisev”, mitte võrguväljaanded – seega olen täielikult möödunud sajandi inimene.”

Naine, 24-aastane, tudeng ja arendusjuht, 2004. a. uurimus.

Ülevaade konkreetsete Eesti väljannetega seotud harjumustest, hinnangutest ja ootustest

Päevalehed

Postimees

2003. aastal nimetati selliseid ajakirjanikke nagu Mai Vöörmann, Toomas Sildam, Toomas Mattson, Kalle Muuli, Henrik Roonemaa ja Kadri Liik. Postimees näis lugejaile olevat väga oluline, sellest räägiti üsna palju. Seostati palju kunagise ajalehega Edasi, võrreldi neid omavahel ja anti ka soovitusi. Lehte tellitakse n-ö omatunde pärast ja harjumusest. Üks lugeja ütles, et on tellinud Mürakarude koomiksi pärast. Leht seostub rohkem Lõuna-Eestiga ja on seetõttu mõnele inimesele südamelähedasem. Kuigi lehe kohta kirjutati palju positiivset, leidis ka üsna palju märkuseid. Kahtluse alla seati lehe objektiivsus. Öeldi, et ajakirjanikud ei oska kirjutada huvitavat uudisteksti, liiga palju võib leida ajakirjanike tõlgendusi ja lood on lohisevad ja paljusõnalised. Leiti ka, et Postimees on Reformierakonna häälekandja. Noored arvasid, et leht on mõeldud pigem vanematele inimestele. Võrdluses ajalehega Eesti Päevaleht leidis üks lugeja, et Postimees on eluvõõram, akadeemilisem,

rahulikum ja vähem emotsionaalne. Samuti pidas ta ajalehe Postimees lugejat konservatiivsemaks. Mitmed meediapäeva kirjeldajad tõid välja ristsõnade olulisuse. Üldine hinnang peegeldas siiski pigem rahulolu kui meelepaha ja pettumust. Mõlema suurema päevalehe puhul on aga nii neid, kes hindavad lehti kõrgelt kui ka neid, kes peavad lehti pealiskaudseteks.

“Üldiselt on Postimees ajakirjanike leht ja kajastab enamvähem täpselt seda, mida välismaised omanikud soovivad. Kõik arvamused, repliigid, kommentaarid, meediaarvustused on palgaliste ajakirjanike allkirjaga. Rahva arvamust ei ole. Need mõned “Kirjade” read on ilmselt selleks, et peavad olema. Mai Võormann kaitseb oma pärusmaad. Igal aastal mõtlen, kas pikendada oma otsetellimust või mitte. Ikka tellin, loodan, et muutub.”

Mees, 64-aastane, 2003. a. uurimus.

Postimehes hinnati ka ristsõnamõistatuse lahendamise võimalust.

“Lugemise osas loen Postimeest ning igal hommikul lahendan aju tööle hakkamiseks sealseid ristsõnamõistatusi, mis on koostatud minu teadmiste kohaselt ega nõua täiendavat teatmekirjanduse kasutamist. Samas on need ka harivad ja mõtlemist arendavad.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“PM on kena ja soliidne leht, midagi pole ülepingsutatud. Sealt leiab ka kultuuriuudiseid.”

Mees, 74-aastane, 2003. a. uurimus.

“Postimees jääb ju maiuspalaks. Ajalehe lugemist alustan tagant ette poole. Kui vahel vastupidi teen, pole lugemisel enam seda mõnu. Tegelikult on kõik uudised juba teada, aga huvitav on ikkagi. Meeldivad koomiksid, naljad.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“PM tellin aastaid, sest olen pärit Tartumaalt (elan Tallinnas). Postimehest: vanemal inimesel on PM küllaltki vähe lugeda. Mõned uudised, arvamus lk-d, kirjanduslk-d, teatrist. Üks rubriik – huumor- on ära kadunud. Näiteks on vahva vaadata fotosid – Laar ja Meri. Mulle meeldib lahendada ristsõnu, PM on need aga nii lihtsad, et on ainult kirjutamise vaev. Veel üks märkus – juba aastaidsoovitakse PM-s õnne Astrid Reinlale ja Peeter Volmerile (lavastaja ja näitleja). Minu teada peaksid nad juba ammu surnud olema!!! Mind üllataks meeldivalt, kui Postimees saaks tagasi midagi oma Edasist.

Naine, 68-aastane, 2003. a. uurimus.

“Minu lemmik – minule sobiv lihtne ristsõna. Lahendamiseks on mul ruuduline kaustik, sest ajalehes olevat täidab tütar.”

Naine, 72-aastane, 2003. a. uurimus.

“Ülesehituslikult ja paigutuselt meeldivaim, konkreetseid ja olulist infot täpselt edastavam ajaleht (vastupidiselt nn “kollasele” SL e. Õhtulehele, kus nn. külaudised

a' la "naised saunas rääkisid", küll aga sarnane Päevalehele, mis veelgi kompaktsem, au hr. Priit Hõbemägile jt.-le!). Ristsõna e. "maiuspala".
Naine, 40-aastane, 2003. a. uurimus.

"Postimees on Mai Vöörmanni nägu."
Naine, 69-aastane, 2003. a. uurimus.

"Pikemat aega leian neljapäeviti Postimehe postkastist. Selle läbilehitsemine veenab mind ikka ja jälle, milline raha- ja ajakulu oleks ajalehe tellimine. Tõsi, aegajalt avaldatakse ka mõni sisukas artikkel või on välisuudiseid täiendatud maakaardiga, mis hõlbustab sündmustes orienteerumist, või pakutakse mõnd head fotot, neist kõige huvipakkuvam oli Johannes Pääsukest tutvustava loo juurde lisatud fotomaterjal. Aga enamus kirjutisi on tühised, täis vahtu."
Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

"Postimees on paraku liiga Tallinna-keskne. Loomulikult ei tauni ma inimesi, keda rohkem huvitavad autoleheküljed või majandusprobleemid. Ometi oli Edasi ühes osas parem, kuna seal ilmusid kirjandusleheküljed (lühijutud, joonealused, luuletused).
Sugu teadmata, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

"Olen Postimeest tellinud aastaid ja pean teda siiani konkurentsitult meie lehtedest parimaks. Kui tahad infot saada, loe Postimeest."
Naine, 41-aastane, 2003. a. uurimus.

"Postimees on nagu karguga vanamees. Jah, omal ajal oli ta nagu etalon, nagu unistus ja vaade tulevikku. Postimehe erakondlikkus ja erapoolikus viis paratamatult selleni, et pidi tulema uus peatoimetaja, ja ma arvan, et valik oli parim võimalikest. Tammerk on hea keelevaistuga – olles küll inglise filoloog, kirjutab ta suurepäraselt eesti keeles), tal on hea pilk ja mõte. Postimees vajab muutusi, ja Tammerk on võimeline neid tegema. Pealegi on ju Postimehes kõvad tegijad, nagu Sildam, Veidemann, mitmed naised ... Ehkki – mõne kibestunud näoga mehe koht võiks olla kuskil mujal. Tellisin Postimehe edasi. Ilma uue peatoimetaja tulekuta ei oleks tellinud."
Mees, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

Nii nagu ka 2003. aastal, sai ka 2004. aastal Postimees küllaltki suure tähelepanu osaliseks. Kui aga 2003. aastal oli Postimees Meediapäeva uurimuses osalenud inimeste jaoks nimetatud ja kommenteeritud päevalehtede seas esikohal SL Õhtulehe ees, siis 2004. aastal olid respondentide jaoks üsna võrdväärselt olulised nii Postimees kui ka Eesti Päevaleht. Kuigi eelnevalt nimetatud päevalehtede kõrval oli rohkelt kommenteeritud ka SL Õhtulehes ilmunud lugusid ja ka lehte ennast, siis üldjuhul SL Õhtulehte enda jaoks olulisena ei määratletud.

Ajakirjanikest nimetati näiteks Ene Puusempa, Helju Valsi, aga ka 2003. aastal nimetatud ajakirjanikke.

Nii nagu ka 2003. aastal, võrdlesid vanemad kirjutajad ka 2004. aastal Postimeest Edasiga, hinnates tavaliselt eelkäijat kõrgemalt. Samuti oskasid vanemad respondendid hinnata varasemalt tegutsenud ajakirjanikke või vaatasid praeguste arengut ajas. Vanemaealised kirjutajad on enda sõnul antud lehte või selle eelkäijat tellinud juba aastaid.

“See ei ole enam kahjuks vana hea Edasi, kus sageli teravaid diskussioone peeti ja mis väga kultuurilembene oli.”

Naine, 58-aastane, ajalehe tegevtoimetaja, 2004. a. uurimus.

“Nii kaua kui mäletan, on meie kodus alati olnud Postimees, vahepeal küll Edasi nime all. Lapsepõlves kuulsin kodus sageli jutte Jaan Tõnissonist ja tema kuulsast Postimehest. Kõike seda praeguse Postimehe taustal meenutada on küllaltki kurb.

Edasi oli neil aegadel, vaatamata kõikidele takistustele, veidigi vabama mõtte sünonüümiks. Ta kandis hoolimata piiratud oludest EDASI seda raskestidefineeritavat TARTU VAIMU. Paljuski tänu Edasile suudeti säilitada rahvusluse ja rahva põhiväärtuste järjepidevus. Kõikidest raskustest hoolimata säilitas ta Eesti ajakirjanduses juhtiva rolli. Tema kaastöölisteks olid mitmed praegugi Eestis autoriteeti omavad inimesed. Oli tähendusrikas, et 80ndate lõpus avaldati just Edasis esmakordselt tollast aega arvestades pretsedenditu isemajandava Eesti (IME) projekt. Tuleb tunnistada, et kummalisel kombel elas Postimehe vaim Edasi varjunime all olusid arvestades küllaltki väärikalt üle Eesti lähimineviku mustima perioodi.”

Mees, 68-aastane, 2004. a. uurimus.

2004. aasta 8. detsembri kõige populaarsemaks looks Meediapäeva kirjelduste põhjal võib pidada Postimehe esikaanelugu, mis rääkis Postimehe poolt aasta inimeseks valitud Eesti sõdurist Iraagis. Aasta inimese temaatika käis läbi paljudest kirjeldustest. Just see teemat tõsteti loetud uudiste hulgast esile, loeti ja kommenteeriti huviga ning sageli seostati ka enda eluga. Lisaks esikaaneloole kõitsid Postimehes tähelepanu järgmised teemad: euromüüdi valimine, ravimite kättesaadavuse probleem, Postimehe (Edasi) ajalugu, tuberkuloosipuhang, haridus, jõulud ja sellega seotud võlguvõtmine. Mitmes kirjelduses öeldi, et nii nagu ka 8. detsembri numbris, kutsuvad lugema alati Venemaa elu-olu ja poliitikat lahkavad artiklid.

“Postimehest pakkus enim huvi intervjuu Dmitri Rogoziniga. Venemaa poliitiline situatsioon teeb üldiselt murelikuks ja muutub Eestile järjest ohtlikumaks. Huvitav oli ka Mart Helme artikkel USA teemadel.”

Mees, 68-aastane, 2004. a. uurimus.

Pigem üksikud respondendid esitasid ka oma nägemuse lehest ja võimalikest nende poolt tehtavatest muudatustest.

“Kui oleks minu teha, siis minu meelest peaks juhtkirjalehekülg olema pigem eelmis(t)e päeva(de) uudistest tähtsaima analüütiline kommenteerimine, s.t. et selle keskse sõnumi kohta (mis on tähtsam kui üks päevasündmus) oleks nüüd hoopis rohkem infot hangitud ja seda mitmekülgsest käsitletud ja analüüsitud.”

Naine, 58-aastane, Tartu Ülikooli õppejõud, 2004. a. uurimus.

Noored rääkisid Postimehest pigem üldiselt konkreetseid artikleid või teemasid välja toomata ning iseloomustasid Postimeest tõsise ja asjaliku lehena.

Tartu Postimees

Tartu Postimehest ei räägitud niivõrd palju, kui oleks ehk 2003. aasta kohalike lehtede kõrgelt hindamise taustal eeldanud. Pigem rääkisid Tartu lisast üksikud tartlased, need vähesed olid lehega ka rahul. Ka kooliõpilased ei kommenteerinud üldjuhul ühtegi artiklit Tartu Postimehest ega peatunud pikemalt ka antud lisalehe .

“Tartu Postimehe lugesin läbi. Seal on konkreetsed kohalikud uudised ja arutlused Tartu asjade üle ja see leht mulle enamasti meeldib.”

Naine, 58-aastane, Tartu Ülikooli õppejõud, 2004. a. uurimus.

Paljud uurimuses osalenud kirjutajad näevad Postimeest ja Päevalehte küllalt sarnastena, eristades nendelt aga rangelt SL Õhtulehte. Esimesi peetakse tõsisemateks lehtedeks. Eriti näevad Postimeest ja Päevalehte sarnastena koolinoored.

SL Õhtuleht

Kõmulist päevalehte SL Õhtuleht mainiti väga paljudes 2003. aasta tekstides, seda tajuti nii veidra nähtuse kui ka põneva ajalehena. Noorte jaoks on tegemist ligitõmbava väljaandega. Arvamusi oli vastakaid, lehenumbrit reklaamiv plakat mõjus nii ostma kutsuva kui ka täieliku antireklaamina. Oli ka inimesi, kes ütlesid, et kollase ajakirjanduse vastu nad huvi ei tunne. Peamine märksõna lehest rääkimisel oligi “kollane”.

Sageli tunnistavad ka lehe tellijad, et ajaleht on n-ö kollane ja ei sisalda eriti palju huvitavat lugemismaterjali. Mitu inimest põhjendas lehe tellimist ka asjaoluga, et vaja on küttematerjali ja selleks leht siiski kõlbab. Pereema tellis aga ajalehe, et ergutada teismelisi poegi lugema. SL Õhtuleht oli ainuke ajaleht, mida poisid olid nõus lugema. Tellitakse ja loetakse harjumusest, uudishimust ja skandaalijanust. Mõned

lugejad on avastanud enda jaoks ka lehe analüütilise ja aruka poole ja hindavad seda kõrgelt. Nende sõnul jääb see osa aga tihti skandaalsete lugude ja fotode varju. Mõnikord on ajaleht ootamatult mitmekülgne ja asjalik. Sageli toodi välja, et SL Õhtuleht on liiga sünge ja negatiivne. Ilusa žestina jäi meelde aga unistuste täideviimise kampaania. Meediapäeval kõige rohkem kommenteeritud artikkel oli popstaar Michael Jacksonist, nimetati ka kodumaiseid skandaale.

“Paar kuud tagasi sain šoki ühe Õhtulehe kirjutise puhul. “Õhtuleht, mine õige metsa! Sa oled nõme, häbematu ja ennasttäis! Kohe lõpetan tellimuse ja valin mõne rahulikuma ajalehe!”

Naine, 89-aastane, 2003. a. uurimus.

“Kahjuks pean ütleva, et seda lehte ma otsustasin järgmiseks aastaks mitte enam tellida, kuna seda lugedes nullib see ära mu äsja saadud hea tuju oma süngete uudistega ja tänapäeva tavapäraste sekspommidega, mis ei vasta minu maitsele ja et säilitada kütteperioodiks tulehakatust, asendaksin selle mõne teise odavama lehega.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Jälle koledad pealkirjad, keegi on lapse tapnud, kusagil lastega bussi õnnetus juhtunud. Oh jubedust! Rahvas ostab seda lehte minu meelest kõige rohkem. Mulle ei meeldi selle lehe negatiivsus. Isegi leinajatest minnakse nagu teerulliga üle. Surm on selle lehe leivanumber.”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Meile see leht eriti ei meeldi, peame liiga kollaseks. Ei imponeeri suured, karjuvad pealkirjad, lehekülje suurused fotod kuriteopaikadest ning verest nõetavad õnnetuste kirjeldused. Haruharva avaldab ÕL asjalikke kirjutisi.”

Mees, 74-aastane, 2003. a. uurimus.

“SL Õhtuleht käib meil juba 3 aastat puhtast harjumusest, mitte, et ma loeksin seda parimaks. Lihtsalt otsekorraldusega on väga mugav maksta 95 krooni kuus. Tavaliselt mind ärritab väga, et igas lehes lausa peab olema midagi pornograafilist või šokeerivat. Kui leht tahab, et kasvaks peale uus lehelugejate põlvkond, peab ta kiiresti midagi ette võtma. Sellist lehte ma küll oma 13-aastasele pojale ei soovita lugeda. 19-aastane poeg aga ütleb sageli, et miks ma küll ometi seda mõttetut lehte tellin. Harjumusest vist. Ja küllap veidi on minuski skandaalijanu ja kuulujutuhuvilist. Tihti peale jätabki SL Õhtuleht mulje, et nende korrektor on just täna lahti lastud, uut aga pole veel leitud...”

Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“SL Õhtuleht on sellepärast vajalik, et on millest teistega rääkida, aga on päevi, kus seal minu jaoks midagi ei leidu.”

Naine, 48-aastane, 2003. a. uurimus.

“SL Õhtuleht on hästi ära tabanud selle, kuidas lehte müüa. Suur pealkiri esikaanel paneb huvi tundma, aga ainult selle lehe infoga ma ära ei elaks.”

Naine, 41-aastane, 2003. a. uurimus.

“Õhtuleht polegi üksainus leht. Õhtuleht koosneb kolmest osast. Kõigepealt see kollane, mis muide nii põlgustäratav polegi, sageli. Siis see lõpuosa, sport. Mõnedki mu spordisõpradest tuttavad väidavad, et ÕL sport on päevalehtedest parim. Ei tea. Küll aga tean ja väidan veendunult, et SL Õhtulehe poliitikaosa on Eesti ajakirjanduses parim – kõige tasakaalustatum, kõige vähem raha mõjuvõimule alluv, kõige omanäolisem. Siit uitmõtegi – kas ei vääriks SL Õhtulehe selle kuldaväärt kogemuse vaasil püüda ergutada mõtet hakata Eestis välja andma vasaktsentristlikku – et mitte öelda vasakpoolset – ajalehte?”

Mees, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

2004. aastal kommenteeriti palju SL Õhtulehe esikaanelugu, mis käsitles seda, kes osaleb Eesti esindajana iludusvõistlusel *Miss World*. Kommenteeriti ka teisi lehes ilmunud lugusid. Sageli öeldi, et SL Õhtuleht sisaldab mittevajalikke artikleid ehk teisisõnu artikleid, mis oleksid võinud olemata olla ning mis ei paku väidetavalt kellelegi huvi.

“SL Õhtulehes oli küllalt vähe selliseid uudiseid, mis oleksid huvi pakkunud. Kas tõesti kedagi huvitab, miks Baari-Paavol enne „Baari“ tulekut mingit isiklikku elu polnud? Vaevalt. Kui aga selle asemel oleks olnud lugu mingist eriti kahtlasest isikust, kes on saanud kuidagimoodi tuntuks Eestis ja räägiks tema isiklikust elus, oleks see palju parem. Samuti ei ole tavainimestele tähtis see, miks eelistas Märtini naine õpinguid missisvõistlustele. Täiesti tähtsusetu.”

Naine, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Sageli öeldi, et hoolimata sellest, et leht ei meeldi, loetakse seda ikkagi, kuna vahetevahel kohtab antud lehes siiski ka huvitavaid lugusid. Siin tekib küsimus, kas üksikud head lood kaaluvad tõesti üles selle, et lugeda pidevalt halbu lugusid – pigem võib olla tegemist asjaoluga, et inimesed ei taha n-ö avalikult enda nime all tunnistada, et vahetevahel loevad huviga ka nn kõmuudiseid.

Mõlemal aastal toodi esile SL Õhtulehe spordikülgi ning peeti neid paremaks teiste Eesti päevalehtede omadest.

“Regulaarse Õhtulehe lugejana meeldib mulle väga selle lehe spordiveerg, mis on vaieldamatult eelpool mainitud (PM ja EPL) lehtedest mahukam ja huvitavam, kuid kahjuks jääb selle lehe ülejäänud sisu märgatavalt nõrgemaks.”

Mees, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

“SL Õhtulehe saab tavaliselt 5 minutiga läbi vaadata (neist 4 kulub spordikülgedele) ning aega kulub rohkem Postimehele.”

Mees, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Mõlemal aastal oli peamine kriitika seotud ebatäpse ja/või väärade info edastamise ja liigse skandaalidele orienteeritusega. Nii 2003. kui ka 2004. aastal kritiseeriti ajalehte nn kollane olemist.

“Isiklikult mulle ei meeldi SL Õhtuleht, sest see on minu arust natuke liiga kollane. Kuigi ta peabki olema kollane, võiks seal olla siiski selliseid lugusid, mis kajastaksid rohkem ühiskonda ja mis oleksid rohkem tõesed (ma ei väida, et kõik lood on väärad!)”

Naine, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

Nagu ilmneb Meediapäeva kirjutistest, peetakse SL Õhtulehe lugemist üldjuhul taunitavaks. Isegi kui vastaja leiab enda jaoks lehest mitmeid huvipakkuvaid teemasid, peetakse seda sellest hoolimata nn kollaseks. Määratlus “kollane” on aga pigem negatiivne. Üldjuhul ei selgitata ka, mida täpselt selle määratluse all silmas peetakse. Ajalehte nimetati nii “sopa”- kui ka “surmaleheks”.

“Seoses sellega meenub üks neti-kommentaari, kus mõni aeg tagasi keegi „kommija” seda lehte Surmaleheks nimetas. Pole ka ime, sest esileheküljel on alati lood mõrvatutest, liikluses hukkunutest jne. Vähemalt meediapäevast lehte kaunistab hoopis kena MISS WORLD-i kandidaat Mari-Liis Sallo.”

Mees, 16-aastane, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

“Kolmapäeval loetud uudistes paistis silma jälle "sopalehe" (SL Õhtuleht) sisutus artiklitega mõttetutest skandaalidest.”

Mees, täpne vanus teadmata, kooliõpilane, 2004. a. uurimus.

“Peale lõunat, kui olin koolist koju jõudnud sirvisin läbi ka SL Õhtulehe. See on leht, mis meie perel on koju tellitud. Tegelikult see leht mulle eriti ei meeldi, kuna sisaldab tihti mittevajalikke uudiseid ja lugusid. Seda ei saa väita iga lehenumbriga kohta, kuna vahel on lood ja uudised väga huvipakkuvad.”

Mees, täpne vanus teadmata, Tallinna 37. Keskkooli 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

“Hiljem lugesin ma lehte, tegelikult sirvisin, kuna SL Õhtuleht ei paku lugemiseks väga huviäratavaid teemasid. SL Õhtuleht on minu arvates justkui kõmuajakiri ajalehe formaadis.”

Naine, 18-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Sageli öeldi, et SL Õhtulehega seoses on palju ebameeldivaid kogemusi, ent ei selgitatud, milles need halvad kogemused seisnevad. Ainult üks Tartu koolitüdruk tõi konkreetse näitena oma kooli kajastamise seoses võimaliku tuberkuloosipuhanguga.

Antud respondendi sõnul sisaldas artikkel palju väärinfot, ebatäpsustest ja kontrollimata faktidest rääkisid aga ka paljud teised respondendid (eriti noored).

“Ja üldse, kes ostab seda lehte? Miks osta seda lehte? Kui tahad kuulda midagi, mis pole tõsi, siis selleks pole vaja küll osta ekstra lehte, sest see leht ei sisalda mitte midagi peale kõmu, mis on inimestele niigi teada. Ja kõmu on miski, mida keegi kuulis, pani natukene juurde, rääkis edasi ja nii tekkiski uus jutt. Seda tõdesin päev enne kaheksandat detsembrit, kui oli suur skandaal seoses minu kooliga. Nimelt kuulutas SL Õhtuleht, et Tartu Kommertsgümnaasiumis on tuberkuloos ja kõik elavad surmahirmus. Suur enamus jutust polnud tõsi.”

Naine, 16-aastane, 2004. a. uurimus.

Siiski leidis ka mõningaid positiivseid hinnanguid.

“Enamasti loengi nädalalõpu SL Õhtulehte, sest see pole nii tühiselt kollane, laupäevaintervjuud on sügavad, huvitavad ja soliidset kirja pandud. Niisiis polegi SL Õhtuleht läbinisti kollane, vaid pigem kollasetriibuline väljaanne. Võibolla hoiab toimetused neid triipe just minusugust lugejat silmas pidades – et mitte piirduda ainult kollast ihkavatega.”

Naine, 55-aastane, suhtekorraldusjuht, 2004. a. uurimus.

Eesti Päevaleht

Kui võrrelda kahte üleriigilist päevalehte Postimees ja Eesti Päevaleht, siis rohkem kirjutati 2003. aasta Meediapäeva tekstides esimesest. Vahetevahel viskasid lugejad pilgu peale mõlemale lehele ja andsid võrdleva hinnangu. Nädalalõpulisadest peeti mõnevõrra sisukamaks ajalehe Postimees laupäevalisa Arter. Hinnati ajalehe Eesti Päevaleht arvamusrubriiki ja üks respondent kirjeldas lehte aktiivse, asjaliku ja rütmikana. Võrdluses konkureeriva lehega pidas näiteks üks vastaja oluliseks asjaolu, et Eesti Päevaleht suudab olla vaheldusrikkam ja üllatavam.

“Päevaleht on orienteeritud jõukale lugejale, reklaami osatähtsus on seal suur, häirib aga see, et peaaegu neljandikule eesti rahvale tehakse liiga, seda siis Eesti suurima erakonna, Keskerakonna pideva tules hoidmise näol. Artiklid on tendentslikud, pahasoovlikud, sageli lausa valed, kusjuures asjaosalistele endile sõna anda ei taheta.”

Naine, 64-aastane, 2003. a. uurimus.

“Nii ongi, et Eesti Päevaleht on Kaarel Tarandi nägu.”

Mees, 69-aastane, 2003. a. uurimus.

Kui 2003. aastal kirjutati rohkem Postimehest, siis 2004. ei olnud erinevus Postimehe ja Eesti Päevalehe vahel niivõrd suur. Selle põhjuseks võib olla eelkõige asjaolu, et

rohkem kirjutajaid oli Tallinnast, 2003. aasta uurimuse tulemuse taustal võib öelda, et Lõuna-Eestis loetakse rohkem Postimeest, kuna seda peetakse lähedasemaks.

2004. aastal jäid respondentidele silma hariduse- ja kultuuriteemalised lood (k.a filmifestival). Tähelepanu äratas lugu Erki Noole auto vargusest. 10. klassis õppiv koolipoiss ütles, et nn kõmulood on küll toredad lugeda, kuid kuuluvad eelkõige n-ö kollaste lehtede pärusmaale. Paar respondenti andis üsna põhjaliku ülevaate Äripäeva lisast Ärileht.

1940ndatel sündinud kõrgkooli õppejõud leidis, et uus kujundus on küll efektne ja kaasaegne, kuid lood tema jaoks liiga lühikesed.

Üks respondent hindas kõrgelt Aavo Koka ja Indrek Mustimetsa artikleid.

Kui 2003. aastal räägiti omatundega seoses eelkõige Postimehest, siis 2004. aastal oli ka selliseid respondente, kes on pikaajalised Eesti Päevalehe tellijad ning peavad just seda n-ö oma leheks.

“Põhiliseks ajaleheks on meie kodus Eesti Päevaleht oma ja hää. See leht on nagu pereliige, millest vabatahtlikult loobuda pole võimalik. Ta on aus ega sisalda klatši.”
Naine, 15-aastane, 2004. a. uurimus.

Kohalikud ajalehed

2003. aastal kirjutas väga suur osa maapiirkonnas elanud inimestest vähemal või rohkemal määral oma Meediapäeva kirjelduses ka kohalikust ajalehest, sest see peegeldab respondentide sõnul eelkõige just kodukohas toimuvat, sealt on võimalik saada infot toimuvate ürituste ja kohaliku elu-olu kohta. Mitmel korral räägiti ka Tallinnas, Tartus ja Pärnus ilmuvast nädalalehest Linnaleht. Üldjuhul olid inimesed üsna rahul kohalike lehtedega ja tundsid ka vajadust nende järele.

“Ootan alati kohalikku ajalehte, kus on juttu tuttavates inimestest, nende tegemistest, kohalik elu-olu.”
Naine, 61-aastane, 2003. a. uurimus.

“Need VT juhtkirjad on julged ja jõulised vahel, küllap see peatoimetaja Rein Sikk nad ise valmis sikerdab. Ajalehtedest Virumaa Teataja järele tunnen vajadust iga päev.”

Naine, 53-aastane, 2003. a. uurimus.

Kui 2003. aastal jäi pigem domineerima arvamus, et kohalik leht on oluline, kuna sisaldab kodukandis toimuva kohta infot ning kannab eelkõige olulise informatori rolli, siis 2004. aastal ei mänginud kohalik leht nii suurt rolli. Kohalikust lehest küll räägiti, kuid Meediapäeva uurimuses osalenud inimesed ei tähtsustanud seda niivõrd kui 2003. aasta respondentid. Ühe põhjusena, miks kohaliku lehe tähtsus on justkui vähenenud, võib olla ka kahe aasta respondentide mõnevõrra erinev geograafiline taust. 2004. aastal kirjutas näiteks palju noori Tartust, Tallinnast ja Viljandist. Kirjelduste põhjal võib arvata, et mida suuremas linnas elatakse, seda vähem otsitakse kodukandi uudiseid. Näiteks tallinlased kommenteerinud üsna vähe päevalehtedes ilmunud Tallinna keskseid uudiseid. Tartu Postimeest küll loeti ja seda peeti üldjuhul meelepäraseks, ent ei saa öelda, et seda oleks Postimehe puhul kuidagi eriliselt esile tõstetud. Viljandist pärit inimesed küll loevad Sakalat, kuid pigem nimetati mõnd loetud artiklit (näiteks loetuimaks ja enim kommenteeritud artiklikaks võib pidada bussijuhi käitumisest rääkivat lugu), kui räägiti Sakala tähendusest enese jaoks või hinnati/kommenteeriti selle sisulist poolt üldisemalt. 2004. aastal räägiti kohalikest lehtedest märksa vähem kui aasta varem. 2004. aasta kirjelduste põhjal võib ka öelda, et 2004. aastal kirjutatud noorte jaoks ei mänginud kohalikud uudised erilist rolli, oluline ei olnud ka Linnaleht. Linnalehe lugejaid oli 2004. aastal Meediapäeva uurimuses osalenute hulgas üsna vähe, kuigi 2004. aastal ilmus Linnaleht kolmapäeviti. Linnalehe puhul nimetas 1970. aastal sündinud mees, et sageli on lehe kättesaamisega probleeme, kuna jaotuskorvid saavad kiiresti tühjaks.

“Pärast saadet sirvisin ka ajalehte Sakala. Silma jäi kohe artikkel sellest, kuidas Taisto Busside bussijuht jättis kümneaastase tüdruku 2 km enne tema lõpp-peatust maha, sest tee oli edasi väga libe. Lugu pani mõtlema, kas see oli õige tegu. Lugesin läbi oma horoskoobi ning märkasin, et Viljandis oli sündinud esmaspäeval üks tüdruk.”

Naine, 17-aastane, 2004. a. uurimus.

Väiksema tähelepanu osaliseks saanud ajalehed

Lisaks eelpool nimetatud väljaannetele tehti 2003. ja 2004. aastal juttu ka nädalalehest **Eesti Ekspress**, majanduslehest **Äripäev**, Keskerakonna lehest **Kesknädal**, nädalalehest **Maaleht** ja hariduslehest **Õpetajate Leht**.

1940ndatel sündinud naine leidis, et kui 2004. aasta 8. detsembril oleks ilmunud ka Maaleht ja Sirp, oleks tal palju rohkem positiivseid lugemiselamusi olnud. Need on lehed, mida ta enda sõnul väga hindab.

Rääkides nädalalehest **Eesti Ekspress**, läksid respondentide arvamused kohati lahku, kui näiteks 40ndates aastates meediaga soetud naine arvas, et leht on üldjoontes igav ja kohati elitaarne ja liialt keerukas, siis näiteks mitmed koolinoored leidsid, et tegemist on uuriva ajakirjanduse musternäidisega ja leht sisaldab endas palju huvitavat. Üldiselt aga kiitsid Eesti Ekspressi lugejad esseesid ning kritiseerisid reklaami rohkust igas numbris. Mitmel korral mainiti ka seltskonnakroonika ja pildigalerii mõttetust. Üks lugeja tõi välja ka aspekti, et lehe keelekasutus on küllaltki kõikuv. Meelelahutuslikud lood sisaldavad põhjendamatult palju kõnekeelt, labasust ja vandesõnu. Leidub aga ka asjalikke artikleid, mis on kirjutatud huvitavalt ja ladusa sõnakasutusega.

“Eesti Ekspress on minu jaoks väga paks ja tühja täis. See leht on kellelegi teisele.”
Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Järgmisena sirvin Eesti Ekspressi. See leht on muutunud tõeliselt huvitavaks, vormistan omale juba uuest aastast otsekorralduse.”
Naine, 41-aastane, 2003. a. uurimus.

Nii nagu ka 2003. aastal, polnud ka 2004. aastal Eesti Ekspress kuigivõrd oluline leht Meediapäeva uurimuses osalenuile. Võib isegi öelda, et 2004. aastal oli Eesti Ekspressist veelgi vähem juttu. Antud asjaolu võib aga ka seostada nädalapäevaga, nimelt viidi Meediapäeva uurimus 2004. aastal läbi kolmapäeval, 2003. aasta 20. november oli aga neljapäev, mil ilmus ka Eesti Ekspress. Siiski ütles näiteks Otepää koolitüdruk, et lehtedest eelistab ta Eesti Ekspressi, kuid eelistuse põhjust ta ei selgitanud. Mitu Tallinna koolitüdrukut hindavad enda sõnul kõrgelt Eesti Ekspressi lisasid.

Majanduslehte **Äripäev** pidas 2003. aastal avalike suhetega tööalaselt seotud naine nn äripiiblik, mis leidub igas Eesti firmas. Lehte võetakse tema sõnul ärimaailmas tõsiselt. 2004. aastal väljendas oma suhtumist Äripäeva Otepää koolipoiss järgnevalt: “Äripäevast sain nagu alati peavalu.” 25-aastane parajasti lapsega kodus olev jurist aga leidis 2004. aastal: “Aga ega Äripäev parem ei ole – mäletan, et ka tema läks täitsa kollaseks leheks – kirjutas selliseid uudiseid, et mis keegi oli kuskil kuulnud, kontrollimata fakte. Sedasi ju ei saa. Nii sa ei usalda ajakirjandust.” Pigem tegid Äripäevast juttu need, kes said seda seostada kas otseselt oma töö või tegemistega (näiteks pidas seda oluliseks 24-aastane naine, kuna teeb ajalehele ka kaastööd). Meediapäeva uurimuses osalenuist nimetas seda lehte mõlemal aastal siiski üsna vähe inimesi. Tulemus oli küllaltki ootuspärane, kuna Meediapäeva uurimuses osalenute hulgas oli üsna vähe neid inimesi, kes igapäevaselt Äripäeva loevad. Samuti oli mõlemal aastal respondentide hulgas kõige vähem esindatud tööalaselt aktiivsed inimesed ja keskealised.

“Sellel päeval, nagu alati hommikuti, on minu esimene teekond postkasti juurde. Olen Äripäeva pikaajaline lugeja, hindan seda lehte just sealt saadud info järgi. Lapsepõlves, kui ma veel ise lugeja ei olnud, nimetasin ma Äripäeva “Roosaks Pörsaks” Nüüd on see leht saanud minu silmis eriliseks, kuna olen hakanud sel aastal ka ise lehele kaastööd tegema.”

Naine, 24-aastane, tudeng ja arendusjuht, 2004. a. uurimus.

Keskerakonna häälkandja **Kesknädal** oli 2003. aastal meediapäeva uurimuses osalenute jaoks küllaltki oluline ajaleht, kuna seda mainiti väga paljudes tekstides. Üldine hinnang oli positiivne, mitu lugejat arvas, et antud ajaleht annab objektiivse pildi Eesti ühiskonnast. 2004. aastal tehti küll Kesknädalast juttu, kui võrreldes 2003. aastaga märksa vähem.

Maaelule keskendunud **Maaleht** oli samuti 2003. aastal üsna populaarne. Seda kirjeldatakse kui heatahtlikku, objektiivset, õpetlikku ja vajalikku ajalehte. Üks lugeja ütles, et leht ise on tema jaoks igav, kuid ta hindab kõrgelt kalendreid ja raamatuid, mida Maalehe Kirjastus välja annab. 2004. aasta respondentide jaoks oli Maaleht märksa väheolulisem, kuigi oli ka neid, kes Maalehest väga lugu pidasid.

“Kui täna oleks ka Maaleht ja Sirp ilmunud, siis oleks mul palju rohkem positiivseid lugemiselamusi olnud. Need on lehed, mida ma väga hindan. Ka teiste ülikoolide lehed loen läbi.”

Naine, 58-aastane, 2004. a uurimus.

Õpetajate Lehte nimetati mõlemal aastal (peamiselt õpetajate poolt) ning kahe aasta kirjelduste puhul märkimisväärseid erisusi näha ei saa. 2004. aastal pidas üks vastaja Õpetajate Lehte väga sisutihedaks ja kulutab enda sõnul palju aega selle lugemisele samal ajal kui teine vastaja ütleb, et viimasel ajal lehte enam ei loe, kuna leht ei paku midagi uut. Samuti ei suutnud respondent meenutada, millal oleks Õpetajate Leht rääkinud sellisel teemal, mis oleks andnud põhjust vastukajaks ja aktiivseks aruteluks ühes teiste õpetajatega.

Ajakirjad

Kuigi nii 2003. kui ka 2004. aastal nimetati ka kõikvõimalikke Eestis ilmuvaid naiste-, moe- ja elustiiliajakirju, oli nende roll igapäevaste lugemisharjumuste seisukohalt siiski väheoluline. Nimetatud ajakirjad olid üldjoontes kahel aastal samad. Väga palju heideti ette liigset ühekülgsust ja reklaamihõngulisust. Uued naisteajakirjad on lugejate sõnul liiga trendikatele, noortele ja rahakatele. Peamised teemad keerlevad sageli seksi ja kosmeetika ümber, selline kitsas lähenemine aga ei vasta lugeja ootustele. Koolitüdrukud, kes rääkisid ajakirjade lugemisest, sellist arvamust aga üldjuhul ei jaganud ning leidsid endale meelepäraseid teemasid nii Cosmopolitanist kui ka teistest naisteajakirjadest. Kirjelduste põhjal võib öelda, et koolitüdrukud leiavad enda jaoks huvitavat lugemist ajakirjadest piisavalt. Huvi pakuvad sellised teemad nagu mood, tervis, inimestevahelised suhted. Nooremad tüdrukud (12-aastased) loevad meelsasti rubriiki, kus antakse nõu (näiteks milliseid riideid kanda, kuidas peaks ennast jumestama jmt). Mõlemal aastal (eriti aga 2004. aastal) olid naiste- ja moeajakirjade lugejaiks eelkõige keskkoolitüdrukud.

“Meelelahutuslikus mõttes sai natuke "Cosmopolitani" sirvitud. Mulle kui naissoost isikule on see vägagi intrigeeriv. Sisu pole just hariv nagu matemaatika, aga õpetust oma eraelu korraldamises ja täiustamiseks leidub selles ajakirjas siiski kotiga.”

Naine, 18-aastane, 2004. a. uurimus.

“Stiil on üldiselt hea naisteajakiri, teised mitte nii väga.. tunduvad Stiili kõrval veel algajad ha vähekoogenenud. V.a uus ajakiri Cosmopolitan, mis on minu arvates küll tore ning ei jää eriti alla nt Englise või USA omale.”

Naine, 16-aastane, 2004. a. uurimus.

40ndates aastates ja vanemad naissoost lugejad eelistasid aga pigem nende poolt naisteajakirjade lipulaevaks tituleeritud ajakirja **Eesti Naine**, kuna see on inimlikum, teemade valiku poolest mitmekesisem, huvitav ja sisaldab häid portreelugusid Eesti naistest. Võib öelda, et Eesti Naise kui Eesti vanima naisteajakirja teemal peatusid eelkõige naised, kes on ajakirjaga pikaajaliselt soetud, kas siis lugejana või andnud ise ajakirja valmimisse omapoolse panuse. Üks respondentidest, kes rääkis antud väljaandest väga põhjalikult ja emotsionaalselt, oli 1980ndatel ise samas tööl olnud. Kahjuks 30ndates eluaastates naisi respondentide seas oli väga vähe, nii et Meediapäeva uurimuse põhjal ei saa öelda, millised on nende ajakirjaeelistused. Samas aga ütles 2004. aastal paar Eesti Naise kauaaegset lugejat, et ka Eesti Naine on oma kunagist väärtust kaotamas. Mõned 40ndates aastates naised olid leidnud aga Eesti Naise kõrvale ka teisi lugemist väärt nn naisteajakirju.

“Eesti Naine on läbi aegade olnud hea, aga viimastel aastatel jäänud tühjemaks. Miks? Ülepaisutava reklaami arvelt. Ometi on tegu vähese ajakirjandusväljaandega, mis kollaste kõrval veel väärtust kirjutab. Trend noorimana on ilmumahakkamisest muutunud terviklikumaks, tihedamaks, vähemkommertslikumaks, erinevaid vanuseid arvestavamaks. Annabella avaldab teistest enim arutluslikke, õpetavaid, psühholoogilisi kirjutisi. Seepärast loengi. Ka portreelood on head, isikupärased, nauditavad.”

Naine, 44-aastane, 2004. a. uurimus.

Kõikides teistes vanusegruppides peale koolinoorte leidsid naised nii 2003. kui ka 2004. aastal, et naistele suunatud ajakirjad on liiga sarnased.

Mõlemal aastal domineerisid ajalehed selgelt ajakirjade üle. 2004. aasta suurim muutus võrreldes aasta varem läbi viidud sama uurimusega on **Kroonika** esiletõus. Üheks põhjuseks, miks 2004. aastal räägiti rohkem seltskonnaajakirjast Kroonika, võib olla asjaolu, et rohkem kirjutajaid oli noorte hulgas, kes hindavad kõrgemalt meelelahutuslikku ajakirjandust ning kes olidki peamised Kroonika nimetajad. Ehk mängib rolli ka asjaolu, et seltskonnaajakirju loetakse rohkem Tallinnas. Kuigi Kroonika on suurima tiraažiga seltskonnaajakiri Eestis, mainiti seda 2003. aasta tekstides üllatavalt vähe. Mõned koolinoored ütlesid, et lehitsevad seda vahetevahel, kuid üldiselt see nende jaoks eriti oluline väljaanne ei ole. Kui mõned lugejad imestasid, milleks on vaja kajastada inimeste eraelu ja kuidas üleüldse suudavad Eesti avaliku elu tegelased (nt Terje Aru) panna ajakirjanikud endast kirjutama, siis leidis

ka neid, kes soovisid olla kursis Eesti prominentide tegemiste ja isikliku eluga. 2004. aastal oli aga Kroonika lugejate hulk Meediapäeva uurimuses osalenud inimeste hulgas oluliselt suurem. Koolinoored kirjutasid üsna palju küll sellest, et nad ei pea vajalikuks inimeste eraelu kajastamist ning pigem on see häiriv kui huvitav. Samas aga oli ka palju noori, kes nautis seltskonnaajakirja Kroonika sirvimist. Kroonikat loeti meelsasti kõrvuti päevaleh(tedeg)a.

“Soovin infot, mis oleks neutraalne ega kubiseks klatsist ja valedest. Meedia ülesanne on avardada inimeste silmaringi ja jagada teavet, mitte sekkuda inimeste eraellu.”
Naine, täpne vanus teadmata, Otepää Gümnaasiumi 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

Enim tähelepanu pälvis 2004. aasta 8. detsembri numbris artikkel aasta seksikamatest. Sageli öeldi, et eelkõige vaadatakse pilte ja loetakse pildiallkirju, artiklid ise on pigem teisejärgulised.

Kõige enam oli Kroonika austajaid koolinoorte hulgas, teiste vanusegruppide jaoks ei olnud seltskonnaajakiri niivõrd oluline. Meediapäeva kirjelduste põhjal võib ka öelda, et seltskonnaajakirjad pakuvad rohkem huvi tütarlastele. Siiski ütlesid ka Kroonika iganädalased lugejad, et sageli tehakse n-õ mittestaarist staar või on väliskülgedel info aegunud või rõhutatakse põhjendamatu jaburaid seiku. Siiski nimetasid paljud antud seltskonnaajakirja lugejad, et nn kollast ajakirjandust (mille hulka liigitati ka Kroonika) lugedes tuleb arvestada sellega, et kõike kajastatut ei saa alati uskuda. Kuna mõnikord leitakse enda jaoks siiski põnevaid lugusid, siis loetakse Kroonikat ikka ja jälle. Siiski ei saa öelda, et kõik 2004. aastal kirjutanud noored loevad suure huviga seltskonnauudiseid, leidis siiski ka noori, kes endi sõnul suhtuvad ükskõikselt nn kuulsuste elu kajastamisele ning neile ei anna Kroonika lugemine midagi.

“Ajakirjast Kroonika lugesin, et Eesti seksikaim mees on Koit Toome ja seksikaim naine on Eda Ines Etti. Mulle meeldivad nad mõlemad ja üldse on Kroonikast põnev ilusaid inimesi vaadata.”
Tütarlaps, 12-aastane, 2004. a. uurimus.

“Iga kolmapäevane Kroonika on hommikul trollis või kodus lugemiseks, kuna võtan selle kooli kaasa, kus see käib päeva jooksul kõigi klassikaaslaste käest läbi.”
Naine, täpne vanus teadmata, Tallinna 37. Keskkooli 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

“Kroonikat meie kooli õpetajad aga enamasti tõesti ei loe ja selle tõttu läheb rikaste ja ilusate elu meist mööda.”

Naine, 51-aastane, Kehra keskkooli õpetaja, 2004. a. uurimus.

“Turu nõudluse ja toote suhe Eesti meediaturul ilmneb hästi ajakirja Kroonika näitel. Kroonika mitmekümnetuhandeline tiraaž on võimalik üksnes tänu sellele, et leidub nii palju lugejaid. Niisuguse meediatoote edu aluseks on inimlik uudishimu ja selle rahuldamise vajadus. Positsioon ja haridustase sunnivad himu küll eitama (“Taeva pärast, ega mina küll Kroonikat ei osta!”), aga ega ajakiri sellepärast ilmumata jää. Neid, kes oma uudishimu varjama ei pea ega tahagi seda teha, on rohkem. Vist pakub Kroonikagi kellelegi sedasama – väikesi naudinguid.”

Naine, 55-aastane, suhtekorraldusjuht, 2004. a. uurimus.

Kroonika teemal olen peatunud ka peatükis “2003. ja 2004. aasta respondentide trükimeedia ootuste ja huvide sarnasused ja erinevused Meediapäeva uurimuste põhjal”.

Ajakirjast **Maaja** tehti 2003. aastal juttu kahel korral, ent anti üsna põhjalik ülevaade. Ajakirja keelt ja välisajakirjandusest lugude tõlkimise taset peeti väga heaks. Lugeja sõnul võiks seda väljaannet soovitada noortele abiellujatele, kuna see on ilus, sisukas ja aitab luua erootilisi tundeid, mis omakorda võiks aidata kaasa laste sündimisele. Ajakirja üks eesmärke oligi lugeja arvates sündimuse tõstmine Eestimaal. 2004. aastal respondentide hulgas Maaja lugejaid ei olnud.

Välismaiseid ajakirju nimetati pigem vähe. Mõned koolitüdrukud loevad inglisekeelseid moeajakirju, poisid välismaistest ajakirjadest Meediapäeva kirjeldustes juttu ei teinud. Pigem eelistasid koolinoored 2004. aastal eestikeelseid ajakirju. Nagu ka 2003. aastal, olid ajakirjad poiste jaoks vähem olulised kui eakaaslastest tüdrukute jaoks ka 2004. aastal.

Mõlemal aastal olid pigem erandlikud respondendid, kes lugesid rohkem kui ühekahte ajakirja.

“Ajakirjadest loen: loodusajakirjad, Horisont, Looming, Vikerkaar, Akadeemia, Teater. Muusika. Kino, Pere ja Kodu, Elukiri. Kindlasti on midagi veel. Naiste- ja koduajakirjad on hirmus sarnased ja naiivsed. Oma lati on aina madalale lasknud Eesti Naine. Tervitan lasteajakirjandust!”

Naine, 58-aastane, 2004. a. uurimus.

Hinnang ajakirjanikele ja ajakirjandusele

Ajakirjanikest rääkimisel nimetati mõlemal aastal konkreetseid isikuid. Igapähe olid omad lemmikud ja antipaatiad.

2003. aastal nimetati järgmiseid ajakirjanikke või lugude autoreid, kes igapäevaselt ei tööta ajakirjanikena: Mai Võormann, Rein Sikk, Anneli Aasmäe, Toomas Sildam, Neeme Raud, Kalle Muuli, Vaike Käosaar, Riina Mägi, Jaan Lukas, Hardo Aasmäe, Kadri Liik, Tarmo Virki, Andrei Hvostov, Madis Jürgen, Aavo Kokk, Priit Hõbemägi, Katrin Streimann, Helle Randla ja Mihkel Kärmas.

2004. aastal nimetati järgmiseid ajakirjanikke või lugude autoreid, kes igapäevaselt ei tööta ajakirjanikena: Agnes Kuus, Küllike Rooväli, Dagne Hanschmidt, Ants Juske, Mart Kivastik, Helju Vals, Ene Puusemp, Mihkel Mutt, Villu Pärt, Kai Kalamees, Askur Alas, Üllar Peterson, Aavo Kokk, Risto Berendson, Raigo Neudorf, Margit Tõnson, Uwe Gnadenteich, Kertu Ruus, Urmo Soonvald ja Kirsti Vainküla, Svea Talving, Ella Agranovskaja, Mart Helme, Asta Kiitam, Milla Mägi, Eesti Ajakirjanike Liidu tegevjuht Merike Viilup ja Eesti Naise praegune toimetaja Katrin Streimann, Silvia Kuulpak ja Aimi Paalandi, Meelis Mandeli, Aivar Hundimägi, Margot Visnap, Kadri Liik, Raivo Vilu, Maimu Tõnisson, Jan Kaus, Maire Aunaste, Kaarel Kaas, Lauri Vahtre.

Ajakirjanikest ei räägitud alati tingimata seoses konkreetse artikliga. Mõlemal aastal oli Meediapäeva uurimuse respondentide hulgas ka neid, kes olid tuttavad mõne ajakirjaniku (loo autori) kirjutamise stiili, ideede-põhimõtete ja tavapäraselt käsitletavate teemadega ning kommenteerisid ajakirjanikke ja nende kirjutisi ka mitte lähtudes konkreetsest päevast (s.t Meediapäeva uurimuse jaoks valitud päevast) ja sel päeval ilmunud artiklitest. Ajakirjanikke (loo autoreid) mainiti lisaks konkreetsete artiklite ja ajakirjanike iseloomustamisele ka seoses isiklike seostega (nt ajakirjanikke, keda isiklikult tunni). Näiteks kirjutas 2004. aastal üks respondent lähemalt Eesti Naise 80. sünnipäevast ja selle auks korraldatud pidustusest ning mainis kohal viibinud endiseid ja praeguseid ajakirjanikke, toimetajaid ja teisi ajakirjaga seotud isikuid. Sama vastaja nimetas ka endiseid ajakirjanikke, nt 1984. aastal Eesti Naises kirjutanuid. Vanemad respondendid kirjeldasid ka mõne ajakirjaniku (loo autori) arengut ja muutumist ajas, meenutasid tema varajasemaid kirjutisi.

“Professionaalidest on viimasel ajal pikemate huvitavate analüüsidega esinenud Kaarel Kaas Postimehest. Samas lehes pakuvad huvi ka mitmed (lähi)ajalugu käsitlevad kirjutised Lauri Vahtrelt.”
Mees, 68-aastane, 2004. a. uurimus.

“Loomulikult on ajakirjanike seas ka meeldivaid erandeid, näiteks Maire Aunaste näol, kuid sellised asjast rääkijad on vähemuses.”
Naine, vanus teadmata, 2004. a. uurimus.

Nii 2003. kui ka 2004. aastal kritiseeriti ajakirjanike subjektiivsust, mõnevõrra rohkem ehk isegi 2004. aastal, sageli olid 2004. aastal suurimad kritiseerijad koolinoored.

Nii 2003. kui ka 2004. aastal heideti ette ka seda, et palju ilmub kontrollimata faktidega või moonutatud artikleid. Konkreetseid näiteid sellistest juhustest (kas sündmuse või mõne artikli näitel) oma arvamuse tõestamiseks toodi ainult üksikutel kordadel. 2004. aastal oli Meediapäeva tekstides väga aktuaalne meedia usaldamise teema. Meediapäeva tekstide põhjal võib öelda, et paljud noored suhtuvad meediasse teatava ettevaatusega, kuna palju leidub nende sõnul subjektiivset ja väärast infot. Tekib küsimus, miks on see nii, miks just noortel. Mistõttu on tekkinud noortel selline hoiak? Tervikliku ülevaate saamiseks püüavad mõned noored infot leida erinevatest allikatest. Ühe vastaja jaoks on oluline näitaja teema kajastamine televisioonis.

“Kui lugeda vaid üht ajalehte või vaadata vaid ühe kanali päevauudiseid, piirdudes ainult sealt saadud teabega, võibki omandada eri olukordadest täiesti vale ettekujutuse. Kõige õigem on jälgida erinevate meediakanalite infobaasi, luues nii enda jaoks tervikliku pildi. Mul ei tuleks pähegi lugeda vaid Eesti Päevalehte ja arvata, et see ongi kõik, mida vajan, et olla kursis maailmas toimuvaga. Minu infoarsenali moodustavad nii Eesti Päevaleht kui ka kultuurileht Sirp, päevauudised ETV-st või TV3-st ning interneti vahendusel aeg-ajalt ka CNN'i ja minut.ee uudised. Paratamatult ei loe ma läbi kõiki rubriike ja vahel kipun minagi lugema-vaatama valikuliselt, ent suuremad uudised poliitika, majanduse ja julgeoleku vallas saavad alati üle vaadatud ja läbi mõeldud.”
Naine, 18-aastane, 2004. a. uurimus.

“Praegu mõistan, et olen ajakirjanduses pakutava teabe suhtes tihti passiivne. Ma umbusaldan ajakirjandust, sest sageli ei pruugi ajalehtedes olev info tõele vastata. Süüvin ainult tõsisematesse asjadesse, mis on ka televisioonis kõneaineks olnud.”
Naine, täpne vanus teadmata, Kivi-Vigala Põhikooli 9. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

Vastumeelsed olid ka reklaami sugemetega artiklid, näitena toodi kõikvõimalikud autode ja reisimise reklaamartiklid.

Oodatakse eelkõige asjatundjate ja analüütikute esinemist trükimeedias. Ühe Meediapäeva kirjeldaja sõnul peab ajalehe lugeja olema tugev analüütik ja selekteerija. 2003. aastal tõid respondendid tõid välja, et trükimeedia on pealiskaudne, sageli surutakse peale ühte poliitilist suunda ja kapitalistlikku elulaadi. Paljud 2003. aasta Meediapäeva uurimuses osalenud toovad välja asjaolu, et Eesti trükimeedias on tuntav tugev vastasseis Keskerakonnale ja sõltuvus parteidest. Lugejad ootavad trükimeedialt eelkõige infot ja neutraalsust.

“Ajakirjanikud ei ole ainult neljas võib. Ei, nad on palju kõrgemad, nad on pooljumalad. Nende üle ei ole mingit kontrolli ega sanktsioone. Nad võivad kirjutada kõigest just nii nagu mõte parajasti pähe toob ja kui on tegu kriitilise looga, siis mida kõvemini seda parem. Kas seal ka faktid taga on, pole tähtis. Kuid kas see vabalt kritiseeriv ajakirjanik ka mõtleb oma „loomingu“ tagajärgedele. Mida tunnevad need inimesed ja nende lähedased, kes ilma põhjuseta poriga täis loobitakse? Vabandame ja kõik! Ajakirjaniku eetikakoodeks on täidetud. Selle vabandusega on aga nii nagu on.”
Mees, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Teatud ajakirjanikud on silmatorkavalt kaldu mõne erakonna poole. Ei lahata probleemi põhjalikult vaid kirjutatakse tekkinud olukorra pinnavirvenduse põhjal.”
Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Kuuldavasti on ajakirjandustöötajad pangandustöötajate järel oma sissetulekute poolest. Ajalehtede ostjad maksavad need palgad kinni.”
Naine, 64-aastane, 2003. a. uurimus.

“Saadete tegijaid, ajalehtede kaastöö tegijaid kutsuks rohkem maale - ka vähearenenud piirkondadesse, kus ka elavad veel linlaste ”juured”, kes tunnevad end üsna kurvameelselt.”
Naine, vanus teadmata, 2003. a. uurimus.

“Eriti meeldivad Vaike Käosaare, Riina Mägi, Jaan Lukase artiklid, mis on tõetruud, elulähedased, ajalisel ja ülesehituslikult suurepäraselt koostatud ja esitatud lugejale “suupäraselt”. ”
Naine, 40-aastane, 2003. a. uurimus.

“Endine haridusminister Mailis Rand kannab nüüd Repsi nime, mees on advokaat, lätlane. Nad on väga õnnelikud lapseootel (lk 20). Selliseid jutte tulebki pakkuda meie noortele lugejatele, et kihutada neid abielluma ja lapsi sünnitama.”
Mees, 76-aastane, 2003. a. uurimus.

“Mõnikord teeb meele mõruks, et minu poolt tellitud ajalehes on palju ruumi raisatud reklaamile. Ajakirjandus peaks populariseerima mõistlikke eluviise. Selliste piltide

avaldamise mina keelaks. Lõpetada rõngastamise populariseerimine. Peaks ilmuma lood, mis aitaks muuta inimest paremaks.

Väga kahju on sellest, et nooremad ajakirjanikud ja korrektorid ei tunne meie lähiminevikku. Kui ajakirjanikud suudaks, siis tulevikus võiks välja tuua selle, kui suur on üheski kaupluses rendi ja reklaami osatähtsus kogutuludest.

Mees, 72-aastane, 2003. a. uurimus.

Nagu ka eelnevalt öeldud, nägid eriti koolinoored Postimeest ja Eesti Päevalehte sarnasteks, pidades neid n-ö kvaliteetlehtedeks ja eristades SL Õhtulehte.

“Eesti kvaliteetlehtede hulka võiks liigitada Päevalehe ning Postimehe. Regulaarse Õhtulehe lugejana meeldib mulle väga selle lehe spordiveerg, mis on vaieldamatult eelpool mainitud lehtedest mahukam ja huvitavam, kuid kahjuks jääb selle lehe ülejäänud sisu märgatavalt nõrgemaks.”

Mees, 18-aastane, 2004. a. uurimus.

Mõlemal aastal olid vanemad respondendid need, kes oskasid ajakirjandusele anda hinnanguid ka lähtuvalt muutumisest ajas. Sellistel juhtudel oli sagedamini levinud pigem negatiivne hinnang praeguse hetke ajakirjanduse osas, alati ei kiidetud küll aastatetagust trükimeediat, kui üldjuhul toodi välja n-ö kiiduväärt momente. Samuti nimetati juba ilmumise lõpetanud väljaandeid.

“Aastakümnetega on ajakirjandus täielikult muutunud (teooriast rääkimata), aga mul on lugeda üha vähem ja vähem. Ajalehed kirjutaksid justkui mingist teisest riigist, mitte sellest, kus ma elan ja kus mul mõttekaaslasi on. Nõukogude ajal leidis näiteks ridade vahel palju tuumakaid mõtteid, mida praegusaja avalil lugudes pole.”

Naine, 58-aastane, ajalehe tegevtoimetaja, 2004. a. uurimus.

“Varem olid lehed omanäolisemad. Mõned lehed on koguni juba ammu lõpetanud - näiteks väga hea rahvuslikkust ja põhiväärtusi propageerinud Eesti Aeg. Kahju on Postimehe kultuurilisa ja eriti Luubi kadumisest.”

Mees, 68-aastane, 2004. a. uurimus.

1946. aastal sündinud ühe väiksema ajalehe tegevtoimetaja märkis: “Vastu hakkab meie meedia nn prominentide tootmine, kommentaare küsitakse aina ühtedelt ja samadelt.” Sama meelt oli ka 1936. aastal sündinud matemaatik, kes kirjutas: “Järjest rohkem on hakatud meedias eelistama nn arvamusiidrite (poliitikud jms) pikki artikleid. Eesti väiksuse tõttu on see ring kahjuks üsna piiratud. Kes vähegi meediat jälgib, teab juba “arvamusiidri” nime ja artikli pealkirja ning välja toodud tsitaatide põhjal, mida konkreetne “arvamus” sisaldab - sellise üllitise jätab harilikult lugemata või loed seda äärmisel juhul diagonaalselt. Kindlasti tuleks arvamusiidrite ringi järsult laiendada.” Esimene respondent kirjutas ka sellest, et tema tahaks ka nn

tavaliste inimeste arvamust kuulda, “samuti paljude teiste väärt Eesti tegijate hinnanguid”. Seda arvamust jagasid paljud teised respondendid nii 2003. kui ka 2004. aastal.

Kuigi nn prominentide tootmisest ja arvamusiidrite artiklite eelistamisest võis lugeda üksikute respondentide kirjeldusest, mille põhjal üldistusi teha ei saa, omavad sellised märkused siiski suurt väärtust, rikastamaks kogupilti. Meediapäeva tekstide põhjal võib aga öelda, et respondentide hulgas oli üsna levinud arusaam, et (trüki)meedia võiks kajastada rohkem nn tavaliste inimeste elu-olu. Samuti oodati, et trükimeedias esineksid rohkem näiteks arstid ja teised sarnaste elukutsete esindajad, eesmärgiga väärtustada rohkem selliseid ameteid ning rääkida lähemalt nende tööst ja persoonidest.

“Kirjuta, Sakala reporter, enam maainimesest, tööinimesest, üldse inimesest! Otsi üles positiivne, mine kolmanda korruse katusekambrist välja ja pane kokku lugu tegijast — tavainimesest. See teeb lehest lehe.”

Naine, 44-aastane, 2004. a. uurimus.

“Väga vähe kohtabki analüütilisi artikleid sellest, kuidas üksikisik on muutnud paremaks elu enda ümber: arst patsiente, õpetaja last või sotsiaaltöötaja hädasolijat. Eeskujude varal aga õpitakse. Inimesed tahavad lugeda inimesest, omasugusest, töökast tegijast, mitte meedia poolt ülekiidetud ühtedest ja samadest nägudest...meenuvad Tiiu Silves, Enelin Meiusi, Mait Metsamaa, praegu veel au sees olevad suurpetturid.”

Sugu teadmata, vanus teadmata, endine kohaliku lehe toimetaja, 2004. a. uurimus.

“Olen aga lootusetu optimist ja loodan ikka, et inimene tõuseb väärtuseks ka meedias, Eesti oma inimene - lihtne ja tavaline!”

Naine, vanus teadmata, 2004. a. uurimus.

Ka 2004. aastal olid paljud respondendid arvamusel, et negatiivsete uudiste kõrval võiks olla rohkem n-ö häid uudiseid ja meeldiva kajastamist.

“Kahjuks on head asjad paratamatult uudistes tagaplaanile surutud, halb on see, mis müüb. Positiivselt suhtun küll sellesse, et edastatakse inimeste abipalveid, näiteks sünnitushaigla rahapalved ja väga haigete inimeste lood, kel pole raha operatsioonideks jne. Selline asi rõhub inimese inimlikkusele ja ei lase tal ennast tegelikkusekapitalismis ära kaotada.”

Naine, 18-aastane, 2004. a. uurimus.

Nii nagu 2003. aastal, oli ka 2004. aastal respondentide hulgas nii neid, kelle hinnangud olid positiivsed kui ka neid, kelle hinnangud olid pigem negatiivsemad

laadi. Mõlemal aastal oli üsna paljudes kirjeldustes juttu sellest, et trükimeedia on muutumas üha kollasemaks. Mõiste “kollane” seostus eelkõige ajalehega SL Õhtuleht, sageli seda lahti ei seletatud. Üks respondent siiski selgitas mõiste olemust: “Ebameeldivaks üllatuseks viimasel ajal on kogu meedia pidev “kolletumine” - muutumine pealiskaudseks, tühiseks ja kohati isegi labaseks.” 16-aastane koolipoiss nägi mõiste “kollane” taga eelkõige kontrollimata fakte ja nn ajakirjanduse “apsusid”. Üsna sageli kritiseeriti teemade valikut trükimeedias, heideti ette liigset nn pommuudiste lembust, samuti tõsielusarjade laialdast kajastamist kõikjal meedias. 1986. aastal sündinud koolitüdruk kirjutas, et loodab, et “ajakirjanikud pöörduvad tagasi tõeliste, normaalsete uudiste juurde” ning loobuvad nn *reality-show*’de ümberjutustamisest. Kriitikat oli ka erinevate teemade alakajastuse osas. Meediapäeva uurimuse raames kirjutanud inimesed tegid etteheiteid, et ei kajastata nende arvates olulisi teemasid. Sageli on selle põhjuseks kirjutajate arvates asjaolu, et n-ö klatši- või pommuudiste kõrval ei jää ruumi olulistele teemadele, mis pole ehk nii intrigeerivad. Ühe alakajastatud teema näitena tõi üks respondent puuetega inimeste elu. 1946. aastal sündinud naissoost respondent kirjutas aga sellest, et tema loeks huviga ajalehtedest, millega tegeleb valitsus ja riigikogu, millised eelnõud on kavas ning millised on seisukohad antud küsimuse osas, sellist infot ta aga enda sõnul ajalehtedest ei leia. Mitmed respondendid heitsid trükimeediale ette subjektiivust – seda nii 2003. kui ka 2004. aastal. 1947. aastal sündinud mees heitis ette Nõukogude Liidu aegse aja ja lähiajaloo kajastamist siinses trükimeedias. Tema sõnul ei oska või ei taha ükski meediaväljaanne kirjutada objektiivselt. Üks respondent heidab ajakirjandusele ja ajakirjanikele ette, et ei osata analüüsida ja eristada põhjuseid ja tagajärgi, samuti leiab ta, et peaks märksa rohkem lehtedes otsima vastuseid küsimusele “miks”. Kuigi kommenteerimisest üldjuhul Meediapäeva kirjeldustes juttu ei tehtud, oli üks vanem mees arvamusel, et *online*-väljaannetes tohiks kommentaare kirjutada ainult need inimesed, kes esinevad oma nime all ning kelle e-posti aadressid on toimetusele teada. Sama vastaja kritiseeris ka *online*-väljaannete tsensuuri, mis väljendus tema poolt kirjutatud kommentaaride kustutamises, vaatamata sellele, et tegemist oli tema sõnul igati viisaka arvamuseavaldusega.

Ka välisriikides elavad eestlased on oma kohaliku meedia suhtes üsna kriitilised.

“Peaksin mainima, et *Los Angeleses* on suurlinna kohta ainult üks suure tiraažiga ajaleht: *Los Angeles Times*. Ja see on raudselt sotsialistliku kallakuga Demokraatide partei käes. Varem oli kolm tasavägist ajalehte, aga ametiühingud oma ebareaalsete nõudmistega ajasid kaks neist pankrotti. Samuti on kolm mõjukamat telekanalit Demokraatide käes. Neile oli lihtsalt arusaamatu, kuidas president Bush valiti tagasi ja ka saadikutekotta valiti rohkem vabariiklasi kui oli enne. Kuna ma olen kapitalistlike ideede, endaalgatuse pooldaja, kuulan uudiseid ja kommentaare parema meelega raadiojaamadest, kust leian ka konservatiivsema jutuga saateid. *Los Angeles Times* ajalehte ostan 3 - 4 korda nädalas, rohkemat ei kannata, liiga häiriv. Võib ütelda, et ülekaaluka vasakpoolse meedia mõju on tugev nii siin kui ka Kanadas ja Euroopas. See, et seesama meedia mõnitas president Reaganit, kui ta Nõukogude Liitu Kurjaks Impeeriumiks nimetas ja astus poliitilisi samme, mis lõpuks Nõukogude Liidu kokkuvarisemisele viis, ei tähenda midagi.”
Mees, 78-aastane, väliseestlane, 2004. a uurimus.

Samas oli aga n-ö kriitiliste hindajate kõrval igas vanusegrupis ka neid, kes pidasid trükimeediat enda jaoks huvitavaks ja vajalikuks. 1935. aastal sündinud naine nimetas lehelugemist lausa “päeva mõnusaimaks osaks”. Samuti leidis ta, et “pärast Eesti iseseisvumist muutusid ajalehed-ajakirjad nii huvitavaks, et ilukirjandusele enam aega ei jää.

Kui eelnevalt välja toodud hinnangud käivad pigem lehe sisulise poole kohta, siis kommenteeriti ka lehe vormilist poolt ja ülesehitust. 1970. aastal sündinud mees kirjutas, et talle meeldib, et Eesti Päevaleht on toonud arvamused lehe teisele ja kolmandale küljele, selline paigutus tagab tema jaoks artikli lugemise. 1935. aastal sündinud naine kirjutas, et temale meeldib ajalehti lugeda voodis ning seetõttu on oluline, et leht oleks korralikult köidetud. Mitu respondenti kritiseeris nn libedat paberit ehk atlaspaberit. Respondendid, kes sellest kirjutasid, leidsid, et selline paber on ebamugav mitmel põhjusel, esiteks ei saa teda põletada ning teiseks on lehte ebamugav n-ö voltida ja käepärasemaks muuta. Respondentide hulgas oli siiski ka neid, kes olid rahul nii Postimehe kui ka Eesti Päevalehe ülesehituse ja kujunduse-küljendusega.

Trükimeedia funktsioonid Meediapäeva uurimuses osalenute jaoks

Töö antud osa eesmärk on vaadelda, millised on lugejate jaoks trükimeedia funktsioonid, eesmärgid. Püüdsin leida vastust ka küsimusele, miks inimesed ajalehti ja ajakirju loevad. Nagu teooriaosas olen ka välja toonud, nimetas Hanno Hardt (1979) ajakirjanduse funktsioonidena näiteks teabevajaduste rahuldamist, ühiskonnale tema peegelpildi pakkumist, ühiskonna liitmist, McCormacki (1961) arvates on “massimeedia ainulaadne funktsioon pakkuda nii tööstusele kui ka ühiskonnale sidusust, kogemuste sünteesi ja arusaamist tervikust”, Lasswelli (1948) järgi olid kommunikatsiooni peamisteks funktsioonideks ühiskonnas keskkonna jälgimine, ühiskonna osade sidustamine keskkonna olukorrale reageerimisel ja kultuuripärandi edasiandmine, Wright (1960) lisas ühe meedia võtmefunktsioonina meelelahutuse. McQuail (2003) ütleb, et meedia ülesanne või funktsioon on luua areen ja kanal laialdasteks aruteludeks, mitmekesise info ja arvamuste levitamiseks. Nende erinevate teoreetikute ja nende poolt välja toodud funktsioonide taustal võime öelda, et kommunikatsioonil ja trükimeedial on täita suur hulk funktsioone, milledest paljusid pakkusid välja ka Meediapäeva uurimuse raames kirjutanud inimesed. Järgnevalt analüüsin 2003. ja 2004. aastal Meediapäeva uurimuses osalenud inimeste kirjutisi, vaadates lähemalt, milliseid ülesandeid trükimeedia nende respondentide jaoks kannab.

Kuna 2003. aastal kirjutati palju sisepoliitikast, Eestis toimuvast üldiselt ja soovist siinse elu-oluga kursis olla, võib järeldada, et üks olulisematest trükimeedia funktsioonidest on lugejate üleüldine informeerimine ja teabevajaduste rahuldamine. Ka 2004. aastal oli oluline Eestis toimuv, kuid rõhuasetused olid mõnevõrra teised, pigem kommenteeriti näiteks hariduse ja meditsiiniga seotud teemasid ja probleeme vaadeldi n-ö laiemalt, mitte olles niivõrd kinni konkreetsetes päevast ja selle päeva sündmustes. 2003. aastal räägiti palju poliitikast, kuna oli nn valitsuskriisi periood, 2004. aastal oli sisepoliitika ja poliitikute sõnade-tegude üle arutlemist märksa vähem, üheks põhjuseks oli kindlasti asjaolu, et sel päeval (ka nädalal) polnud n-ö kuumi ja meeliterutavaid poliitilisi küsimusi, mida ajalehtedes lahata ja mis oleksid paljusid lehelugejaid kutsunud kaasa elama. Kaasaalamise osaliseks sai 2004. aastal aga Iraagi temaatika ja eestlaste roll selles.

2003. aastal rõhutati eriti kohalike uudiste olulisust, 2004. aastal olid kohalikud uudised küll kirjeldustes esindatud, kuid neile omistati märksa väiksemat tähtsust kui 2003. aastal. 2003. aasta Meediapäeva uurimuse raames nimetasid väiksemate linnade ja maakondade elanikud palju maakonnalehti, tartlased aga lisalehte Tartu Postimees. Informatsiooni saamise kõrval nimetati ajalehtede ja ajakirjade lugemise põhjusena ka uudishimu. Sellega põhjendati aga eelkõige huvi n-õ kollasema ajalehe SL Õhtuleht ja seltskonnaajakirja Kroonika vastu. Kui tagasi pöörduda informeerimise kui ühe trükimeedia ülesande juurde, siis oluline on rõhutada, et infole seati mitmeid kriteeriume, oluliseks peeti info objektiivset ja mitmekülgset esitamist. Seda nii 2003. kui ka 2004. aastal. 2004. aastal oli märksa teravamalt kirjeldustes juttu usaldusest meedia vastu.

“Ei varja ka naiselikku uudishimu kõrgklassi daamide eluoluga tutvust teha.”
Naine, 65-aastane, 2003. a uurimus.

Huvitava ja isegi veidi üllatusliku aspektina nimetati mõlemal aastal (mõnevõrra rohkem küll 2003. aastal) ühena trükimeedia ülesannetest pakkuda praktilist kasu. Näiteks 1934. aastal sündinud naisterahvas kasutas ajalehtede artikleid ja fotosid mitte-eestlastele eesti keele õpetamisel. Sama vastaja tõi välja asjaolu, et ajalehe “SL Õhtuleht” abil harjutab tema tütar oma murdeealisi poegi lugemist harjumusena omaks võtma. Väliseestlasest uuringus osaleja luges aga Eesti ajalehti ja ajakirju eelkõige eesmärgiga leida huvitavaid lugusid, mida ta võiks kohalikus lehes avaldada. Mõnel korral nimetati lehe tellimise ühe põhjusena ka seda, et ahjuküttega elamises on lihtsalt vanapaberit vaja.

Meediapäeva kirjelduste põhjal on trükimeedia üks funktsioonidest pakkuda inimesele teatavat kindlustunnet ja võimalust saada osa mingist regulaarsusest. Mitmed respondendid pidasid ajalehtede lugemist rituaaliks. Kirjelduste põhjal võib öelda, et ajalehe lugemine kui rituaalne toiming kuulub eelkõige hommikuse aja juurde. Seda küll pigem linnas elavate inimeste puhul, kuna maapiirkondades jõuab ajaleht kohale päeva jooksul. Siiski nimetavad nii 2003. kui ka 2004. aastal kooliõpilased hommiku kõrval sageli ka pärastlõunast aega, mil nad tulevad koolist koju ja puhkavad enne huvialaringe või järgmiseks päevaks kodutööde tegemist. Rääkides rituaalidest, peab mainima ka seda, et paljud lugejad rõhutasid ise seda, et ajalehtede lugemine on

nende jaoks harjumus. Kui lugemine võib viidata üldjuhul intelligentsusele ja võiks olla haritud inimese hobi, siis oli kohati kas otsesõnu välja öeldud või siis tekstist läbi kumav asjaolu, et ajalehe lugemine on meeldiv ja positiivne harjumus, ent teleri vaatamine on pigem negatiivse alatooniga. Samuti eristati mõlemal aastal nn head ja halba või kõrget ja madalat trükimeediat, esimese hulka kuuluvad nn kvaliteetlehed Postimees ja Eesti Päevaleht (Äripäev mitte, kuna ei olnud nii oluline Meediapäeva respondentide jaoks) ning teise gruppi võib liigitada SL Õhtulehe, samuti kuulub nn madalama trükimeedia alla seltskonnaajakirjandus. Seega tekib siinkohal igavene sotsioloogilistele uurimustele iseloomulik küsimus, kas me võime lugeda usaldusväärseks kõiki neid avaldusi selle kohta, et lugemine on harjumus ja tavapärane meelistegevus. Küllap mängivad siin oma rolli ka ühiskonnas valitsevad väärtused, mis peavad lugemist n-ö kõrgemaks ajaveetmise viisiks. Paljud Meediapäeva uurimuses osalejad nimetasid just harjumust peamiseks põhjuseks, miks nad konkreetset väljaannet (ikka) loevad või ostavad.

“Loen hommikul lehte parimatel päevadel (kui ma ei pea enne kümnet tööle minema) kohvikruusi juures kuni kaks tundi.”

Naine, 57-aastane, Tartu Ülikooli õppejõud, 2003. a. uurimus.

“Ajakirju küll sirvin, see on selline lõpmata vahva rituaal: pärast pesemist-kasimist voodisse, Eesti Naine või Annabella kätte ja siis kuni uneni loen.”

Naine, 43-aastane, kohaliku lehe toimetaja, 2003. a. uurimus.

“Hommikune lehelugemine on üks mu päevarutiine.”

Naine, 54-aastane, suhtekorraldusjuht, 2003. a. uurimus.

“Alustan oma päeva hommikuse kohvijoomisega ja sinna kõrvale on mõnus värsked uudised läbi lugeda. Kui Postimeest pole, tundub, nagu oleks midagi olulist puudu.”

Naine, 47-aastane, õpetaja, 2003. a. uurimus.

“Ise arvan, et igapäevaselt lehti lugema hakkasin suhteliselt varakult ja igapäevane lehe lugemine on nüüdseks saanud meeldivaks harjumuseks, nagu kahjuks ka igapäevane teleri vaatamine.”

Naine, 32-aastane, 2003. a. uurimus.

“Tavaliselt, kui koolist koju lähen, loen kohvi kõrvale ajalehte.”

Naine, 16-aastane, 2003. a. uurimus.

“Hea näide, kuidas üks toode (Ekspress) on suutnud end nii hästi oma nišši istutada, et tarbijal on tekkinud selle ostmise vägev harjumus, lausa sõltuvus. Ja kolleeg kurtis, et Ekspressis pole varsti midagi lugeda peale narkarite ja pornoäride – aga me mõlemad jätkame Ekspressi ostmist!”

Naine, 54-aastane, 2003. a. uurimus.

Nagu ka juba eelnevalt mainisin, olid lugejatel trükimeediale konkreetsed ootused. Meediapäeva uurimuses osalenud inimesed pidasid nii 2003. kui ka 2004. aastal trükimeedia eesmärgiks pakkuda objektiivset teavet, mitmekülgset lähenemist, asjatundlikke kommentaare, analüütilisust ja usaldusväärseid ning erinevaid allikaid. Mõne respondendi hinnangul peaks ajakirjandus olema üheselt mõistetav, et lugeja ei peaks olema pidevalt valvel informatsiooni selekteerimiseks ja edastatud sõnumi mõistmiseks. Mitmel korral toodi mõlemal aastal välja ka asjaolu, et tuntakse puudust ühiskondlik-poliitilisest ajakirjast, nagu seda oli näiteks Luup. Pöördudes tagasi subjektiivsuse ja objektiivsuse küsimuse juurde, võis märgata, et antud probleemi käsitlesid rohkem kooliõpilased kui vanemad inimesed. Eriti teravalt tõstatati see probleem noorte poolt 2004. aastal, ent ka 2003. aastal oli antud küsimus koolinoorte jaoks aktuaalne. Siinkohal kerkib esile küsimus sellise tendentsi põhjusest. Kohati tundub siiski, et tegelikult nad ei taju ise väga hästi, millest nad räägivad. Vanemad inimesed sooviksid ajalehtedes näha peamiselt infot koos neutraalsete kommentaaridega, kuid aduvad seda, et objektiivsuse küsimus ei ole alati nii kergesti ja üheselt käsitletav, vaid alati eksisteerib teatav tõlgenduse moment.

“Ma ootan, et seal esineksid asjatundjad, analüütikud, kommentaatorid. Nagu täna – nii Saare kui Künnapu juttu oli huvitav lugeda – nad rääkisid asjast.

Aga ma olen surmkindel, et ühel päeval hakkavad ajalehed omavahel konkureerima soliidsuses ja kirjutamise kvaliteedis, mitte ainult sensatsioonis ja ärapanemises.

Ma ei ole mingi Rahvaliidu pooldaja, aga hoiakud ja kallutatuse info pakkumises näen ma läbi küll.”

Naine, 57-aastane, 2003. a. uurimus.

Nagu ütleb McQuail (2003), on üks meedia sotsiaalsetest funktsioonidest kultuurilise jätkuvuse tagamine. Ka mõned Meediapäeva uuringu raames kirjutanud lehelugejad tõid välja just selle aspekti, öeldes nii 2003. kui ka 2004. aastal, et ajakirjandus peab kasutama korrektset eesti keelt ja aitama kaasa keele ja kultuuri säilimisele. 2004. aastal kirjutas 1986. aastal sündinud Viimsi koolitüdruk: “Ka mul on unistus, et Eesti rahvas pööraks rohkem tähelepanu Eesti hääbuvale kultuurile.” Enda sõnul loeb ta meelsasti selliseid ajalehtede vahel olevaid lisasid nagu Mõte, Arkaadia ja Areen.

Ühise jagatud kultuuriruumi temaatika tuli välja ka näiteks koolinoorte kirjutistest, kes otsivad meediast teemasid ja ideid aruteludeks eakaaslastega. Trükimeediast ammutatakse inspiratsiooni ka koolikirjandite ja esseede jaoks. Peab aga märkima, et noorte elus mängib trükimeedia siiski väikest rolli ja ühine kultuuri- ja väärtusteeruum on konstrueeritud pigem mujal. Minu hinnangul ei saa Meediapäeva kirjelduste põhjal väita, et lugejad väga selgelt tajusid, et trükimeedia ja ühised väärtused ja kultuuripärandi edasiandmine oleks omavahel seotud. Pigem kannab meedia endas neid funktsioone, mis on iseenesestmõistetavad ja tavapärased (nt meelelahutuslik ja informeeriv funktsioon). Meedia kasutamist teadvustatakse, kui sellele on tähelepanu juhitud (nagu seda tegi Meediapäeva uurimus).

Kui vanemad lugejad ootavad trükimeedialt eelkõige informatiivsust ja analüütilist lähenemist, siis 2003. aasta noorte jaoks jäi selline stiil igavaks. Enamik Meediapäeva uuringus osalenud koolinoortest näeb trükimeedia esmase eesmärgina meelelahutuse pakkumist. Noorte jaoks ei ole meelelahutus niivõrd osa kultuuri edastamisest, vaid viis otsida lõdvestust ja pinget alandamist, nagu tõi välja Mendelsohn (1966). Siiski ei saa 2004. aastal kirjutatud koolinoorte puhul teha samasugust üldistust, pigem oli levinud mitme ajakirjandusliku väljaande lugemine, info otsimine erinevatest kanalitest (ka erinevatest ajalehtedest), sageli loeti huviga seltskonnaajakirja või nn kõmulisi uudiseid, kuid meeeldi loeti ka nn tõsisema ajakirjanduse esindajaid nagu Postimees ja Eesti Päevaleht. Mõlema aasta kirjelduste põhjal võib aga öelda, et artikkel võib püüda noorema lugejaskonna tähelepanu eelkõige pilkupüüdvä ja põnevust tekitava pealkirja või foto abil. Enim noorte poolt 2003. aastal nimetatud märksõna oligi "põnevus", 2004. aastal kirjutatud noorte puhul seda aga öelda ei saa. Pigem võib öelda, et 2004. aasta koolinoorte jaoks oli trükimeedial täita erinevaid ülesandeid. Kui enamjaolt nimetasid trükimeedia meelelahutuslikku funktsiooni mõlemal aastal siiski nooremad vastajad, oli ka muudes vanuserühmades inimesi, kelle jaoks ajakirjanduse roll oli eelkõige aidata täita vaba aega ja pakkuda lõõgastust. 2004. aastal oli meelelahutuse rollist mõnevõrra vähem juttu kui aasta varem. Kui nooremad lugesid ajaviiteks moeuudiseid või staaride persoonilugusid, siis vanemaegalsed lahendasid meeeldi ajakirjades ja ajalehtedes olevaid ristsõnu. Rääkides ajakirjanduse võimalikust lõdvestavast mõjust, peeti tähtsaks ka võimalust leida trükimeediast positiivsust. Skandaalidele ja pigem negatiivsetele uudistele

orienteeritus on mõjunud paljudele lugejatele rusuvalt ja püütakse leida lugudest soojust ja headust. Sellest räägiti mõlemal aastal.

“Minu peres on see ajaleht tellitud ning võin julgelt väita, et just tänu SL Õhtulehele oleme teinekord lahendanud nii mõnegi pingelise situatsiooni. Kõlab kahtlaselt? Njah, eks ta ongi. Aga lihtsalt nii mõnigi pisitüli on järsku lõppenud kellegi naeruturtsatusega a`la “no te vaadake vaid seda lehte – mees kukkus korstnasse ja ronis ahju kaudu välja”. Selle üle saab siis minutit viis itsitatud ning nagu iga päev.”
Naine, 17-aastane, 2003. a. uurimus.

“Horoskoop on ka tavaliselt üsna täpne. Ajalehtedest on minu meelest kõige loetavam SL Õhtuleht, sest sealsed lood on kuidagi huvitavamad ja põnevamad. Postimees on igav, lood on kuidagi rasked ja keerulised. Koomiksid ongi tõesti ainukesed, mida sealt lugeda.”
Naine, 17-aastane, Tartu Forseliuse Gümnaasiumi õpilane, 2003. a. uurimus.

“Üks on kindel - igasugused ajad üle elanuna on Eesti Naine jäänud minu lemmikuks. Siit võib leida fotosid, mis silmale rõõmu pakuvad ja väärilist lugemist huvitavatest isikudest, valmistada hõrgutisi uudsete retseptide järgi, kuid peaaegu ta sisendab lugejasse positiivsust ega tegele kellegi mahamaterdamisega.”
Naine, 57-aastane, 2003. a. uurimus.

Üks trükimeedia eesmärkidest on pakkuda inimesele võimalust eneseväljenduseks. Nagu näitas Meediapäeva uuring, kasutavad seda meetodit respondentide hulgast siiski pigem vähesed. Antud uuringu käigus osutasid lugejakirjade saatjateks vanemaealised respondendid. Nende jaoks oli oluline olla aktiivne osaline riigi otsustusprotsessides osalemises ja nende võimalikus suunamises. Kuigi arvamuskirjade saatmisele loodeti ka reaalseid tulemusi ja tagajärgi, mõisteti, et selline mõjutusvahend on küllaltki ebaefektiivne. Pigem nähti lugejakirjades võimalust probleemist märku anda ja sellele lahendus leida kui võimalust kasutada sõnavabaduse õigust ja edastada oma ideid suuremale auditooriumile. Ka 2004. aastal kirjutasid pigem vanemad respondendid, et teevad lehtedele mingil määral kaastööd. Üks respondent mainis näiteks “Vastukaja” rubriiki Postimehes. Samas oli 2004. aasta respondentide hulgas ka kahekümnendates naine, kes enda sõnul teeb kaastööd Äripäevale ning kes peab seda enda jaoks väga oluliseks.

“Jätkasin ka Pärnu Postimehe ajastul ning siis sai ka uudislugemist lehele saadetud, algul avaldati kõik kenasti ära, isegi honorari maksti pisut kuid mingil hetkel lõpetati kirjade avaldamine, tuues ettekäandeks rumalaid vabandusi. Sellest hetkest sai minust hoopis kirjasaatja ülevabariigi ilmutavatele ajalehtedele ning kõiges avaldati minu lugusid pea iga päev midagi.”

Mees, vanus teadmata, vabakutseline kirjasatja, 2003. a. uurimus.

“Sest kirjutasin sellest ebaõiglusest juba mitu aastat tagasi kahele vabariigi päevalehele, kumbki aga ei kõssanudki (ju arvati jäävat vajaka sensatsioonide himustava lugeja huvi äratavast “sademest”). Tänavu saatsin sellekohase artikli nädalalehele Kesknädal lootusega, et Keskerakond selle ebakõla likvideerimiseks midagi ette võtab. Artikkel küll avaldati, aga vaevalt üks Riigikogus opositsioonis olev partei midagi kardinaalset ette võtta suudab.”

Mees, 73-aastane, 2003. a. uurimus.

“Et avaldan ka ise aeg-ajalt ajalehes mõne asja kohta arvamust, siis markeerin lugemise kõrval lehes mind enim huvitavad materjalid, et nendele vajaduse korral viidata. Meediapäeval saatsingi e-posti teel rongiliiklust puudutava arvamuse Postimehele, mis 10. detsembril ka avaldati rubriigis Vastukaja.”

Mees, 68-aastane, pensionär ja endine matemaatik, 2004. a. uurimus.

“Kui ma varem olin passivse kuulaja/vaataja/lugeja rollis, siis hetkel on mind vallanud meedia vaimustus, kuna ma olen leidnud endas nii julgust kui ka oskust kirjutada Äripäevale koolitusrubriiki, turundusleheküljele, olen saanud arvamusi ja juhtimisülesannate lahendusi. Kui artiklite eest saan ka honorari, siis teiste kirjutiste eest mitte, aga ajalehte kirjutamine on minu jaoks eneseväljenduse viis, kus on võimalik avaldada oma mõtteid paljudele, ja teadmine, et mind kuuldakse, ma saan välja öelda oma arvamusi, saan esitada oma teadmisi paljudele. Minule kui üliõpilasele on tähtis, et mind kuulatakse, kuuldakse ja tähele pannakse, sest seeläbi arenen ka ise.

Nüüd, kus ma ka ise olen pisut meedias tegev, olen ma õnnelikuma näoga, mida ka teised tähele panevad. Meedia annab minu päevadele sära. Olen noor ja elan homse nimel, siis on tore olla aktiivne meedia tarbija ja saada osa maailmast, ise areneda, aidata kaasa teiste arengule ja olla tulevikus just selline, nagu ma ennast oma unistustes näen.”

Naine, 24-aastane, tudeng ja arendusjuht, 2003. a. uurimus.

Ajalehtede ja ajakirjade lugemisel mainiti sageli, et loetakse eelkõige artikleid, mis on seotud töö või isiklike huvidega. Paaril korral nimetati meediaga kursisolekut ka kohustuseks, seda aga eelkõige ameti (kommunikatsioonijuht, emakeele ja meediaõpetuse õpetaja), kooli eripära (meediaklassis õppimine) või kooliülesannete (valmistumine lõpukirjandiks, esseede jaoks ainese leidmine) tõttu.

Kui üldiselt toodi välja palju erinevaid põhjuseid, miks ajalehti-ajakirju loetakse ja nimetati trükimeediale esitatud ootuseid, siis koolinoorte puhul oli variatsioone mõnevõrra vähem. Enamik koolinoortest loeb enda sõnul eelkõige neid artikleid, mis on otseselt seotud nende huvide või üleüldiselt noorte elu ja probleemidega. Noorte eluga seonduvaks teemaks oli näiteks õpetajate streik ja sellele järgnev koolikorraldus, kuid üldjuhul otseseid näiteid nn noorte teemade kohta ei toodud.

2004. aastal oli mõnevõrra vähem nn noorte teemade nimetamist. Elava vastukaja leidis koolinoorte hulgas hoopis Eesti sõduri elust Iraagis rääkiv artikkel. Kuigi oluliseks peeti trükimeedia harivat rolli ja võimalust olla kursis Eestis ja välismaal toimunuga, oli 2003. aastal levinud arusaam, et ajakirjanduse eesmärk on pakkuda põnevaid ja šokeerivaid infot, 2004. aastal ei olnud taoline eesmärk koolinoorte jaoks kõige tähtsam. Väga paljud 2003. aastal kirjutanud koolinoored olid arvamusel, et meedia peab justkui rõhuma emotsioonide tekitamisele lugejas ja kustutama janu põnevuse ja elamuste järele. Kuna sageli trükimeedial ei õnnestunud noorema lugejaskonna ootusi täita, leiti, et ajalehed on muude meediumide ja vaba aja veetmise viiside kõrval igavad ja keerulised. Üldiselt nooremad lugejad ei oska alati selgitada, mida trükimeedia neile pakub või millist funktsiooni omab. Sageli vastati juhendi sõnadega. Tekib küsimus, kas huvi n-ö tõsisemate teemade ja trükimeedia vastu suureneb seoses vanusega või on kasvamas põlvkond, kelle jaoks trükimeedia on üks meelelahutuse liike.

“Huvitav on lugeda hämmastavaid uudiseid välismaalt, või kodumaalt. Lehti loen tavaliselt omaette ja vaikusel. Siis ma saan lehte süveneda ja uudiseid endamisi arutleda. enda jaoks asjad selgeks mõelda. Eesmärgiks, miks ma loen lehti ja jälgin uudiseid, on see, et soovin olla kursis maailmas toimuvaga ja lehtedest on hea jälgida Eestis toimuvat.”

Mees, 16-aastane, 2003. a. uurimus.

“Mõni artikkel jätab täiesti külmaks juba peale seda kui olen läbi lugenud paar esimest rida, mõni aga äratav huvi ja lausa sunnib lõpuni lugema kutsudes esile kas rõõmu või kaasatundmist, head enesetunnet, härdust, hirmutunnet või läheb hoopiski meelest juba paari minuti pärast lugemist.

Mina loen tavaliselt esimeses järjekorras läbi põhilised uudised, mis on välja toodud ajalehe esimesel lehel, ning seejärel vaatan noori puudutavaid artikleid, sest need puudutavad tihtipeale ka mind.”

Naine, 16-aastane, 2003. a. uurimus.

“Loen ainult neid artikleid, millel on pilkukõitev pilt või huvitav pealkiri.”

Naine, 16-aastane, Viljandi Paalalinna Gümnaasiumi 10. klassi õpilane, 2003. a. uurimus.

“Loen lehte, alustan kõige huvitavamast, sport, siis liigun meelelahutuse juurde, koomiksid, siis sirvin lehe läbi.”

Mees, 16-aastane, 2003. a. uurimus.

“Tegelikult on lehtedega ka nii, et enamasti loen muusikute ning näitlejate kohta või siis mingeid noortele suunatud artikleid, kuigi seda juhtub harva.”

Naine, 16-aastane, 2003. a. uurimus.

“Ajakirjandust loen ka selleks, et harida end maailmas sündivaga, toimuvaga.”
Mees, 18-aastane, Kiili Kooli 12. klassi õpilane, 2003. a. uurimus.

“Ajakirju käib ka ju neid loen ma siis, kui tahan lihtsalt aega surnuks lüüa.”
Mees, 17-aastane, Tartu Forseliuse Gümnaasiumi õpilane, 2003. a. uurimus.

“Et olla kursis Eestis toimuvaga, loen sellest ajalehtedest. Enamasti Postimeest ja maakonnalehte. Koitu, viimast just eesmärgil, et veel paremini teada maakonnas toimuvast. Postimehes olevad teemad tunduvad küll kohati keerulised ja sellepärast on mõnikord ka huvi kadunud, kuid siiski eelistan seda SL Õhtulehele. Mind on ära tüüdanud sagedane sündmuste, seisukohtade ja teiste elude valelik kajastamine.”
Naine, täpne vanus teadmata, Põlva Keskkooli 10. klassi õpilane, 2003. a. uurimus.

“Kuid minu arvates peaks iga endast lugupidav meediatoimetuse sellega arvestama, et temast saadav info ikka õige oleks.
Minu jaoks kehtib Kroonika reklaamlause: Uudishimu pole patt. Kuid loen ka tõsisemaid lehti nagu Postimees. Kuna olen tüdruk, meeldivad mulle ka igasugused moeajakirjad, kus leidub uudsemaid moeuudiseid.”
Naine, 16-aastane, 2003. a. uurimus.

Koolinoored ja trükimeedia

Antud uurimustöö raames on nn koolinoorte all mõeldud eelkõige 15-19-aastaseid respondente. Kuna nende osakaal nii 2003. kui ka 2004. aasta uurimuses osalenud inimeste hulgas oli märkimisväärselt suur, on hea võimalus antud vanuserühma võimalikke iseärasusi lähemalt vaadelda.

Kahe aasta Meediapäeva uurimuste tulemuste põhjal võib öelda, et 2003. aastal ei pidanud 15-19-aastased kooliõpilased trükimeedia olemasolu väga oluliseks võrreldes teiste infokanalitega, kuid 2004. aastal võis märgata mõningast muutust, 2004. aastal kirjutanud koolinoored pidasid üldjuhul oluliseks olla kursis Eesti ja maailma uudistega ning ammutada neid uudiseid ka trükimeediast. Mõlemal aastal oli aga ka selliseid respondente, kes ütlesid, et ei loe üldse ajalehti. Võrreldes 2003. ja 2004. aasta Meediapäeva kirjeldusi, võib aga öelda, et 2004. aastal oli selliseid koolinoori märksa vähem. Kui mõelda selle peale, kas noortele on meedia üldiselt oluline nende enese hinnangul või mitte, siis on ühest vastust üsna raske välja pakkuda. Näiteks üks koolinoor kirjutas sellest, et meedia on tema jaoks väga oluline, kuid kirjelduses ei kajastunud meedia tähtsustamine kuidagi. Samalaadne näide on Meediapäeva uurimuses osalenud koolinoorest, kes kirjutas, et ajakirjandus on see valdkond meediast, millega ta kõige rohkem kursis on, kirjutisest tuleb aga välja, et kuigi ta sirvib iga päev Eesti Päevalehte, mainib ta kogu kirjelduse jooksul ainult ühte artiklit

(koolireformi teema) ning lisab, et loeb alati koomikseid ja anekdoote. Mõned respondendid annavad vastuse meedia tähtsuse kohta ka otsesõnu, näiteks kirjutas Tallinna koolitüdruk: “Meedia on minu jaoks väga tähtis. Tarbin seda iga päev ja pean väga vajalikuks olla kursis sellega, mis minu ümber toimub või toimuma hakkab”.

“... ei oskakski elu ette kujutada ilma värskete ajalehtedeta hommikul või internetiühendusega.”

Mees, 18-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Nagu ka eelnevalt antud töös on välja toodud, võib üheks koolinoortele iseloomulikuks jooneks võib pidada Meediapäeva kirjelduste põhjal meedia suhtes madalat usaldust. Paljud koolinoored suhtuvad endi sõnul teatava ettevaatlikkusega sellesse, mida ajalehed kirjutavad. Samas aga võib intervjuude (Tubli 2005) põhjal öelda, et usaldus trükimeedia vastu on nende nelja intervjuueeritud koolinoore seas üsna kõrge, kuna kõik vastajad ütlesid, et üldjuhul nad usuvad seda, mida ajalehtedes ja ajakirjades kirjutatakse. Üks vastajatest tõi välja (2005:48), et poliitiliste temade kajastamisel tal kahtlusi ei teki, küll aga võib meelelahutuslik info olla moonutatud või faktivigadega. Konkreetseid kriteeriume, hindamaks artiklites sisalduva informatsiooni tõesest ja objektiivset esitamist, intervjuudes nimetada ei osatud. Hindamiskriteeriume ei esitatud ka Meediapäeva kirjeldustes.

Ajalehes ilmunud artiklite lugemise asemel on noorte seas üsna levinud harjumus sirvida. Sirvimist põhjendati osaliselt ajapuudusega, kuid toodi välja ka, et sirvimise käigus õnnestub ehk leida mõni n-ö lugemist väärt artikkel.

“8.detsembril lehti ma põhjalikult ei lugenud, ainult sirvisin. Arvan, et kui oleks mõni suurem tähtsam uudis olnud, siis oleks ma seda kuulnud ka perekonna liikmete käest, sest suuri meedia sündmusi arutatakse kindlasti ka minu peres.”

Naine, täpne vanus teadmata, Tallinna 37. Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Noorte trükimeediatarbimist iseloomustab sageli juhuslikkus. Ajalehe-ajakirja lugemine sõltub sageli nii sellest, kas parajasti on sobiv hetk kui ka käeulatuses olevast ajalehest-ajakirjast. Samuti põhjendavad koolinoored vähest trükimeedia tarbimist ajapuudusega. Siiski nimetatakse Internetist lugemise võimalust ning kirjutiste põhjal võib arvata, et kui ei jää aega paber kandjal lehe lugemiseks, siis Internetti kasutatakse sellest hoolimata.

„Oma tiheda ajakava tõttu ei suuda saada täit ülevaadet uudistest ja õhus rippuvatest küsimustest. Põhilised uudised saan teada internetist ja ajalehti sirvides.“

Naine, täpne vanus teadmata, Otepää Gümnaasiumi 11. klassi õpilane, 2004. a. uurimus.

„Meediaväljaannete jälgimiseks jääb sellise päevaplaani juures aega vähe. Kuna vabad minutid satuvad alati erinevatele hetkedele, ei ole minul välja kujunenud mingit tava, kuidas ma telerit vaatan või raadiot kuulan. Niisamuti on ka ajalehtede-ajakirjadega. Seega erinen väga palju oma vanaemast, kes pea igal täistunnil raadio käima paneb ja uudiseid kuulab.“

Mees, 18-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

15-19-aastased respondendid nimetasid 2003. aastal eelkõige päevalehti Postimees ja SL Õhtuleht, loeti ka kohalikke lehti ja mõnel korral mainiti ka nädalalehte Eesti Ekspress. 2004. aastal oli Postimehe kõrval oluline ka Eesti Päevaleht, ei saa öelda, et Postimehe lugemine oleks selgelt domineerinud, nii nagu see oli 2003. aastal. Jätkuvalt loeti ka SL Õhtulehte, kuid 2004. aastal ei olnud antud väljaande näol enam nii selgelt tegemist noorte lemmiklehega. Pigem võib öelda, et SL Õhtulehte loeti, kuid hinnati kriitiliselt.

Mõlema aasta Meediapäeva kirjeldustes eristasid koolinoored küllalt rangelt kvaliteetajalehti (päevalehtedest eelkõige Postimees ja Eesti Päevaleht) nn kollasest ajakirjandusest (SL Õhtuleht). Sama tulemus ilmnas ka minu bakalaureusetöö raames tehtud süvaintervjuudes nelja Tartu koolinoorega vanuses 18-19 eluaastat (Tubli 2005). Termin “kollane” seostus intervjuueeritavatel eelkõige suurte ja värviliste fotode, pilkupüüdvate pealkirjade ja väga intiimsete temade kajastamisega (Tubli 2005).

2003. aastal tunnistasid koolinoored, et päevalehed Postimees ja Eesti Päevaleht kajastavad küll olulisi uudiseid ja annavad üsna hea pildi ühiskonnast toimuvast, kuid on küllaltki igavad ja ei paku eriti huvi. Visatakse küll pilk peale esikaaneloole ja pealkirjadele, kuid loetakse vaid üksikuid artikleid. Mitmel korral ütlesid noored, et artiklid on raskelt kirjutatud ja keerukad. 2003. aastal kirjutanud noortele oli meelepäraseks väljaandeks eelkõige SL Õhtuleht. Nagu ka eelnevalt öeldud, on 2004. aasta kirjelduste põhjal tulemus mõnevõrra erinev, hinnatakse nii Postimeest kui ka Päevalehte ning pigem võib öelda, et vahetevahel loetakse respondentide sõnul ka SL

Õhtulehte. 2004. aastal ei räägitud nii palju sellest, et Postimees ja Eesti Päevaleht on liiga keerukad, pigem neid ajalehti hinnati kui maha tehti.

2003. aastal ei olnud noorte seas eriti populaarne seltskonnaajakiri Kroonika. Seda peeti liialt kollaseks ja mitu noort olid arvamusel, et kellegi isiklikku elu ei peaks üldse nii põhjalikult kajastama. 2004. aastal oli aga Kroonika lugemine üsna levinud. Sageli oldi arvamusel, et ajakirjas on palju ebavajalikku ja kirjutatakse persoonidest, kes tähelepanu ei vääri, kuid kriitilisest pilgust hoolimata leiti Kroonikas siiski piisavalt ka meelepärast.

Nii 2003. kui ka 2004. aastal tõid kooliõpilased sageli välja, et neil ei jää trükimeedia jaoks kooli ja treeningute kõrvalt lihtsalt aega ja seetõttu on nende meediatarbimine piiratud.

Nooremad tüdrukud nimetasid (mitte vanemad kui 15-16 eluaastat) paaril korral ajakirja Stiina. Pikemalt kirjutas sellest ajakirjast 2003. aasta uurimuse raames hoopis 25-aastane naine, kes aga tunnistas, et ostab seda harva, kuna tegemist on eelkõige teismeliste tütarlaste ajakirjaga. Siiski leidis ta sealt huvipakkuvaid teemasid (nt intervjuu Kerttu Rakkega, horoskoop, ristsõna, filmide ja raamatute tutvustused, romantiliste žestide A&O). 2004. aastal kirjutasid tüdrukud sellest, et Stiinast on hea lugeda, kuidas riietuda, ennast jumestada ehk leida praktilisi nõuandeid, samuti on tüdrukute sõnul hea lugeda teiste muredest, mõistmaks, et ka teistel on sarnaseid muresid.

Poisid nimetasid huvipakkuvate teemadena autosid ja sporti, eelkõige loevad nad ajalehtedest just spordiuudiseid. 2003. aastal tundsid noormehed vähem huvi poliitiliste sündmuste vastu, kuid siiski oli soov olla kursis üldisemate päevapoliitiliste sündmustega. 2004. aastal huvitusid poisid endiselt spordiuudistest, kuid oluline oli kursis olla ka Eestis ja maailmas toimuvaga.

Peamiselt otsivad noored trükimeediast meelelahutust, kuid oluline on nende sõnul ka info osakaal ajalehtedes, antud tulemust illustreerib hästi noorte seas üsna tavapärane nägemus trükimeedia funktsioonidest: “Nagu ikka noortele omane, lugesin kõige pealt läbi meelelahutuse rubriigi, alles siis lugesin läbi ka teised Eesti sisesed uudised ja

välisuudised. Mõnede arvates koosneb meelelahutuse rubriik ainult nõmedatest naljadest, aga see võib leht olla ka hariv”.

Kui kõikides teistes vanusegruppides mainiti koomiksite, horoskoobi ja anekdootide olemasolu pigem vähe, siis võiks Meediapäeva uurimuse põhjal öelda, et noorte jaoks mängivad need komponendid ajalehe juures küllalt olulist rolli. Lisaks nimetamisele sageli ka kirjeldati eelpoolnimetatud lehe osi ja anti ka hinnanguid. Küllalt erandlik oli näiteks niivõrd põhjalik meelelahutuskülje ülevaade, mille esitas Meediapäeva uurimuses osalenud koolitüdruk: “Baskini anekdoote lugedes, pidin saama naerukrambid. Need olid lihtsalt nii naljakad. Tund aega hiljem lugedes muigasid ikka veel. Juba tuttavad koomiksid lehekülje vasakul küljele. Avastasin, et need olid teised anekdoodid kui Postimehes. Siin pakuti lugejatele Piraaja klubi, Hagar Hirmsa, Garfieldi, Viivi ja Wagneri ja Dilberti koomikseid. Hoopis midagi uut mis leidsin, oli meelelahutuse rubriigis horoskoop. Uskudes horoskoobe, lugesin need kohe suure õhinaga läbi”. Meelelahutus näib olevat koolinoorte jaoks märksa olulisem kui teiste vanusegruppide kirjutajate jaoks. Vanemaalised hindavad ajalehe meelelahutuslikust osast enam ristsõnade olemasolu. Üllatuslikult mainisid mõned koolinoored ka mälumängu olulisust enda jaoks.

„Postimehes on omamoodi rutiiniks saanud koomiksi kõrval mälumängu abil oma teadmiste testimine. Kirjeldamatu rõõm tekib, kui õnnestub vastuse äraarvamisel üle kavaldada mälumängu koostajat ja parastada: ”Hahaa! Isegi gümnaasiumi õpilane tuleb selle peale, ammugi siis mälumängurite etaloniks peetav hallipäine elukogenud vana mees.”“
Naine, täpne vanus teadmata, Otepää Gümnaasiumi õpilane, 2004. a. uurimus.

Siiski ei saa öelda, et noori huvitab ajalehtedes-ajakirjades ainult meelelahutus. Oli ka noori, kes kirjutasid, et loevad sise- ja välispoliitikat kajastavaid artikleid ning tunnevad huvi ka kultuurikülgede vastu. Kui aga võrrelda üldkogumiga, siis olid kõrgendatud huvi kultuurikülgede vastu koolinoorte seas pigem erandiks. Loetu paneb koolinoori ka mõtlema ja otsima paralleele reaalse elu-oluga. Mõeldakse nii Eesti kui ka isiklike probleemide peale: “Selle päeva ajalehes jäi mulle silma artikkel perearstide palgast. Mulle tundus päris hirmus, et arstidel nii väikesed palgad on. Paari aasta pärast võib-olla ei olegi enam arste kuskilt võtta, kui nende palkasid ei tõsteta. Veel lugesin tulekahjust, kus üks mees päästis naise ja pisikese tüdruku tulest. Sellised õnnetusi juhtub iga päev, aga alati ei ole kõrval sellist naabrit, kes appi

ruttaks. Selle artikliga tuli mulle meelde, et meil on vaja maja kiiremas korras ära kindlustada.” Nii mõtiskles Tallinnas 11. klassis õppiv koolitüdruk.

„Kõige rohkem pakub huvi mulle meie kultuurimaastik. Sirp, Vikerkaar ja Looming on saanud minu elu üheks osaks, tähtsaks osaks, mille abil saan teada, millised raamatud on ilmunud ning missugused näitused ja kontserdid on tulemas. Eelisjärjekorras loen läbi arvamisleheküljed, kus Mihkel Mutt, Ahto Lobjakas ja teised avaldavad arvamust praeguse poliitika, majanduse ja inimloomuse kohta. Kindlasti vaatan läbi raamatute arvustused ja kontsertide ja näituste retsensioonid. Loomingus ja Vikerkaares on esimesed luuletused, mille läbi loen.“
Naine, 18-aastane, Viimsi Keskkooli õpilane, 2004. a. uurimus.

Trükimeediat tarbivad koolinoored erinevatel eesmärkidel. Mitmed koolinoored mainisid vajadust lugeda ajalehti ja olla kursis maailmas ja Eestis toimuvaga, et oleks millelegi tugineda küpsuskirjandi kirjutamisel.

„Isiklikult püüan püsida kursis maailmas toimuvaga pidevalt. Nii valmistun peagi eelseisvaks kirjandiks. Kuid see ei ole peamine kriteerium, meedia on tänapäeval huvitab ja pakub väga erinevaid teemasid läbi väga hea esitluse. Väga huvitavat informatsiooni pakuvad välismaised infokanalid, kus „püstolreporterid“ pakkuvad kiiret ja emotsionaalset infot.“
Mees, 18-aastane, 2004. a. uurimus.

Otsus lugeda mõnda artiklit sõltub sageli sellest, kui võrd atraktiivselt on antud lugu esitletud, olulist rolli mängivad pealkirjad, illustratsioonid, fotod ja paigutus lehes. Koolinoorte sõnul tõmbab see tähelepanu ja kutsub lugema. Seega tekib küsimus, kas võime öelda, et kui koolinoored pööravad tähelepanu just nendele artiklitele, mida on rohkem esile toodud, siis on neid ajakirjanike ja lehetoimetajate poolt üsna lihtne suunata. Ajakirjaniku ülesandeks jääks ainult meeoluka pealkirja väljamõtlemine ja küljendaja ülesandeks tähelepanu tõmbavad lisad juurde paigutada.

„Seda, kas artiklit tasub lugeda, otsustan pealkirjast, kui on midagi intrigeerivat või südamelähedast, siis enamasti ka läbi saab loetud.“
Naine, 18-aastane, 2004. a. uurimus.

Kuna mõnes koolis oli Meediapäeva uurimuses osalemine muudetud kooliülesandeks ja seega kohustuslikuks, siis pani see osalejaid käituma teistmoodi kui tavaliselt kombeks. Ka teistes vanusegruppides oli kirjutajaid, kes ütlesid, et mõtisklesid seetõttu rohkem meediaga seonduvatel teemadel või jälgisid tavapärasest erineval määral või erinevaid väljaandeid.

IV ARUTELU

2003. ja 2004. aasta Meediapäeva uurimuse respondentide trükimeediaga seotud ootuste ja huvide olulisemad sarnasused ja erinevused

Kuigi näiteks nii respondentide vanuseline ja sooline struktuur kui ka laad, kuidas asjadest kirjutati, olid üldjoontes sarnased, võib siiski välja tuua ka olulisi erinevusi.

Võrreldes 2003. aastaga on 2004. aastal kirjutatud märksa enam Internetist ning ka selle seotusest trükimeediaga. Kui 2003. aastal oli respondentide seas küllaltki levinud arvamus, et mugavam on lugeda ajalehti-ajakirju paber kandjal, siis 2004. aastal arutleti selle üle väga vähe (seda tegid mõned üksikud respondendid), pigem võib öelda, et Internetist lugemine tundub üha loomulikum ja tavalisem. Kui 2003. aastal leidis kirjutajaid, kes võrdlesid kahte ajalehe lugemise võimalust, siis 2004. aastal esines taolist võrdlust märksa harvem. 2004. aasta kirjutistest ilmnes ka asjaolu, et erinevate ajalehtede *online*-küljed annavad hea võimaluse leida soovi korral rohkem infot huvipakkuva teema kohta. Märgiti, et loetakse huvipakkuv artikkel n-ö kõige kättesaadavamast ajalehest (nt lehest, mis on koju tellitud) ning soovi korral loetule leida kinnitust mõnes teises väljaandes ilmunu näol või püüdes hankida antud teema kohta lisainformatsiooni, püütakse leida sama teemat kajastavaid lugusid ka teistes väljaannetes ning sellisel juhul kasutatakse just ajalehtede veebiportaale. Väga vähe räägiti 2004. aastal rangetest eelistustest paber kandjal ja Internetis ajalehe lugemise vahel. Seega võib arvata, et osaliselt käivad paber kandjal trükimeedia ja Internetist erinevate väljaannete kodulehed justkui käsikäes. Kindlasti ei saa Meediapäeva uurimuse raames kirjutajate tööde puhul öelda, et paber kandjal väljaanded hakkaksid kaduma või on muutunud lugeja jaoks ebaoluliseks. Pigem võib öelda, et paber kandjal trükimeedia kõrval on märkimisväärse positsiooni saavutanud ka n-ö Internetti viidud trükimeedia. Ei saa järeldada, et antud tendents oleks iseloomulikum pelgalt noorematesse vanuserühmadesse kuuluvatele respondentidele, pigem oli selline harjumus omane inimestele erinevatest vanuserühmadest, kellel oli võimalus kasutada Internetiühendusega arvutit.

Kui 2003. aastal kirjutati palju trükimeedia poolt esile kutsutud negatiivsetest emotsioonidest, siis 2004. aastal räägiti tunnetest ja emotsioonidest märksa vähem, samuti räägiti vähem, et trükimeedias kajastatu paneb nõrdima, kurvastama või

vihastama. Loetule kaasaenamist oli ka 2004. aastal, kuid ei saa öelda, et negatiivsed tundmused oleksid positiivsete üle domineerinud.

Rääkides konkreetsetest trükimeedia väljaannetest, võib öelda, et 2003. ja 2004. aasta uurimuse põhiline erinevus puudutab ajalehte SL Õhtuleht ja seltskonnaajakirja Kroonika. Kui 2003. aastal oli antud päevaleht teiste väljaannete ees üsna ülekaalukalt noorte lemmikuks (noored küll kritiseerisid lehte, kuid pidasid teiste Eestis ilmuvate lehtedega võrreldes siiski enda jaoks märksa põnevamaks ja ligitõmbavamaks), siis 2004. aasta kirjutiste põhjal seda öelda ei saa. Nii Tallinna, Viljandi kui ka Otepää koolinoored ei eelista SL Õhtulehte teistele ajalehtedele-ajakirjadele. Kirjutistest tuleb selgelt välja, et eristatakse nn häid ja halbu ajalehti ehk kvaliteetseid ja nn kollaseid, milledest esimesse kategooriasse kuuluvad selgelt Postimees ja Eesti Päevaleht ning teise SL Õhtuleht. Kui 2003. aastal pidasid paljud koolinoored esimesi üsna ebahuvitavateks ja keerulisteks ning SL Õhtulehte põnevaks, siis 2004. aasta kirjutiste põhjal ei saa öelda, et Postimees ja Eesti Päevaleht ei oleks noortele lugemisainest pakkunud. Järelduste tegemisel peab arvestama kindlasti ka asjaoluga, et vastajal on alati soov näida parem (arvestades, et Postimeest ja Eesti Päevalehte peetakse nn kvaliteetajakirjanduseks ja selle lugemine on just kui n-ö kõrgem tegevus), seda eriti juhul, kui esinetakse oma nime all ja kui meediakirjelduse ja –analüüsi loeb läbi (ja hindab) ka õpetaja. Samas räägib sellisele võimalikule põhjusele vastu aga Kroonika rohke nimetamine. Nii 2003. kui ka 2004. aastal kritiseeriti sageli Kroonikas avaldatavaid artikleid ja seltskonnaajakirja üldist stiili, eriti vastumeelne näis see olevat 2003. aasta koolinoortele. Ka 2004. aastal leidsid osa koolinoortest, et inimeste eraellu ei peaks sekkuma ning sellise informatsiooni avaldamine ei ole vajalik ega ka huvitav, siis sellest hoolimata leidis palju koolinoori, kes rääkisid ajakirjast Kroonika, mille eesmärk on teatavasti kajastada eelkõige Eestis rohkem või vähem tuntud inimeste eraelu ja tegemisi. Üheks Kroonika esiletõusu põhjuseks 2004. aastal võib olla ka asjaolu, et 2004. aastal osales Meediapäeva uurimuses rohkem koolinoori Tallinnast. Kuna Kroonikas kajastatakse eelkõige Tallinnas elavate inimeste elu ja üritusi, siis võiks arvata, et ka Tallinna noortel on antud ajakirja vastu suurem huvi. Teise võimaliku põhjusena võib välja tuua silmapaistva artikli olemasolu antud numbris, mis jäi meelde ning mida nimetasid paljud ajakirja lugejad-sirvijad. Nimelt tutvustas 2004. aasta 8. detsembri number Kroonika poolt aasta seksikamat meest ja naist. Sageli nimetati just fotode vaatamist, artikkel ise ei olnud niivõrd oluline.

Kuigi reklaam oli kirjutajatele vastumeelne nii 2003. kui ka 2004. aastal, oli 2004. aastal oluliselt rohkem juttu sellisest reklaamiliigist, nagu seda on sel päeval ilmunud väljaannete tutvustamine erinevates meediakanalites. Väga sageli ajendas ajalehe juurde (kas siis uuesti või esmakordselt) pöörduma raadiost või televisioonist kuulnud-nähtud saatelõik. Mõnel juhul nimetati ka ajalehe reklaamplakatil olnud infot, mis ajendas reklaamitavat artiklit üles otsima ja lugema (SL Õhtulehe puhul). Sellistel juhtudel kasutati sageli huvipakkuvate temade ja lugudega tutvumiseks eelkõige Interneti abi. 2004. aasta tekstide põhjal võib isegi öelda, et lugemistotsust mõjutab väga sageli ajakirjanduslike väljaannete tutvustus, mis on päeva jooksul n-ö kõrva-silma jäänud ehk teisisõnu lugemistotsust mõjutab reklaam. Antud reklaamiviisi Meediapäeva uurimuse raames kirjutanud inimesed aga reklaamiks ei pidanud, samuti ei mainitud, et see oleks kuidagi häirinud. 2004. aastal ütlesid ainult üksikud respondendid, et tutvustuste näol on samuti tegemist reklaamiga, teravalt (võrreldes suhtumisega tavareklaami) aga sellist reklaami ei kritiseerinud ka nemad. Nii nagu ka 2003. aastal, ütlesid ka 2004. aastal mõned respondendid, et neile ei meeldi plakatreklaamid, üldjuhul siiski Meediapäeva uurimuses osalenud inimesed nendele erilist tähelepanu ei pööranud.

2004. aasta kirjutistes jätkasid koolinoored väga aktiivselt ajakirjanduse usaldusväarsuse temaatikat. 2003. aastal rääkisid (eriti) noored samuti ajakirjanduse ja ajakirjanike usaldusväarsusest ning probleemist, et ajakirjanikud kasutavad kontrollimata ja/või moonutatud fakte. Üldjuhul oma väidete kinnituseks konkreetseid näiteid ei toodud, probleemist räägiti üldisemalt. Otsest kokkupuudet taolise juhtumiga kirjeldas Tartu koolitüdruk, kelle koolis aset leidnud haiguspuhangust oli SL Õhtuleht kirjutanud loo, milles tüdruku sõnul enamus ei vastanud tõele ning põhjustas alusetut paanikat. Teistel noortel aga siiski samalaadseid näiteid polnud, sageli ei põhjendatud ka, miks niimoodi arvatakse. Usaldamatuse temaatika oli esindatud väga paljudes koolinoorte kirjutistes.

Eelneva taustal võibki öelda, et olulisemate erinevuste hulka kuulusid suhtumine ajakirja Kroonika, noorte mõnevõrra erinevad päevaleheelistused 2003. ja 2004. aastal. Võrreldes 2003. aastaga oli trükimeedia tarbimisel 2004. aastal muutunud olulisemaks Interneti poolt pakutavad võimalused.

Sarnasustena võib välja tuua respondentide kriitilist meelt ajakirjanduse suhtes ning eriti just koolinoorte usalduse puudumist seoses trükimeediaga. Üldised lugemisharjumused olid kahel aastal üsna sarnased, respondentidele silma jäänud teemade ring oli 2004. aastal mõnevõrra laiem, mida võib seletada ka nn kriisi või erakorralise sündmuse (nagu seda oli 2003. aastal valitsuskriisi temaatika) puudumisega. Funktsioonitootused olid kahel aastal pigem sarnased.

Võrdlus olemasolevate kvantitatiivsete andmetega

Antud peatüki eesmärk on võrrelda 2003. ja 2004. a. Meediapäeva uurimuste raames saadud tulemusi 2002. aasta lõpus Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna poolt läbi viidud Mina. Maailm. Meedia (lühendatult MeeMa) uurimuse tulemustega, et vaadata, kuivõrd sarnased/erinevad on kahe uurimuse tulemused. MeeMa uurimuse üldkogumi moodustasid Eesti Vabariigi alalised elanikud vanuses 15-74 aastat, planeeritud valimi suurus oli 1000 inimest, kelle peamine suhtluskeel on eesti keel ja 500 inimest, kelle peamine suhtluskeel on vene keel. Kui MeeMa eesmärk oli hõlmata Eesti 15-74-aastast elanikkonda esinduslikult, siis teatavasti Meediapäeva uurimuses osalesid inimesed, kes nägid-kuulsid üleskutset osalemiseks, seega pole esinduslikkuse poolest tegemist kindlasti samalaadsete uurimustega. Seega tuleb meeles pidada, et kahe uurimuse tulemuste võrdlus on küllaltki meelevaldne ja antud võrdluse eesmärk on eelkõige illustreerida Meediapäeva kirjelduste analüüsimise teel saadud tulemusi. Järgnevalt on võrreldud kahe uurimuse tulemusi nende teemade kaupa, mille kohta olid olemas MeeMa andmed.

Trükimeedia kättesaadavus

MeeMa uurimuse tulemusi kajastava raamatu “Eesti elavik 21. sajandi algul” P. Vihalemma, M. Lõhmuse ja V. Jakobsoni (2004) poolt kirjutatud 8. peatükis “Ühiskond meediaruumis: traditsiooniline meedia” on trükimeedia kättesaadavuse kohta öeldud: “Ajakirjanduse tellimine on vähemalt mingil määral jõukohane sissetulekutaseme juures üle 1500 krooni pereliikme kohta kuus. Rohkem kui veerand kõigist vastajatest märgib siiski, et on pidanud sellest rahapuudusel loobuma.”

2003. aasta Meediapäeva uurimuse kirjelduste põhjal võib öelda, et antud tulemus peab paika, kuna tõesti keskmiselt igas neljandas tekstis võis minu hinnangul esineda teatav viide ajakirjanduse tellimisega seotud probleemistikule. 2004. aasta tekstides oli aga ajakirjanduse kättesaadavusest kui probleemist märksa vähem juttu. Üheks põhjuseks võib olla antud juhul ka ajalehete *online*-väljaannete levinum kasutamine, mis pakkus arvuti- ja Internetiühenduseomanikele võimalust lugeda ajalehte Interneti vahendusel, s.t ilma konkreetse numbri eest tasumata. Erinevuse taga võivad olla ka kahe aasta sotsiaaldemograafiliste tunnuste poolest mõnevõrra erinevad respondendid. Antud väidet aga täielikult kontrollida ei saa, kuna suure hulga Meediapäeva respondentide puhul pole palju tunnuseid teada.

Rahapuuduse tõttu aga üldjuhul ajalehed-ajakirjad siiski lugemata ei jäänud, mõlemal aastal kirjutati nii sugulaste-sõprade vahelisest trükimeedia jagamisest (eriti just ajakirjade puhul, aga vahetati perekonniti ka ajalehti), lugemas käidi ka raamatukogus. Ajakirjade lugemist iseloomustas sageli ka juhuslik tutvumise-sirvimine mõnes teenindusasutuses (nt juuksuri juures). 2003. aasta kirjeldustes esines antud aspekt mõnevõrra tihedamini.

Hinnangud ja küsimus usaldusväärsest

Hinnangute kohta kirjutati samas peatükis järgnevat (2004:132) : “Vastajatele esitati kaks vastandlikku väidet Eesti ajakirjanduse arengutendentside kohta: (1) tase käib alla ja usaldusväärsus kahaneb; (2) tase paraneb ja usaldusväärsus tõuseb. Vastajate arvamused jagunesid selles suhtes pooleks, kusjuures eestlaste hulgas olid kerges ülekaalus positiivsed arvamused ja mitte-eestlaste hulgas tugevas ülekaalus negatiivsed arvamused. Tähelepanuväärne on kriitiliste arvamuste ülekaal kõrgharidusega vastajate hulgas.”

Kahjuks ei ole võimalik teostada võrdlust lähtuvalt rahvusgruppidest, kuna Meediapäeva uurimuse raames osalesid vaid üksikud venekeelsed inimesed, mis võib kinnitada ka MeeMa tulemusi, et venelased ei hinda kõrgelt Eesti meediat. Selle loogika alusel võib eeldada, et kuna nad kuna ei huvitu Eesti väljaannetest, siis nendeni ei jõudnud ka üleskutse, mille eesmärk oli värvata respondente Meediapäeva uurimuse jaoks.

Meediapäeva uurimustulemuste põhjal võib öelda, et pigem anti neutraalseid kui selgelt positiivseid või negatiivseid hinnanguid, mõlemal aastal räägiti siiski märksa vähem positiivsetest elamustest ja hinnangutest, mis meediaga võivad kaasneda, kui samas illustreeriti üsna värvikalt negatiivseid jooni. _

MeeMa tulemuste põhjal iseloomustab suur usaldus Eesti meedia vastu 45%-i eestikeelsetest vastajatest. Naised ja mehed usaldavad meediat üsna sarnaselt (vastavalt 37% ja 38%). Rääkides vanusegruppidest, on kõige suurem antud näitaja (43%) 65-74-aastaste hulgas, usaldus meedia vastu on võrdselt suur ka 40%-l kõige nooremate 15-19-aastaste ja 55-64-aastaste seas. Mõnevõrra madalam (35%) on usaldus 30-44- ja 45-54-aastaste hulgas ning kõige vähem usaldajaid on 20-29-aastaste hulgas (34%). Samas on Eesti ajalehtede lugemise aktiivsus kõige madalam noortel vanuses 15-19 eluaastat ja eakatel vanuses 65-74 eluaastat.

Meedia usaldusväarsuse teema oli väga aktuaalne eelkõige 2004. aastal ning vähemal või rohkemal määral tegid sellest oma kirjeldustes juttu üsna paljud respondendid. Kui kõrvutada siin MeeMa uurimuse tulemusena välja toodud üldistust, et Eesti ajakirjanduse üldine usaldatavus seostub kõige tugevamini ajalehtedega (2004:132), siis tekib tahes-tahtmata küsimus teiste meediakanalite usaldatavusest – kas see on trükimeedia omast veel madalam? MeeMa tulemused näitavad siiski, et eestlaste usaldus nii Eesti Televisiooni (61%) kui ka eratelekanalite (44%) ja Eesti Raadio (58%) vastu on kõrgem usaldusest ajalehtede vastu. Ajalehti usaldatakse samaväärselt eraraadiotega, mida usaldas eestikeelsetest vastajatest 37%. Viimasele positsioonile jäävad Internetiportaaliid, mida usaldas eestikeelsetest vastajatest 19%.

Siiski võib aga Meediapäeva tekstide põhjal öelda, et eriti aktuaalne oli usalduse temaatika just seoses trükimeediaga ning mitte teiste meediakanalitega. Kui MeeMa uurimuse tulemuste alusel oli usaldus ajalehtede vastu 15-19-aastaste vastajate (nn koolinoored) seas kõrgem (41%) kui teistes vanusegruppides, siis Meediapäeva respondentide hulgas olid just koolinoored need, kes väga aktiivselt võtsid sõna trükimeedia usalduse teemal ning kahtlesid nii ajakirjanikes kui ka ajakirjanduses üldiselt. Pigem võib Meediapäeva uurimuse põhjal jõuda vastupidisele järeldusele, kuna just koolinoored oli see grupp, kes kõige rohkem usaldusväarsuse probleemi

tõstatas. Samas ei toodud Meediapäeva kirjeldustes välja, milline on siis koolinoorte seas kõige usaldusväärsem kanal.

Meediakasutust diferentseerivad tegurid

MeeMa üheks tulemuseks oli, et keelekasutuse kõrval osutusid tugevateks meediakasutust eristavateks teguriteks vanus, sissetulek ja haridus, seda eriti uue meedia, aga ka trükisõna puhul. Vihalemm, Lõhmus ja Jakobson kirjutasid (2004:133): “Elukoht eristab meediakasutust palju vähem. Meeste ja naiste üldises meediakasutuses ei ole suuri erinevusi, üksikasjalikum analüüs osutab siiski olulistele erinevustele ajakirjade lugemises.”

Ka Meediapäeva uurimuse kirjelduste põhjal võib öelda, et meediakasutust eristavaks teguriks on vanus. Meediapäeva tekstide põhjal üldistusi tehes võib öelda, et noorema meediatarbija jaoks on sageli artikli lugemise eelduseks selle võimalikult atraktiivne esitamine, samuti on nooremale vanusegrupile iseloomulik suurem juhuslikkus trükimeedia tarbimisel, vanemaealisele on see pigem rutiiniks muutunud tegevus ning lugemisele on omased väljakujunenud harjumused (millal milliseid väljaandeid loetakse ning mis teemadele rohkem tähelepanu pööratakse). Siiski võib välja tuua, et 2003. ja 2004. aasta noored olid mõnevõrra erinevad ning 2004. aasta koolinoortest respondendid väitsid end rohkem lugevat ajalehti kui 2003. aasta koolinoored, kelle lemmikuks oli eelkõige SL Õhtuleht. Teistes vanusegruppides olid mõlema aasta tulemused üsna sarnased. Erinevusena võib ehk välja tuua 2004. aastal mõnevõrra suurenenud harjumuse kasutada Internetti (mitte ainult koolinoorte hulgas), paber kandjal ilmuvate väljaannete *online*-versioonidega tutvumiseks.

Meediapäeva uurimuse respondentide sissetuleku kohta üldjuhul info puudub, hariduse kohta oli infot mõnevõrra rohkem, kuid siiski mitte kõik respondendid ei pannud kirja oma elukutset ja/või haridustaset. Seega ei anna Meediapäeva kirjeldused võimalust kõrvutada kahe uurimuse tulemusi selliste meediakasutamist mõjutavate tegurite põhjal, nagu seda on haridus ja sissetulek.

Kõige nooremate (15-19 eluaastat) eesti vastajate rühma iseloomustab MeeMa andmete põhjal keskmisest suurem huvi seltskonnaajakirjanduse vastu: kolmandik nendest loeb neid regulaarselt, aeg-ajalt teeb seda iga neljas noor. Antud tulemust

kinnitavad koolinoorte 2004. aasta Meediapäeva kirjutised, 2003. aastal aga ei olnud Kroonika eriti populaarne, huvi ei tundnud ka teistesse vanuserühmadesse kuulunud inimesed, rääkimata koolinoortest.

MeeMa tulemuste põhjal oli regulaarne ajakirjade (ajakirjade jälgimist ei uuritud ajakirjade alaliikide kaupa, vaid küsiti, kui sageli loete mõnd ajakirja) jälgimine suurem kõige nooremate vanusegrupis. Ka mõlema aasta Meediapäeva kirjeldused viitavad asjaolule, et ajakirjad on noorte jaoks pigem atraktiivsed ja meelepärased. Eelkõige pakuvad ajakirjad huvi tütarlastele.

20-29-aastaste eestlaste meediakasutus on lähedane 15-19-aastaste omale. Antud vanuserühmi Meediapäeva uurimused võrrelda ei võimalda, kuna märkimisväärselt rohkem oli kirjutajaid vanuses 15-19 kui 20-29 eluaastat.

Meediapäeva uurimuses osalenud inimeste kirjeldused ei lange kokku TNS Emori 2002. aasta novembris läbiviidud uurimuse andmetega, mille kohaselt regulaarselt luges mõnda ajakirja 81% eestlastest (võrdluseks ühte ajalehte luges vähemalt 84% eestlastest). Meediapäeva uurimustulemuste põhjal on ajakirjade regulaarne lugemine märkimisväärselt väiksem võrreldes ajalehtede regulaarse lugemisega. Võib isegi öelda, et Meediapäeva respondentide jaoks on ajalehed ajakirjadega võrreldes palju olulisemad. Erinevused võivad tuleneda meetoodika erinevusest Emori ja MeeMa uurimuste puhul. Meediapäeva uurimuste põhjal võib öelda, et ligikaudu pooled trükimeediast kirjutanud inimesed pidasid oluliseks ka ajakirju ning olid ajakirja kas tellinud või olid enda sõnul regulaarsed lugejad.

15-19-aastaste ja 20-29-aastaste Meediapäeva kirjelduste võrdluse alusel võiks pigem öelda, et need vähesed 20-29-aastased uurimuses suurearvulise 15-19-aastaste grupi kõrval osalenud tundusid nooremast vanuserühmast meediatarbimise poolest erinevat. Näiteks oli trükimeedia nende jaoks võimalus eneseteostuseks ja eneseväljenduseks. Kuna 20-29-aastaste kirjutajate arv oli üsna väike, siis ei saa antud gruppe omavahel võrrelda ning sarnasusi/erinevusi välja tuua, samuti ei saa välja tuua antud vanuserühmale iseloomulikke tarbimismustreid, –harjumusi ja ootuseid.

Kui MeeMa uurimusest selgus, et 65-74-aastaste vanuserühmas oli trükisõna jälgimine keskmisest väiksem, siis Meediapäeva kirjeldustes illustreerivad seda tulemust mõned samasse vanuserühma kuuluvad respondendid, kes räägivad samuti trükimeedia jälgimise vähenemisest ning seda eelkõige tervise halvenemise (nt silmaprobleemide) tõttu.

Ajalehtede lugemine Internetist

Mina. Maailm. Meedia uurimuse põhjal selgitati välja, et Internetist loeb ajalehti viiendik eestikeelsetest vastajatest. Mõningast erinevust võib täheldada naiste ja meeste harjumuses lugeda ajalehti Internetist (vastavalt 14% naistest ja 20% meestest). Ka vanus on eristavaks teguriks: ajalehti loeb Internetist 27% 15-19-aastastest, 25% 20-29-aastastest, 20% 30-44-aastastest, 14% 45-54-aastastest, 10% 55-64-aastastest ja 2% 65-74-aastastest. Samuti leiti, et kui 65-74-aastaste elanike seas on arvutikasutajaid vaid 9%, oli nooremate ehk 15-19-aastaste seas vaid 12% mittekasutajaid. Küsitluse toimumise ajal kasutas Eestis arvutit 48% elanikkonnast. MeeMa tulemuste põhjal on arvuti roll info otsimise vahendina pingeridades igal pool esimene. Meestel on ajalehtede, ajakirjade lugemine arvutikasutuse tegevuste pingereas 3. kohal, naistel 4. kohal. Kolmandat positsiooni hoiab antud tegevus 20-29-, 55-64- ja 65-74-aastaste vanuserühmas. Teistes vanuserühmades on ajalehtede lugemine positsiooni võrra madalam. Kõige ebaolulisem on ajalehtede ja ajakirjade lugemine arvutikasutusest kõige noorema vanuserühma ehk 15-19-aastaste jaoks, asudes pingereas 5. kohal.

Meediapäeva kirjeldustest saadud info ei kinnita Mina.Maailm.Meedia uurimuse seda tulemust, et vanemaealiste hulgas on vähe arvutit kasutavaid ja Internetist ajalehti lugevaid inimesi. Pigem jääb Meediapäeva uurimuse raames saabunud tekstide põhjal mulje, et uurimuses osalesid just ülalmainitud 9% hulka kuuluvad vanemaealised arvutikasutajad. Samuti oli nende vanemaealiste hulgas üsna levinud arvutikasutus Internetist ajalehtede lugemise eesmärgil. Võib ka eeldada, et selle 9% hulka kuuluvad respondendid on oma eakaaslastest aktiivsemad nii uute teadmiste ja oskuste omandamise (nt arvuti kasutamise oskus) kui ka erinevate üleskutsetega kaasaminemise poolest (nt Meediapäeva uurimus). Võiks eeldada, et ehk olidki

Meediapäeva uurimuses osalejate hulgas pigem selliseid nn aktiivsemad vanemaealised respondendid.

Tulemus, mille kohaselt 15-19-aastaste seas on vaid 12% arvuti mittekasutajaid, peab paika ka Meediapäeva uurimuse puhul – arvuti kasutamist mainiti vähem või rohkem suuremas osas tekstidest. Nii arvuti kui ka Internetiühenduse olemasolu oli koolinoorte jaoks väga oluline, üks respondent tõi isegi välja, et ajal, mil tal veel kodus Internetiühendust polnud, tundis ta end vestluse ajal klassikaaslastega justkui oleks ta pidevalt ajast maas. Ajalehtede *online*-väljaannete lugejate protsenti Meediapäeva uurimuste põhjal välja tuua ei saa, siiski võib aga kirjeldustele tuginedes öelda, et võrreldes 2003. aasta kirjeldustega on 2004. aastal ajalehtede lugemine Internetist muutunud veelgi tavapärasemaks ja harjumuspärasemaks ning Meediapäeva kirjeldustes oli antud tegevus erinevate vanuserühmade lõikes üsna levinud. Meediapäeva uurimused ei võimalda anda ühest vastust küsimusele, mitmendal positsioonil on ajalehtede *online*-väljaannete lugemine üldises arvutikasutuses. Meediapäeva uurimuste tulemuste põhjal saab aga öelda, et väga oluliseks peetakse võimalust soovi või vajaduse korral otsida Internetist infot, olulisteks info leidmise kanaliteks peeti lisaks erinevatele infoportaalidele ka ajalehtede *online*-väljaandeid. Sageli täiendas paberkandjal loetud ajalehest saadud infot mõne muu Eesti väljaande Internetist kättesaadav lehenumber.

Regulaarne trükimeediatarbimine

Emori 2002. aasta andmetel luges regulaarselt vähemalt ühte ajalehte 84% eestlastest ja ajakirja 81% eestlastest. MeeMa andmetel loeb kolm neljandikku eestikeelsetest vastajatest regulaarselt üleriigilist päevalehte, 56% nädalalehte, veidi üle kahe kolmandiku kohalikku lehte, 63% mõnda ajakirja.

Meediapäeva uurimuse raames saabunud kirjelduste põhjal ei saa antud töös kasutusel olnud analüüsimise meetodika tõttu välja tuua täpseid kvantitatiivseid suurusjärke ja protsentuaalset jaotumist, kuid võib öelda, et trükimeedia loetavuse järjekord oli ka kirjeldustes sama – kõige olulisem oli üleriigiline päevaleht (üldjuhul üks Eestis ilmuvatest päevalehtedest, mõnel juhul loeti regulaarselt ka kahte päevalehte), sellele

järgnes kohalik leht. Samuti räägiti ka ajakirjadest rohkem kui nädalalehtedest. Nädalaleht näis olevat Meediapäeva respondentide jaoks kõige väheolulisem.

Trükimeedia tähtsus infoallikana

Peamisteks uudistekanaliteks olid 2003. a. MeeMa küsitlustulemuste põhjal televisiooni uudistesaadet ja ajalehed. Väga oluline infokanal on eestlastele ka kohalik leht (44% märgib suurt tähtsust). 56% eestikeelsetest vastajatest nimetab päevalehti, 21% nädalalehti olulise infokanalina.

Meediapäeva uurimuse tulemused kinnitavad väidet, et peamiselt hangitakse uudiseid ja infot televisiooni uudistesaadetest ja ajalehtedest, samuti Eesti ajalehtede *online*-väljaannetest. 2003. aastal kirjutanud inimestele näis kohalik leht olevat aga olulisem kui 2004. aasta respondentidele. Siiski võib ka Meediapäeva kirjelduste põhjal öelda, et kohaliku lehe näol on üleriiklike päevalehtede kõrval tegemist küllaltki olulise infokanaliga.

Trükimeedia tähtsus meelelahutajana

MeeMa andmetel eelistab ajalehti ajaviiteks ja meelelahutuseks kaks kolmandikku eestikeelsetest vastajatest ja ajakirju 63% vastajatest. Ajalehti eelistab 60% meestest ja 56% naistest, ajakirju vastavalt 47% meestest ja 61% naistest. Eesti ajakirju loeb aktiivselt kolmandik meestest ja 39% naistest ning ajalehtede puhul on samad näitavad samuti sarnased, vastavalt 36% ja 32%.

Ka Meediapäeva kirjeldustes räägiti trükimeedia rollist ajaviitja ja meelelahutajana, eelkõige mainiti sellega seoses ajalehtede huumori- ja meelelahutuskülgi. Siiski loeti ajaviiteks pigem ajakirja kui ajalehte ning näis, et ajakiri seostub rohkem meelelahutusega ning ajaleht eelkõige infoga.

Meediapäeva kirjeldustes rääkisid naised märksa enam ajakirjadest, loetleti huvipakkuvaid ajakirju, vaadati tagasi ilmumise lõpetanud ajakirjadele ning kommenteeriti ka mõnda viimati loetud ajakirja või artiklit.

Huvi erinevate teemade vastu

MeeMa küsitlustulemuste põhjal koostati järgmine pingerida 15-74-aastaste Eesti elanike huvidest:

1. Eesti uudised – huvitundmist märkinuid oli 85%
2. kohalikud uudised – 78%
3. tervis – 67%
4. telesaated, filmid – 64%
5. välisuudised – 60%
6. kuritegevus, politsei, kohtud – 58%
7. kodu, pere, lapsed – 57%
- 8.-9. huumor – 54%
- 8.-9. seadused, määrused – 54%
10. sotsiaalprobleemid – 51%

Vihalemm, Lõhmus ja Jakobson (2004:144) kirjutavad: “Suuri erinevusi on meeste ja naiste teemahuvides – naistel on väga tähtsal kohal tervis, millest mehed hoolivad palju vähem, sama kehtib ka kodu, pere ja laste ja sotsiaalprobleemide kohta; meeste jaoks on palju olulisemad välisuudised, kuritegevus, huumor, muidugi ka tehnika ja sport.” Öeldakse ka, et 15-19-aastastel on väiksem huvi nii kohalike kui ka üleriigiliste uudiste, seaduste ja määruste, sotsiaalprobleemide, tervise vastu ning enam tuntakse huvi huumori, telesaadete ja filmide vastu.

Ka 2003. ja 2004. aasta Meediapäeva uurimuste tulemused kinnitavad MeeMa tulemusi, mille kohaselt on huvide pingereas esimestel positsioonidel Eesti ja kohalikud uudised. Meediapäeva respondentidele jäid silma ka terviseteemalised artiklid (sellised teemad nagu ravimite kättesaadavus ja perearstide rahastamine), neid kommenteeriti paljudes tekstides.

Välisuudistest rääkides võib eriti 2004. aasta Meediapäeva kirjelduste põhjal öelda, et üsna suur on meediatarbijate huvi Venemaaga seotud uudiste vastu, seda tulemust kinnitab ka MeeMa uurimuse tulemus, mille kohaselt märkis 88% koguvallimist, et on Venemaa uudistest mõnevõrra või väga huvitatud. Väga suurt huvi tundis 42% vastajatest. MeeMa tulemuste põhjal tuntakse Venemaa järel huvi palju ka Soome vastu - mõnes Meediapäeva kirjelduses räägiti võrdlevalt näiteks Soome ja Eesti

haridussüsteemidest, nimetati ka soomekeelseid väljaandeid. Meediapäeva tulemuste valgusel võib öelda, et suuremat huvi tunti just Venemaa uudiste vastu. Antud asjaolu võib olla osaliselt tingitud ka sellest, et Meediapäeva 2004. aasta uurimuse läbiviimise päeval ilmus mitu Venemaa teemalist artiklit. Siiski ei olnud huvi Venemaa vastu seotud ainult nende konkreetsete artiklitega, mõned respondendid kirjutasid ka soovist olla kursis ka selliste Venemaad puudutavate temadega, millest Eesti meedia eriti ei räägi.

Rääkides soolistest erinevustest, peab ka Meediapäeva uurimuse puhul paika naiste suurem huvi tervise, kodu, pere ja lastega seotud temade vastu. Eelnevalt nimetatud teemasid kajastavaid artikleid loetakse nii ajalehtedest kui ka ajakirjadest. Koolipoiste lemmiktemade hulka kuulusid tehnika ja sport. Teistesse vanuserühmadesse kuuluvaid mehi oli märksa vähem, seega ei saa nende puhul taolisi üldistusi teha.

Hinnangud arvamuse avaldamise kanalitele

Kõige olulisemaks arvamuse avaldamise kanaliks peeti MeeMa tulemuste põhjal avaliku arvamuse uuringuid, millele järgnesid telesaadetes esinemine ning lugejakirjad. Noored hindasid lugejakirju arvamuse avaldamise vahendina madalamalt kui vanemaealised.

Meediapäeva kirjeldustes avaliku arvamuse uuringutest ei räägitud, samuti ei puudutatud telesaadetes esinemisest. Kui 2003. aastal oli lugejakirjade saatmine peamiselt vanemaealiste tegevus, siis 2004. aastal nimetasid seda enda jaoks olulisena ka mõned 20ndates aastates noored. Kindlasti ei olnud lugejakirjade saatmine Meediapäeva respondentide seas väga levinud, kuid siiski oli mõlemal aastal respondente, kelle jaoks oli tegemist väga olulise arvamuse avaldamise vormina.

Traditsiooniline vs uus meedia

MeeMa andmetel piirdus 55% traditsioonilise meediaga, 45% praktiseeris traditsioonilise ja uue meedia ühendamist. Leiti, et üldiselt peetakse üksteisele vastandamise asemel uut ja traditsioonilist meediat teineteist täiendavateks.

Meediapäeva 2004. aasta uurimuse respondentide hulgas oli ka küllaltki palju neid, kes kasutasid nii traditsioonilist kui ka uut meediat. Raske on välja tuua, kui palju oli neid respondente, kes kasutasid ainult traditsioonilist meediat, kuna niivõrd levinud tegevuseks oli lugeda lisaks paberkandjal ajalehele (või vahetevahel harvem ka selle asemel) *online*-väljaandeid.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kahe uurimuse tulemuste võrdlemisel oli nii kattuvaid kui ka teineteisest erinevaid tulemusi. Siiski ei saa selle põhjal järeldada, et üks või teine uurimus oleks oma tulemustes ekslik. Antud uurimuste tulemuste võrdlemisel tuleb arvestada nii valimite, meetodika kui ka eesmärkide erinevusega.

KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Kokkuvõte

Kahe Meediapäeva uurimuse raames nimetati suurt hulka erinevaid ajakirjanduslikke Eestis ja väljaspool Eestit ilmuvaid väljaandeid, peatahelepanu pöörasid Meediapäeva uurimuses osalenud inimesed mõlemal aastal üleriigilistele päevalehtedele (Postimees, Eesti Päevaleht ja SL Õhtuleht). 2003. aastal mängisid üsna olulist rolli ka kohalikud lehed, 2004. aastal ei pööratud niivõrd palju tähelepanu kohalikele lehtedele. Võrreldes ajalehtedega räägiti ajakirjadest mõlemal aastal märksa vähem. Ajakirjadest nimetati nii laiemale lugejaskonnale mõeldud (näiteks naiste- ja elustiiliajakirjad) kui ka spetsiifilisema loomuga (näiteks erialased) väljaandeid. Naisteajakirjade peamise kriitikana toodi välja liigset reklaamikesksust ja ühekülgust. Muukeelsetest väljaannetest loeti kõige rohkem vene- ja soomekeelseid ajalehti, nimetamist leidsid ka mõned Saksamaa ja Ameerika Ühendriikide ajalehed ja ajakirjad. Peamiselt koolinoorte hulgas mainiti inglisekeelseid ajakirju. Meediapäeva kirjeldustes kõrvutati praegu ilmuvaid väljaandeid ka varasematega. Rääkides trükimeediast ja sellega seotud emotsionaalsest laengust, võib öelda, et trükimeediale heideti ette liigset negatiivsust. Uurimuses osalenute sõnul kirjutatakse palju õnnetustest ja ebameeldivatest sündmustest. Peamiselt tellitakse ühte päevalehte ja kohaliku ajalehe olemasolul ka seda. Sageli loetakse teist päevalehte Internetist, eriti aktuaalne oli see 2004. aastal. Meediapäeva kirjelduste põhjal võib järeldada, et ajakirju tellitakse pigem vähe. Kuna 2003. aastal oli üsna teravaks probleemiks trükimeedia kõrge hind, siis laenutatakse ajakirju ja ajalehti sõpradelt või sugulastelt või tellitakse kahasse. 2004. aastal loeti palju Internetist, mistõttu antud küsimus ei olnud niivõrd aktuaalne. Ajalehtede lugemise aeg sõltub inimese elupaigast ja sellest, mis kellaajal väljaanne postkasti jõuab. Pigem kuulub ajaleht siiski hommikuse aja juurde. Ajakirjade lugemisel on rohkem variatiivsusi. Loetakse peamiselt kodus, kuid nimetati ka raamatukogu. Kui rääkida ajakulust lugemisele, siis võib öelda, et keskealised ja vanemad inimesed kulutavad lugemisele oluliselt rohkem aega kui näiteks koolinoored. Viimaste huviorbiidis on eelkõige pealkirjad. Noored peamiselt sirvivad lehti ja põhjalikumaks lugemiseks valivad välja mõne üksiku artikli. 15-19-aastaste meediatarbivate jaoks ei mängi trükimeedia niivõrd olulist rolli kui näiteks vanemaalaste jaoks. Trükimeediast otsivad koolinoored peamiselt meelelahutusliku

suunitlusega lugusid, kuid märgiti ka info olulisust. Trükimeedia puhul väärtustasid paljud erinevatesse eärühmadesse kuuluvad respondendid selle jäävust ja füüsilist olemust, seeläbi on inimestel võimalus huvipakkuvad artiklid alles hoida ja arhiveerida.

Rääkides erinevates ajalehtedest Eestis, toodi välja, et SL Õhtuleht on kohati ebausaldusväärne ja liialt skandaalimaiguline. Arvamused olid üsna vastakad, tunnistati ajalehe nn kollast sisu ja olemust, kuid loeti ikka. Lugemist põhjendati harjumuse, uudishimu ja skandaalijanuga. Palju toodi välja, et eemale peletab ajalehe liigne negatiivsus. Postimees oli Eesti Päevalehe kõrval üks olulisemaid ajalehti (2003. aastal isegi kordi enam nimetatud kui Eesti Päevaleht), mida uurimuses osalenud inimesed nimetasid. Hinnanguid oli nii positiivseid kui ka negatiivseid. Tõstatati küsimus subjektiivsusest ja kallutatusest. 2003. aasta koolinoorte hinnangul on Postimees igavavõitu ja mõeldud vanematele inimestele, 2004. aastal oli märksa rohkem noori, kes lugesid endi sõnul huviga ka Postimeest või Eesti Päevalehte. Siiski üldine hinnang peegeldas antud väljaannete suhtes pigem rahulolu kui pettumust. Kuigi 2003. aasta Meediapäeva uurimus toimus neljapäevasel päeval, mil ilmub ka Eesti Ekspress, kirjutati sellest lehest siiski vähe. Üheks põhjuseks, miks 2003. aastal kirjutati Postimehest rohkem kui Eesti Päevalehest, võib olla ka see, et Tallinnast ja Harjumaalt oli uurimuses osalenud inimesi vähem kui mujalt Eestist (k.a Lõuna-Eestist). Üleriigiliste lehtede kõrval peeti oluliseks ja vajalikuks ka kohalikke ajalehti, seda eriti 2003. aastal.

Kui rääkida antud hinnangutest, siis kritiseeriti ajakirjanike subjektiivsust uudiste kajastamisel, kontrollimata faktide rohkust ja moonutatud info esinemist artiklites. Negatiivse aspektina toodi välja ka reklaami osakaalu suurenemise trükimeedias. Oodatakse eelkõige asjatundjate ja analüütikute esinemist leheveergudel, tõest informatsiooni ja neutraalset stiili.

Meediapäeva kirjeldustes toodi välja palju erinevaid trükimeedia funktsioone ja seetõttu on keeruline neist esile tuua enim mainitud või olulisemaid. Trükimeedia üks rollidest oli olla turvatunnet pakkuv kaaslane või sõber, kellega on võimalik n-ö regulaarselt kohtuda. McQuaili (2003) meedia funktsioonide jaotuse hulka kuuluvaist leidsid peamiselt mainimist informeerimine ja meelelahutuslik aspekt. Ajakirjanikelt

oodati objektiivset lähenemist ja informatsiooni mitmekülgset esitamist ühiskonna ja maailma sündmuste kohta, kõrgendatud tähelepanu esines Eestis toimuva suhtes. Mõnel korral arvati trükimeedia funktsioonide hulka kuuluvaks ka Laswelli (Rogers 1997) poolt tähtsaks peetud kultuuripärandi edasiandmist, rõhutati keele ja kultuuri säilitamise olulisust. Trükimeedia pakkus pinnast ka ühiste teemade, mõtete ja arutelude tekkeks. Üks trükimeedia ülesannetest oli anda võimalus aktiivsele kodanikule eneseväljenduseks ja oma sõnumi levitamiseks. Trükimeedias nähaksegi peamiselt võimalust teabevajaduste ja uudishimu rahuldamiseks ja elu-olu ning huvipakkuvate teemadega kursisolemiseks.

Rääkides koolinoortest, võib öelda, et noori iseloomustab lehelugemisel juhuslikkus, lugemistotsust mõjutab sobiva momendi olemasolu ja artikli atraktiivne väline külg, samuti sissejuhatava lõigu põhjal tekkinud esmamulje. Ajalehtedest olid esindatud üleriigilised päevalehed Postimees, Eesti Päevaleht ja SL Õhtuleht. Noored tegid sageli juttu kvaliteetajakirjandusest (Postimees ja Eesti Päevaleht) ja nn kollasest ajakirjandusest (SL Õhtuleht). Kvaliteetajakirjanduse miinuseks pidasid 2003. aasta noored liigset tõsidust ja keerukust, hinnati aga võimalust saada mitmekülgset ja tõest teavet. Ajakirjadest loeti nii kodumaiseid kui ka välisriikides ilmuvaid võõrkeelseid ajakirju. Ajakirju peetakse olemuse poolest meelelahutuslikeks. Trükimeedia funktsioonideks on koolinoorte jaoks eelkõige teabevajaduste rahuldamine ja meelelahutuse pakkumine. Lugemist võivad takistada liiga keerulised ja pikad artiklid. Trükimeedia usalduse küsimus on üsna aktuaalne. Üldjoontes jäi Meediapäeva uurimuste raames saadetud kirjelduste põhjal arusaamatuks, millised sündmused on pannud noored meediat umbusaldama. Üldine koolinoorte suhtumine trükimeediasse oli neutraalne. Negatiivsus seostus eelkõige usalduse küsimuse ja ajakirjanduse kvaliteediga.

Uue uurimisprobleemi pakkumine

Kuna 2003. aasta Meediapäeva uurimuses osalenud inimeste hulgast kolmandik kuulus 10-24-aastaste vanusegruppi, milles omakorda moodustasid suurima rühma 15-19-aastased ja kuna 2004. aasta Meediapäeva uurimuses osales veelgi rohkem koolinoori, siis pakub olemasolev andmestik võimaluse koolinoorte trükimeediaga seotud arusaamade, hinnangute, ootuste ja huvide edasiseks uurimiseks ja ka kahe aasta kirjutajate arvamuste võrdlemiseks.

Lisaks koolinoorte kirjelduste põhjalikumale analüüsile annaks palju infot antud vanuserühma (trüki)meediatarbimise kohta süvaintervjuud, mis pakuksid võimalust võrrelda konkreetsetest tekstidest saadud infot intervjuude abil saadud infoga ning käsitleda ka küsimusi, mis on kirjeldustes jäänud pinnapealseteks või n-ö poolikuteks. Süvaintervjuu eesmärk oleks rääkida eelkõige mitte niivõrd sellest, mida kuidas ja millal loetakse, vaid püüda vaadata ka nende tarbimisharjumuste ja huvide taha, samuti esitada küsimus, mis on koolinoorte meediaootuste taga, miks need ootused võivad olla just niisugused, kas tegemist on meediaootuste või hoopis muude ootustega. Samuti oleks intervjuude abil võimalus uurida meedia rolli(de) kohta. Üheks intervjuu eesmärgiks oleks püüda ka aru saada, miks on koolinoored märganud just teatud tekste (artikleid) ja mida need tekstid neile tähendavad ning milliseid teemasid mis põhjustel jälgitakse.

Kui tuua konkreetseid näiteid, siis ei selgunud Meediapäeva kirjeldustest, miks nii paljud koolinoored kirjutasid trükimeedia umbusaldamisest ja seadsid kahtluse alla nii Eesti ajakirjanduse kvaliteedi kui ka ajakirjanike oskused ja soovi teha seda nn kvaliteetset (mõeldes selle all eelkõige toimunu objektiivset kajastamist ja tõese info edastamist) ajakirjandust. Intervjuu võimaldaks selgitada ehk ka seda, kas ühe peamiselt skandaalsetele uudistele pühendunud päevalehe olemus mõjutab suhtumist ka teistesse päevalehtedesse ja ajakirjanikesse üldiselt. Vaadelda võiks ka koolinoore ettekujutust ajakirjaniku tööst ja miks mitte ka isiksusest.

Samuti oleks vajalik kontrollida tulemust, mille kohaselt koolinoored langetavad lugemisotsuse eelkõige välise (s.t illustreerivad pildid, fotod, suured pealkirjad,

paigutus esilehel või mujal nähtaval kohal) põhjal ehk teisisõnu, kas võib öelda, et koolinoored on niivõrd n-õ juhitud ja suunatud toimetajate, küljendajate, arvamusiidrite ja ajakirjanike poolt.

Huvitav oleks uurida lähemalt ka ootuseid, ootuste põhjendatust ning nende seost vanusega.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Alasuutari, P. (1999) Three Phases of Reception Studies. *Rethinking the Media Audience*. Ed. by P. Alasuutari. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications: 1-22
- Barthes, R. (1967) [1984] Le discours de l'histoire. Barthes, R. *Le bruissement de la langue*, 153-166. Paris: Seuil.
- Clark, T. N. (toim.) (1969) *On Communication and Social Influence*. Collected essays of Gabriel Tarde. Chicago: Chicago University Press.
- Hall, S. (1974) *Encoding and Decoding in the Television Discourse*. Centre for Contemporary Cultural Studies, Stencilled Occasional paper No. 7. Birmingham: University of Birmingham.
- Gadamer, H. G. (2002) *Hermeneutika universaalsus*. Tartu: Ilmamaa
- Escudero Chauvel, L. (1997) The Media Contract. *Semiotics of the Media: state of art, projects, and perspectives*. Ed. by W. Nöth. Berlin; New York, Mouton de Gruyter: 99-107
- Hardt, H. (1979) *Social Theories of the Press: Early German and American Perspectives*. Beverly Hills, CA: Sage
- Kalmus, V., Lauristin, M., Pruulmann-Vengerfeldt, P. (toim.) (2004) Eesti elavik 21. sajandi algul : ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Katz, E. & M. Gurevitch & H. Haas. (1973). *On The Use Of the Mass Media For Important Things*. *American Sociological Review*, 38: 164-81
- Lasswell, H. (1948) The Structure and Function of Communication in Society. - L. Bryson (toim.), *The Communication of Ideas*, lk 32-51. New York: Harper
- McCormack, T. (1961) Social Theory and the Mass Media. *Canadian Journal of Economics and Political Science*, 4: 479-489.
- McQuail, D. (2003) *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Mendelsohn, H. (1966) *Mass Entertainment*. New Haven, CT: College and University Press.
- Merton, R. K. (1957) *Social Theory and Social Structure*. Glencoe, IL: Free Press
- Peegel et al. (1994) *Eesti ajakirjanduse teed ja ristteed*. Tartu: Tallinn

Reimer, B. (1997). *Texts, Contexts, Structures: Audience Studies And The Micromacro Link*. Beyond Media Uses And Effects. Toim: U. Carlsson. Göteborg: Nordicom, 41-53.

Rogers, E. M. (1993) Looking back, Looking forward: A Century of Communication Research. - P. Gaunt (toim.), *Beyond Agendas: New Directions in Communication Research*, lk 19-40. Newhaven, CT: Greenwood

Rogers, E. M. (1997) *A History of Communication Study: A Bibliographical Approach*. NY: The Free Press

Thompson, J. B. (1993) *Social Theory and the Media*. D. Crowley ja D. Mitchell (toim.), *Communication Theory Today*, lk 27-49. Cambridge: Polity.

Thompson, J. B. (1995) *The Media and Modernity*. Cambridge: Polity

Tubli, K. (2005) *Meediapäeval osalenute arusaamad trükimeediast ja trükimeedia funktsioonidest*. Bakalaureusetöö.

Vihalemm, P. (2004) *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004. Trükisõna ja lugejaskond Eestis*. / P. Vihalemm ja R. Kõuts: 61-90 Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Wright, C. R. (1960) *Functional Analysis and Mass Communication*. *Public Opinion Quarterly*, 24: 606-620.

2003. aastal läbi viidud uurimuse “Üks meediapäev” respondentide meediakirjeldused www.jrnl.ut.ee/meediapaev/tekstid

2004. aastal läbi viidud uurimuse “Üks meediapäev” respondentide meediakirjeldused

Eesti Päevaleht 20.november 2003 ja 8. detsember 2004

Postimees 20.november 2003 ja 8. detsember 2004

SL Õhtuleht 20.november 2003 ja 8. detsember 2004

Tarvete ja tasude kontseptsioon

http://en.wikibooks.org/wiki/Communication_Theory/Uses_and_Gratifications

Loengukonspektid ainekursuse “Ülevaade meedia- ja kommunikatsiooniteooriast” raames, sügis 2005

LISAD

Lisa 1 Üleskutse tekst

Püüame üheskoos selgitada, milline roll on ajalehtedel-ajakirjadel, raadiol, televisioonil, raamatutel ja Internetil ja muul meedial eestlaste argipäevas.

- Kas meedia on kaaslane, elamuste andja, mõtete ärataja, teabe vahendaja, häirija, taustaheli või seda kõike ühtekokku? Kirjuta lähemalt mõnest tähelepanekust seoses meediaga sel päeval.
- Kui palju ja millisel hulgal meediat (raadio, telekanaleid, raamatuid, lehti, ajakirju ja Interneti) Sinu päeva mahub?
- Kas meedia äratab keskustelusid kodus ja tööl, kuidas sellest räägitakse? Kas meedia on ennekõike väga isiklik kogemus “oma” raamatu, kanali, programmi või ajalehe seltsis või hoopis üks ühine ja jagatud kogemus pere või hea sõbra seltsis, või sisaldab see mõlemat?
- Kuivõrd jälgid eri meediatest erinevaid teemasid või pigem samu huvipakkuvaid teemasid erinevates kanalites? Millist meediat millisel eesmärgil jälgid?
- Kas Sinu lugemise, kuulamise ja vaatamise harjumused on muutunud? Kuidas? Milliste väljaannete ja kanalitega oled rohkem rahul ja millistega vähem?
- Kuivõrd saad tavalisel argipäeval meediast uut vajalikku teavet, kas meedia paneb mõtlema ja ärgitab arutlusi, pakub/annab mõtlemist, rõõmu, kaasatundmist, head enesetunnet, hardust, hirmutunnet või valgub meediatulv Sinust mööda jälgi jätmata? Mil viisil meedia võib üllatada, kui üllatab?